

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

TEO CHIRIAC: „IGIENĂ ȘI PURIFICARE” (I)

„Te întrebi, oare când o să dea Domnul o ploaie luminoasă, torențială, precum sunt ploile de stele căzătoare, că să vă spele, pe tine și pe lumea ta, de această bălăceală în propria murdărie, în această mocirlă fără fund, în această mlaștină politică? Oare cât veți mai suporta tirania mirosului ei insuportabil, fetid? Adevărata purificare este atunci când intri în apa unui râu și râul își schimbă cursul, când apa râului, ajunsă la gurile de vărsare în ocean, se întoarce înapoi spre izvoare, precum se întoarce Iordanul, în ziua Botezului, când lumea este întoarsă de la moarte spre viață.” (P. 4)

VAL BUTNARU: „DESPRE PROZA FEMININĂ”

„Se vând mai bine cărțile cu nume bărbătești decât cele scrise și semnate de femei? Probabil, dar nu sunt sigur. În schimb, pentru o abordare cât mai grabnică a subiectului (...), aș formula o altă întrebare: dacă am elimina de pe coperte numele autorilor (autoarelor) ne-am fi dat seama cine le-a scris? (...) Rămân la convingerea că gruparea scriitorilor pe gen, rase, găști, zone nostalgice sau geografice etc. dăunează grav literaturii. Fumați talent! Și atunci discuțiile sterile se vor topi în volute suave de admirație reciprocă.” (P. 15)

AVANPREMIERĂ

Poeme de Florin Iaru din antologia *Ospiciile imaginației*, alcătuită și prefăcută de Livia Ștefan, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

MARGINALIA

LASZLO ALEXANDRU: „LECȚURA LUI DANTE: PĂCĂTOASA POFTĂ A GURII (INFERN VI)”

„Nimic nu este întâmplător la Dante, cel mai important poet al Evului Mediu, într-o perioadă când simbolistica era relevantă. Aventura exterioară, efectivă, a străbaterii celor trei ținuturi populate de duhuri, torturate sau răsplătite în funcție de ticăloșia

sau omenia demonstrate în timpul vieții, este dublată de învățăturile simbolice, pe care cititorul poate să le extragă pentru sporirea propriei cunoașteri și virtuți. Străbatem în permanență o grădină a potecilor ce se bifurcă.

(...) În varietatea sa, care pendulează între antipozi, pentru a acoperi realitatea cea mai contrastantă, de la străfundurile infernale până în țările paradiziace, limbajul lui Dante se definește prin precizie și minuțiozitate.”

„SUNT CARTEA”:

„(...) măcar o singură taină
să fi fășnit în afară,
una
care să urle până la epuizare:
eu sunt cartea – beți-mă, mâncați-mă,
lăsați-mă goală, fără cuvinte...”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU: „CIUMĂ, HOLERĂ ȘI CARANTINĂ” (II)

PROZĂ – P. 8

MIRCEA V. CIOBANU: „O MOARĂ FRANCEZĂ”

PAGINI DE ISTORIE – P. 14

NICOLAE ENCIU DESPRE BISERICA DIN BASARABIA INTERBELICĂ

CRONICĂ DE CARTE – P. 17, 18, 19

DE LUCIA ȚURCANU, MARIA PILCHIN ȘI NINA CORCINSCHI

BLOGOGRAME – P. 21

GHEORGHE ERIZANU: „LUKAȘESCU”

POEZIE

de MARCELA BENEĂ

< 12

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 8 (49) | AUGUST | 2020

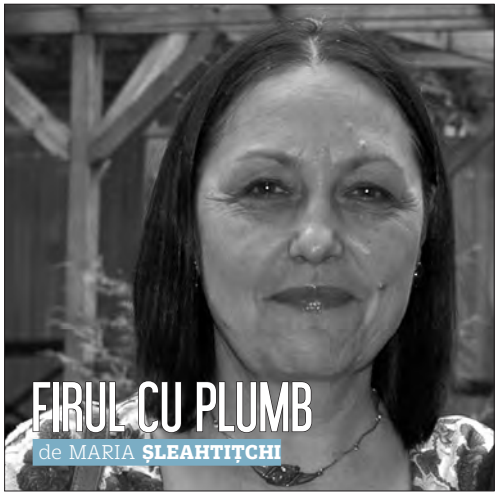
IN SFUMATO
de EUGEN LUNGU

06 „CIUMĂ, HOLERĂ ȘI CARANTINĂ” (II)

EDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU

03 „AMERICA ȘI
INTELECTUALII
SĂI” (III)

FIRUL CU PLUMB
de MARIA ȘLEAHIȚCHI

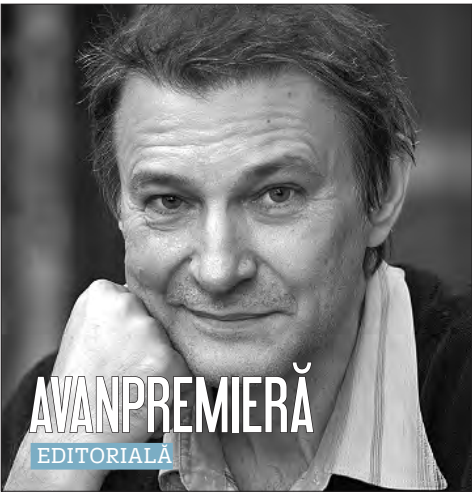
23 „ACUM”

04 SELFIIURI CU
GULLIVER
„IGIENĂ & PURIFICARE” (I)
DE TEO CHIRIAC

05 DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (XII)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

08 PROZĂ
„O MOARĂ FRANCEZĂ”
DE MIRCEA V. CIOBANU

10 MARGINALIA
„LECTURA LUI DANTE:
PĂCĂTOASA POFTĂ A GURII
(INFERN VI)”
DE LASZLO ALEXANDRU

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

24 POEME DE FLORIN IARU
DIN ANTOLOGIA „OSPICIILE
IMAGINAȚIEI”, PREGĂTITĂ DE
LIVIA ȘTEFAN, ÎN CURS DE
APARIȚIE LA EDITURA CARTIER

14 PAGINI
DE ISTORIE
„BISERICA ȘI RELIGIA
CREȘTINĂ ÎN BASARABIA
ANILOR 1918-1940” (I)
DE NICOLAE ENCIU

15 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE PROZA FEMININĂ”
DE VAL BUTNARU

16 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXIX)
DE LEO BUTNARU

17 VÂRFURI
DE COMPAS
„DE LA UNA LA ALTA: VOCI”
DE LUCIA ȚURCANU

18 POETAE NOVI
„APA. VINE ÎN VALURI, VINE
CU REZIDUURI DIN TRECUT”
DE MARIA PILCHIN

19 CRONICĂ
DE CARTE
„CĂRȚI DE TULBURAT
LINIȘTEA SATULUI”
DE NINA CORCINSCHI

20 ASTERISC
„LIMPEZIRI” (XIV)
DE IOAN MÂNĂSCURTĂ

21 BLOGOGRAME
„LUKAȘESCU”
DE GHEORGHE ERIZANU

22 FILTRE
„REFLEXIVUL, BATĂ-L VINA...”
DE VALENTIN GUȚU

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Această revistă apare cu sprijinul ICR
și al DRRM al Guvernului României.
Adrese electronice: www.icr.ro și www.drrm.gov.ro.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a ICR sau DRRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de **ADRIAN CIUBOTARU**

EDWARD BEHR DESPRE DECLINUL AMERICII

„(...) În unele domenii – înaltă tehnologie, știință, premii Nobel, dar și combativitate industrială, flexibilitate economică, capacitate de reinnoire –, America rămâne un exemplu unic, la fel de demn de atenție ca în vremea «Sfidării americane» a lui Jean-Jacques Servan-Schreiber. Dar forța materială și superioritatea tehnologică nu reprezintă nimic fără ceea ce autorul însuși numea «structură mentală», adică o bază morală și intelectuală asociată unei cunoașteri intime a istoriei.

J.F. Kennedy și R. Nixon, în ciuda numeroaselor lor defecte, posedau această cultură istorică. După ei (...) America n-a produs decât președinți slabi și lipsiți de anvergură. (...) Pentru observatorul blazat care sunt, calitatea principală a unei țări în criză (și, datorită progresului informatic, criza s-a generalizat, suntem, în orice moment, la curent cu tulburările de toate felurile care ne afectează planeta) este aceea de a fi conștientă de propriile-i limite, de a avea capacitatea și curajul de a vedea realitatea ca atare. Să-și fi pierdut America această însușire? J.J. Servan-Schreiber făcuse, la vremea sa, referire la «spirală» americană «a progresului»: deschidere tehnologică, extindere a dimensiunilor, asociere companie-universitate-guvern, dezvoltare combinată a cercetării și creșterii, educație permanentă, transformare a mediului odată cu extinderea urbanizării, automatizare generalizată a industriei și revoluție informatică. Dar, în pofida aparentei hegemonii a acestei supraputeri fără rival, viziunea mea, cu totul personală, asupra Americii de la sfârșitul secolului XX este mai curând aceea a unei «spirale a declinului» decât a unei reinnoiri. Chiar în momentul în care acest gigant moștenește, constrâns și forțat, titlul de unică supraputere, constat existența unei societăți fragmentate, răvășită nu numai de propriile-i traumatisme, de răbufniri uneori nejustificate, dar și de noile ideologii înșelătoare care invadează o lume în care partizanii «PC» și ai «noului feminism» au tendința de a arunca la coșul de gunoi al istoriei valorile tradiționale, considerate vetuste. Văd apropiindu-se, odată cu ascensiunea unui separatism nu numai etnic, ci și sexual, sfârșitul unei anumite unități care, până în prezent, a constituit forța principală a acestei țări. Văd aici o nouă furie, inclusiv în rândul minorităților etnice care au beneficiat cel mai mult de pe urma prosperității și a campaniilor antirasiste, astăzi demodate sau chiar discreditate. Văd crescând o nouă intoleranță, un nou apel la violență între bărbați și femei, și o tendință foarte stranie spre autocenzură, în țara în care libertatea informației este sacră. Văd, într-un cuvânt, o Americă nouă, purtătoare de false ideologii gata să contamineze restul lumii.

Îmi doresc cu ardoare să mă înșel.”

(Edward Behr, „O Americă înfricoșătoare”, traducere de Florin Sicoie, București, Editura Humanitas, 2013)

AMERICA ȘI INTELECTUALII SĂI (III)

Paradoxul e că intelectualitatea americană, care promovează multiculturalismul ca pe o contrapondere la eurocentrism, și-a împrumutat ideile tot de la europeni: ceea ce la deconstructiviștii, neomarxiștii, stângiștii de acolo a fost un joc pur intelectual, un moft și, totodată, reflexul bosumflat al unei imaturități, al unei adolescențe prelungite forțat, programatic, ce pare să fi afectat cam toate generațiile nemulțumite de intelectuali postbelici, a devenit, la intelectualii americani, mai temeinici, mai pedanți și mai consecvenți din fire, dar și mai literalști decât confrații lor europeni, un mobil politic, o cauză „to die for”. Și dacă aiurelile maoiștilor și tiermondiștilor de pe bătrânul continent au fost ca puhoaietele care produc multă pagubă, dar nu schimbă decât superficial peisajul, retrăgându-se rapid (tot ce e multiculturalism și antioccidentalism azi în Europa de Vest este, de fapt, o imitație după America anilor 1990-2010, și nu după Europa anilor 1950-1970, adică e o imitație de gradul doi), atunci în Statele Unite de azi ele arată deja ca un strat gros de lavă ce se instalează temeinic, creând un habitat cu totul și cu totul diferit.

Puțini conștientizează paradoxul, dar și mai puțini, ironia situației. Doctrinarii și elitele care susțin tendința centrifugă (centrul fiind aici nucleul dur al civilizației occidentale, adică tradițiile, valorile și reperele culturale pe care America le-a moștenit de la Lumea Veche) știu prea bine de la cine se revendică: discursul lor este ipocrit și contradictoriu, dar competent. Teoreticienii postistoriei au conștiința istoriei. Ceilalți, activiștii și militanții, nici măcar nu realizează (sau: realizează vag) consangvinitatea culturală a Americii cu Europa, acționând în consecință. Nici eurofobia și nici invocarea, șamanică, a particularismelor nu sunt în stare să dilueze această înrudire, întrucât ura față de Occident, ca și pledoaria multiculturalistă, sunt, de asemenea, produse ale Occidentului. Pentru slujitorii Ideii însă, acest lucru contează prea puțin sau deloc, căci ei nu mai au conștiința istoriei. Pentru ei, despărțirea de trecutul european nu mai este un deziderat, ci un fapt împlinit, o realitate, kilometrul zero al noii paradigme.

Ajunși în acest punct, e firesc să ne întrebăm: asităm oare, în momentul de față, la nașterea unei noi culturi? Putem vorbi oare acum despre apariția/formarea unei civilizații americane, distinctă de cea occidentală? Există cel puțin trei răspunsuri la această întrebare. Unii firmă că metamorfozele prin care trece America sunt o altă etapă de evoluție a societății vestice și că americanii s-ar afla în avangarda acestei societăți tocmai pentru că au pășit printre

primii, cu fermitate, pe făgașul primenirii. Opinia este împărțită mai cu seamă de cei care cred în progres, fără a îmbrățișa însă neapărat dogmele „progresismului”. Pentru acești gânditori, savanți, publiciști, definitorie pentru Occident a fost întotdeauna capacitatea lui de a se adapta din mers și de a face față provocărilor de orice fel: geografice și climatice, sociale și economice, militare și politice, dar mai ales de a întoarce în folosul său inclusiv eșecurile sau catastrofele.

Alții sunt ceva mai sceptici și, câțiva din ei, de-a dreptul apocaliptici, întrucât văd în toate aceste schimbări indiciile unei prăbușiri iremediabile nu numai a Americii, așa cum o știm, ci și a întregului Occident. Ei compară, de regulă, Vestul (în primul rând, SUA) cu Imperiul Roman de Apus de după domnia lui Marc Aureliu (probabil, ultimul mare împărat al Romei), contabilizând scrupulos indiciile inconfundabile ale declinului. Ca argumentul să fie cât mai concludent, sunt selectate și analizate mai ales fenomenele similare ce au marcat atât ultimele trei veacuri de istorie romană, cât și ultimul secol de istorie modernă: marile migrații și presiunea (militară și demografică) a „barbarilor” (aici, o categorie generică); destrămarea imperiului, într-o primă fază, urmată de implozia acestuia în centrele lui nucleare; *melting-pot*-ul cultural, care conduce la metisarea și/sau la dizolvarea identităților, minimalizând și apoi marginalizând entitatea fondatoare a civilizației și tot ce o definește pe aceasta din urmă (coduri, datini, valori, scopuri, misiuni asumate etc.); sincretismul religios și puternicele curențe de gândire atee și nihilistă; degradarea moravurilor publice, ca rezultat al tuturor presiunilor și influențelor enumerate mai sus; degradarea puterii și a actului guvernării, caricaturizarea ideii de participare și de reprezentare democratică; discreditaarea treptată a instituțiilor, pierderea respectului și mai ales a încrederii în autoritate; centralizarea excesivă și supralicitarea finanțelor publice în scopuri, în general, populiste, dar și pentru realizarea unor proiecte menite mai curând să consolideze imaginea puterii decât buna funcționare a acesteia în interes general etc., etc. Autorii din această tabără pedalează îndeosebi pe legități, pe urmele marilor „morfologi” ai istoriei: Spengler, Toynbee ș.a. Într-adevăr, aceasta pare a fi opinia cea mai argumentată, cu toate că se întemeiază și se justifică nu atât prin fapte și date concrete, cât prin elementara premisă că orice civilizație trebuie să aibă un sfârșit doar pentru că a avut și un început. Pe undeva, teoria ciclică, dublată, la unii, de o viziune catastrofistă, este chiar mai atractivă decât cea transformaționistă, în

ciuda caracterului ei pesimist și fatalist – oamenii se împacă mai ușor cu o diagnoză negativă, enunțată fără șovăire, decât cu o prognoză ezitantă de însănătoșire probabilă.

În Europa, filozofia aceasta e promovată ca adevăr absolut de criticii dinspre dreapta ai multiculturalismului, dar păreri sceptice și alarmiste cu privire la evoluțiile actuale se aud din mai multe părți, inclusiv de la simpatizanții tradiționali ai stângii. În America, orice critică a progresismului și multiculturalismului, orice îndoială cu privire la... îndoială, adică la relativismul cultural, orice formă de paseism și eurofilie, orice apel la conservarea valorilor și principiilor întemeietoare și călăuzitoare ale Occidentului de pe platformele tradiționale este suspectată imediat de „reacțiune”, purtătorii acestor idei fiind ostracizați academic și mediativ.

A treia opinie spune că lucrurile nu stau niciodată simplu în istorie și că nici trecutul, nici prezentul și, cu atât mai mult, nici viitorul nu trebuie privite din unghiul unor prejudecăți oricât de savant formulate. O prejudecată este, de pildă, să crezi că Imperiul Roman a căzut în 476 – declinul, zic istoricii Școlii de la Annales, a început mai devreme, iar anumite instituții, forme ale vieții sociale, economice și culturale ale fostului imperiu au continuat să existe și după înscăunarea lui Odoacru ca rege al Italiei. În conformitate cu acest punct de vedere, ceea ce contează este ideea de continuitate, de metamorfoză lentă, dar permanentă (indiferent dacă spre bine sau spre rău), pe durate lungi de timp, întrucât ea caracterizează și măsoară mai bine trecerea omului prin timp decât ideea de ruptură-prăbușire-(re)înnoire sau concepția pozitivă despre progres.

Dacă această părere asupra istoriei conține un sâmbure de adevăr, ar trebui să admitem că tot ce se întâmplă acum peste ocean nu este doar o încercare a societății americane de a supraviețui, prin adaptare, compromis și însușirea de noi valori și abordări, în era globalizării și a revoluției digitale (comunicaționale) și nici expresia plenară și primă, în ordine cronologică, a declinului occidental îndeobște. Ci că ne aflăm în faza în care toate aceste transformări lente care au început, în realitate, foarte mult timp în urmă, devin brusc vizibile. E ca eclipsa unui corp ceresc, despre care vorbim numai atunci când aceasta poate fi văzută cu ochiul liber, deși toate evoluțiile anterioare de pe orbită converg spre spectaculoasa lui „dispariție”. Din nefericire, pasiunile și temerile momentului ne împiedică să ne uităm la revoluția culturală americană ca la un fenomen astronomic. Prea multe avem de pierdut dacă această „întunecare” va avea loc, până la urmă. Căci în umbra ei ar putea dispărea chiar și cei care, azi, îi ridică altare.

Foto de N. RĂILEANU

SELFIURI CU GULLIVER

IGIENĂ & PURIFICARE (I)

de TEO CHIRIAC

I

Se întâmplă să observi cu mirare (o mirare alarmantă), cum dispar hotarele, altminteri imposibil de trecut, între vizibil și invizibil, între credibil și incredibil, între natural și supranatural. Acest lucru se întâmplă, de obicei, în așa-zisele situații-limită, atunci când normalitatea umană, chiar dacă una mai mult decât relativă, se schimbă brusc în anormalitate, atunci când se dezlănțuie o mare nenorocire: un război mondial, un cutremur de pământ, un uragan sau o pandemie devastatoare, cuprinzând aproape instantaneu întreaga omenire.

Asemenea nenorociri colective și, implicit, individuale fac să apară, explicit, ca într-o radiografie, atât partea sănătoasă a lumii, cât și partea ei bolnavă. Văzută în toată goliciunea ei, partea bolnavă a lumii se dovedește a fi, contrar așteptărilor, mult mai mare decât partea ei sănătoasă. Ca să te convingi de asta, este suficient să-i răsfoiești fișa de sănătate în care sunt indicate infecțiile, traumele și maladiile – maladii mintale și trupești, curabile și incurabile, vizibile și ascunse.

Azi, la toate astea, s-a mai adăugat una, extrem de contagioasă, care se transmite de la o ființă la alta, inclusiv prin atingere, îmbrățișare, sărut. În plină manifestare, noua maladie spulberă norme, noime și cutume, schimbă tabieturi, sensuri și priorități. Criza sanitară provoacă un lung șir de alte crize majore: economice, financiare, guvernamentale, dar și psihologice. În aceste condiții, o criză generală de ne-bunie are perspective mai mult ca sigure.

Așa se face că noțiuni și idei, precum ideea de „viață” și „moarte”, de „puritate” și „impuritate”, de „catastrofă” și „supraviețuire” sunt condiționate de simplul fapt de a te spăla pe mâini. Astfel, sănătatea omenirii, în continuă degradare, este pusă în sarcina săpunului și a distanței sociale.

Totuși, pentru ca lumea să atingă starea ei de normalitate, chiar dacă una foarte relativă, va trebui să parcurgă mai multe distanțe, să anuleze mai multe diferențe: distanțe, precum cea de la istorica leșie la mașina de spălat; diferențe, precum cea dintre igiena corpului și purificarea sufletului.

II

Deeseori, în diminețile însoțite, pisicile blocului ies în curte; se tolănesc în stratul de flori de sub geam, și prind a se purica și a-și spăla blănițele până la strălucire. Cățiva hulubi (mica

hulubărie se află în spatele curții) își spală penetul în balta cu apă limpede, apărută după ploaia torențială din ajun. Zburând la mari înălțimi, stoluri de rândunele se zbenguie copilărește prin razele de soare, stropindu-ne de sus cu mari picături de azur. În tot acest timp, înfiptă în stâlpul de telegraf, o coțofană se umflă în pene, încercând să spargă idilica atmosferă cu glasu-i de mahalagioaică, mitraliat...

Rănit de zorii zilei, trandafirul din stratul de flori își clătește chipul însângerat, oglindindu-se în boabele de rouă pură, curățitoare. Înainte să se evaporeze, boabele purpurii se scutură discret peste frumoa-sele tufănele din preajmă...

Văzută din balconul casei, de la marginea unui nor sau din vârful cerului, lumea de-afară și cea dinăuntru arată la fel. Veacurile se succed, precum zilele, se schimbă locul și unghiul de vedere, dar lumea rămâne, în fond, aceeași. Aceeași, cu infirmitățile ei fizice, psihice și mintale dintotdeauna.

Bineînțeles, relația dintre igienă și starea de sănătate a lumii este evidentă. Atâta doar că lumea s-a cam certat cu apa și cu săpunul și preferă să ascundă gunoiul sub preș. Ea uită că apa înlătură mizeriile vizibile (praful, murdăria, jegul) și invizibile (paraziții, bacteriile, virușii), care îi provoacă afecțiuni ale pielii, dar și grave afecțiuni ale organelor interne. Degeaba își pune ea haine scumpe și machiaje atrăgătoare, avertizează specialiștii în igienă, dacă sub haine și machiaj trupul nu e curat și plăcut mirositor. Mai mult decât atât. Lumea nu știe, nu vrea să știe, că sănătatea ei depinde nu doar de curățenia corporală, ci, mai ales, de cea

spirituală. Iar aceasta, spre deosebire de curățenia corpului, nu se face cu clăbuci de săpun, nici cu deodorant sau alte produse care parfumează; și, ca să vezi, nici cu purgative energice.

Sigur, lumea dezaprobă disertațiile tale asupra unor chestiuni atât de sensibile. Ea nu vede nicio deosebire dintre curățare și purificare, dintre spălatul pe mâini cu săpun și spălatul pe mâini ponțiupilatian, dintre apa de la robinetul de baie și apa sfântă a Iordanului.

Pentru a filosofa și tu puțin, îi spui lumii că igiena corporală protejează sănătatea eului, în timp ce purificarea morală, sufletească îi potențează sinele, îl revigorează ca prin miracol.

„De când sunt, zice lumea, am trecut de nenumărate ori prin foc și pară, am suportat nenumărate boli și suferințe, am îndurat chinuri inimaginabile, am fost torturată, bătută, umilită. Crezi tu că ororile astea fizice nu m-au curățat moral, nu m-au purificat sufletește?”

Încerci să-i explici lumii că instrumentele purificării morale nu sunt bolile, lipsurile și nevoile, ci cuvântul, faptele bune, iubirea curată, viața trăită în adevăr și sfințenie. Altfel spus, nu stâlpul infamiei te înalță în slăvile cerului, ci scara virtuților...

Pui punct dialogului imaginar cu lumea interioară, ca să revii la lumea de-afară. Privești cu admirație la hulubii ce-și clătesc în continuare penetul în balta din curte, formată după ploaia torențială din ajun. (Aceste păsări, atât de frumoase și de inteligente, se spală în apa de ploaie, dar ele se purifică în timp ce zboară!) Te întrebi, oare când o să dea Domnul o ploaie luminoasă, torențială, precum sunt ploile

de stele căzătoare, că să vă spele, pe tine și pe lumea ta, de această bălăceală în propria murdărie, în această mocirlă fără fund, în această mlaștină politică? Oare cât vei mai suporta tirania mirosului ei insuportabil, fetid?

Adevărata purificare este atunci când intri în apa unui râu și râul își schimbă cursul, când apa râului, ajunsă la gurile de vărsare în ocean, se întoarce înapoi spre izvoare, precum se întoarce Iordanul, în ziua Botezului, când lumea este întoarsă de la moarte spre viață...

Pe la amiază, ieșind la balcon, vezi că hulubii au dispărut, au zburat; balta din curte a dispărut și ea. S-a zvântat.

III

Știind că poți dispărea și tu, momentan sau ceva mai lent, adică dintr-o clipă în alta, ai vrea să poți să exprimi inefabilul într-un cuvânt, într-o frază sau, cel mult, într-o pagină de text. Scriind cuvântul, fraza, pagina în care ai încercat să cuprinzi totul, descoperi cu stupoare că n-ai dispărut, că încă respiri, iar în pagina scrisă n-ai reușit să spui mare lucru, adică n-ai scris nimic nou, nimic important, nimic demn de pana unui scriitor adevărat. Bineînțeles că asta te face să suferi, să te simți vinovat. Iar cu fiecare pagină scrisă, cu fiecare volum editat, suferința ta e tot mai intensă. Realizezi că lumea e mai cuprinzătoare decât o pagină scrisă, decât scena de teatru, decât ecranul TV sau de cinema, e mai cuprinzătoare chiar decât lumea virtuală a internetului.

În potopul de cuvinte al acestei lumi, tu cauți o nouă metaforă. Una densă și încăpătoare precum Arca lui Noe...

Uneori, la aceeași masă de lucru, mistuit de flacăra inspirației, necruțătoare, simți cum, scriind, resorturile tale sufletești se curăță literalmente, se purifică. Astfel, atingând temperaturi emoționale înalte, încerci să te mărturisești, să te purifici de mizeriile lumii, să te purici te tine însuți. Ca fierarul muncind în sudoarea frunții, cu ciocanul și forja, care, după ce a făcut toată viața potcoave, coase și cuie de coșciug, ia, la un moment dat, bucata de metal și făurește din ea o floare de trandafir, vie, strălucitoare.

În situația ta, acel trandafir viu și strălucitor, cu petalele în flăcări, ar fi o pagină scrisă cu delicatețe, o binecuvântare, o urmă de umanitate.

VA URMA

CARTIER ISTORIC | NOI APARIȚII

MIHAI GRIBINCEA
TRUPELE RUSE DE OCUPAȚIE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA. VOLUMUL I

„Ne propunem să prezentăm succint istoricul trupelor ruse pe teritoriul RSSM, implicarea lor în operațiunile militare de pe Nistru în 1992, implicare ce a transformat conflictul (instigat de Moscova) dintre Chișinău și Tiraspol într-un război moldo-rus, negocierile moldo-ruse privind retragerea trupelor ruse după declararea independenței Republicii Moldova, implicarea timidă și fără succes a OSCE în procesul de retragere a trupelor, statul de ocupație al trupelor dislocate în prezent în raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova, inclusiv cel al așa-numitelor trupe de pacificație ș.a.”

Mihai GRIBINCEA

UNIREA SE AMÂNĂ?
UNIREA SE FACE!
UNIREA E APROAPE! (XII)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

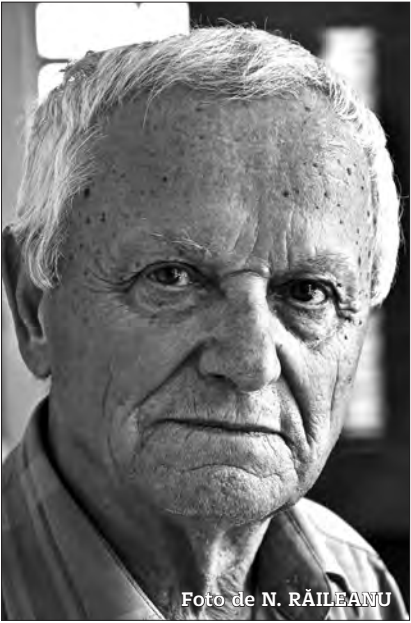

Foto de N. RĂILEANU

Autorul: Ajunși aici, ar fi momentul...
Cititorul: Să mai tragem o concluzie?
Autorul: Exact. De la începutul acelui an 1987 a demarat, ca să zicem așa, Mișcarea de Renaștere și...
Cititorul: Cu întârziere de doi ani aproape.
Autorul: Ca oriunde și oricând la periferie...
Cititorul: Zi-i direct: a Imperiului!
Autorul: Da, Imperiul... Deși de pe atunci porni a da fisuri și, până la urmă, se destrămă...
Cititorul: Ba eu cred că a fost ceva mai târziu.
Autorul: Ce ai în vedere?
Cititorul: Cum istorica Mișcare de Renaștere și, apoi, de Eliberare a început din incinta Uniunii Scriitorilor...
Autorul: Da! Da! Recunosc: mi-a scăpat acel moment din mai 1987.
Cititorul: Celebra Adunare Generală a Scriitorilor din 18-19 mai 1987, când a fost debarcată vechea conducere și a fost aleasă...
Autorul: Vad că ești destul de informat în ce privește problema în discuție, dar și bubele... nodale ale comunității condeierilor noștri...
Cititorul: De ce nu aș fi, dacă și eu am trăit acea epocă de mare fervoare și sfântă luptă?
Autorul: Așa este. De la acea istorică întrunire a pornit... Mersi că mi-ai amintit... În caietele mele cu note la temă saream la cazul tragic și, în același timp, criminal al martirului Dumitru Matcovschi.
Cititorul: Dar între ele se produce evenimentul de care vorbim...
Autorul: Am participat la el direct, așa că pot aduce aspecte și detalii puțin cunoscute sau deloc știute până și de unii colegi...
Cititorul: Să le auzim. Pe scurt, dacă se poate...
Autorul: Mă îndoiesc că voi reuși... Dar încerc...
Cititorul: Succes!
Autorul: Așadar, toată disputa între scriitorii reformiști, dornici de schimbare a situației la Uniune, a culminat cu convocarea acelei Adunări Generale...
Cititorul: Mai detaliat, mai la obiect!
Autorul: Bun. Am să expun ceea ce e esențial.
Cititorul: Adică?
Autorul: Conflictul care s-a dezvoltat la acea Adunare între Vieru și Lupan...
Cititorul: A fost un conflict?
Autorul: O confruntare, dacă vrei, sau, i-aș zice, o ciocnire între generații.
Cititorul: Chiar așa? A existat în rândurile scriitorilor o manifestare a conflictului între generații?
Autorul: Ascultă în continuare și ai să deduci dumneata ce-a fost...
Cititorul: Dar ce-a fost, de fapt?
Autorul: La o ședință la Academie, Andrei Lupan, având cuvântul, s-a referit la poezia lui Grigore Vieru, despre care s-a exprimat în termeni... duri.
Cititorul: Așa obișnuia bătrânul poet academician...
Autorul: Nu chiar. Era atent și prudent în expresie la adresa noii generații... Dar aici, pesemne, l-a luat gura pe dinainte și...
Cititorul: Ce-a zis, propriu-zis, ca să fac și eu o tautologie?
Autorul: A zis așa după cum am putut eu să aflu, mai

târziu, din diverse surse, inclusiv din dialogul pe care l-am avut cu pictorul Igor Vieru – dovadă, fonograma ce s-a păstrat: „Că... a zis – ar fi zis – că... poezia lui Vieru p... p... pu...”
Cititorul: Ce: p... p... pu?...
Autorul: Să fim înțeleși: până nu dispunem de documente scrise, nu putem afirma cu toată certitudinea... Fapt incontestabil este că vorba asta... înjurioasă... a ajuns la urechile lui Grigore, care era foarte irascibil, ca orice poet!...
Cititorul: *Poeta genus irritabile?*
Autorul: Da! Și Grigore se apucă să-i dea replică bătrânului poet academician...
Cititorul: Prin grai viu? Personal?
Autorul: Ba! Porni să redacteze textul unei scrisori, pe care fie s-o publice în presă, fie s-o dea citirii...
Cititorul: La acea Adunare Generală...
Autorul: Tocmai apărea un bun prilej... Dar, lucrând la acea diatribă, colegul Grigore avea și momente de îndoială: să-i dea replica ori să tacă?
Cititorul: Normal. Era vorba de patriarhul literaturii sovietice moldovenești!
Autorul: Patriarhul ca patriarhul, dar ofensa îl duru tare pe Grigore... Și aici vreau să menționez un fapt, care nu a fost și nici nu putea fi fixat în vreun document.
Cititorul: Ce anume? Sunt foarte, foarte curios să-l aud!
Autorul: Așa se face că Grigore mă contactează la telefon și mă întreabă: „Iată, așa și așa... Ce zici, Vladule? Îi pregătesc un răspuns lui Lupan, să-l duc mai departe ori...?” Eu, drept răspuns: „Dacă l-ai pornit, dă-i înainte!”
Cititor: Și a continuat?
Autorul: După ce a isprăvit treaba cu textul, iar mă sună: „Ce zici, Vladule: s-o citesc, scrisoarea, la Adunarea Generală?” Eu: „Dacă o ai gata, de ce nu i-ai da glas, să audă toată lumea...”
Cititorul: Da, a luat cuvântul și de la tribuna mare i-a dat citire în fața întregii Adunări...
Autorul: Aici facem o mică abatere...
Cititorul: Pentru ce?
Autorul: Pentru a fixa câteva detalii foarte importante...
Cititorul: Anume?
Autorul: În acea zi, venind eu la Uniune, urcând pe strada Berzarin de atunci, acum Petru Movilă, îl ajung din urmă pe Andrei Lupan, care venea și dlui, sprijinindu-se în nobilul său baston...
Cititorul: Și?
Autorul: Îl salut respectuos. După care aduc vorba de Adunarea ce trebuia să aibă loc și de înnoirea Conducerii Uniunii...
Cititorul: Și Lupan ce-a spus?
Autorul: A zâmbit în felul lui înțelepțește și a grăit rusește...
Cititorul: Pe rusește?
Autorul: Așa era moda pe atunci în toate lucrurile de mare importanță... A spus așa: „Tuda nam i doroga!” În traducere ar fi să însemne: „Asta merităm!”
Cititorul: Adică ei, cei vechi din Conducere?... Interesant detaliu!
Autorul: Dar și mai interesant e ceea ce s-a întâmplat în Adunare! Urcă Grigore la tribună, pornește să citească actul de acuzare.
Cititorul: De ce: acuzare?!

Autorul: Pentru că Grigore și-a luat ca obiect de atac asupra oponentului său piesa *Lumina* de Andrei Lupan, care a fost una din scrierile lui cele mai false și mai demagogice, așa cum cerea realismul socialist.
Cititorul: Exact! În timp de foamete și deportări să elogiezi tu „lumina electrică”, „lampa lui Ilici”, pe care ne-au adus-o rușii...
Autorul: Exact! Oamenii mor de foame pe un cap, sunt mânați în Siberia și tu vii să-i luminezi!
Cititorul: Și care a fost reacția lui Lupan?
Autorul: A ascultat începutul scrisorii și, când a înțeles despre ce-i vorba și ce i se incriminează...
Cititorul: Pentru că și el de mult se dezisese de acea operă superconformistă, ce-a spus?
Autorul: A făcut un gest împăciutor către Vieru de la tribună, zicându-i: „Hai, lasă... Dă scrisoarea încoace... Am s-o citesc acasă”.
Cititorul: Și Grigore i-a dat-o?
Autorul: Da...
Cititorul: Și cu asta s-a încheiat procesul?
Autorul: Nu mai știi ce-o fi urmat în relațiile lui Grigore Vieru, poetul în ascensiune, și bătrânul poet-academician Andrei Lupan – nu am de unde să cunosc... Ceea ce știu, am auzit cu urechile mele, a fost ca și cum un Epilog al celui Eveniment...
Cititorul: Care? Și epilog?
Autorul: Da! Pentru că dezvăluie adâncul subtext al disputei între ei doi.
Cititorul: Să-l auzim și noi!
Autorul: După istorica și furtunoasa Adunare, ne întoarcem în trei – eu, Spiridon Vangheli și Grigore – spre sectorul Râșcani, unde locuia Spiridon, dar și eu de la o vreme încoace, iar Grigore fu invitat de Vangheli la el acasă, dar și eu, să mai stăm de vorbă. Deci eram trei!
Cititorul: Trei! Cifrá magică! Și ce s-a produs atunci între voi trei?
Autorul: Încă înainte de a ajunge la domiciliul lui Spiridon, în plină stradă, el, care tot drumul a tăcut sub formidabila impresie lăsată de Adunare, dar și de intervenția lui Grigore, ca un mare taciturn...
Cititorul: Vangheli – taciturn?
Autorul: Anume el!
Cititorul: Și ce-a spus Vangheli?
Autorul: A grăit așa, cam pe sub mustață...
Cititorul: Să nu supere pe cineva?
Autorul: Pe Grigore! A grăit, așa bătrânește-înțelepțește: „Se vede cât de colo, măi Grigore, că ai crescut fără... tată”...
Cititorul: Adică?
Autorul: Pricepe-te și singur ce-a vrut a-i da de înțeles confratelui său și al nostru...
Cititorul: Aa!? Da... Respectul pentru bătrâni...

P.S. Autorul: Și aici țin să mai fixez pentru istoria scrisului nostru o vorbă adâncă și înțeleaptă a bătrânului poet Andrei Lupan (fără academician de data asta!). A făcut această mărturisire despre mai tânărul poet Grigore Vieru: „De-amu... lasă să ieie el... cititorul... Că eu... de amu... nu-l pot ține”...

IN SFUMATO

CIUMĂ, HOLERĂ ȘI CARANTINĂ (II)

de EUGEN LUNGU

Povestirea *Holera* începe printr-o privire panoramică asupra fenomenului. Ravagiile epidemiei sunt reflectate în plan orizontal, geografic, și în plan vertical, istoric: „De o bucată de vreme încoace o amenințare înfricoșată se leagănă pe populațiile Europei.[...] Moldova a văzut holera de două ori și n-o mai uită... ea, care a uitat ciuma, ea a avut-o veacuri... căci holera este legată cu cronicile timpului nou.

Iar începe a se vorbi de grozavul rău prin preajma noastră; holera a bătut țara leahului, Galiția, se presupune pe unelocuri în țara neamțului. Teama a fost mare mai deunăzi și mult se lungise”. Treptat, naratorul îngustează aria epică, fixându-se în plan local. Ne-am fi așteptat ca Russo să rememoreze fie bătaia holerei în 1848, proaspăt consumată, fie evenimentele trăite de el însuși în 1829. Ceva însă îl oprește pe narator să răscolească infernul amintirilor: o memorie vinovată? hidoșenia faptelor? stresul inimaginabil, torturant pentru psihicul unui copil? Nu e exclus însă că definitivitoriu în această strategie narativă să fi fost însuși caracterul reflexiv al scriitorului. Alecu Russo se deosebește de congenerii săi prin aplecarea ferventă spre cugetare, spre exercițiul analitic-interpretativ. E ușor de observat că *Holera* debutează printr-o reflecție filozofică ce vizează *fatalismul* vieții, mai ales cel indus de inexorabila epidemie: „Ca și ciuma în timpurile trecute, ie, și mai mult decât ciuma, holera își întinde stăpânirea pe toate țărmurile, înfruntă toate climatele și se joacă de toate pregătirile. Paza sau nepaza, răceala sau căldura, dieta sau năvala n-o cheamă, dar nici o alungă. Vine, se duce cu pricină și fără pricină, se întoarce neașteptat, zboară sau clocește... când ie-și alege prada... când o iie de-a valma”. Dezolanta constatare e urmată imediat de o altă deducție, consemnând înclinarea mioritică a românului de a se supune fără crâcnire sortii și de a-și pleca supus grumazul predestinării. E binecunoscuta filozofie populară comprimată în adagiul ușor defetist „Fie ce-o fi...”: „La întâmplări mari se arată fizionomia popoarelor și se poate măsura puterea sufletească a omenirii. Atuncea se dezvelește dacă un popor îi dobitoc sau om. Așadară, pe când treptele ridicate ale societății fug, se vaie-tă, se înflanelesc, pe când doctorii lipsesc și spitalele se închid, fizionomia obștii rămâne tot serioasă și neschimbată... ca

fatalitatea... zeul cel mare al strămoșilor noștri... Dogma zisă a Orientului, nu știu de ce, este religia popoarelor...„De este să fie, tot a fi...” și cu vorba aceasta românul horăiește liniștit, măcar să piară lumea...”.

Pentru a-și demonstra teza, Russo abandonează ficționalul prozastic și recurge la instrumentele specifice cugetătorului: autorul analizează pas cu pas balada populară *Holera*, în varianta Alecsandri. Vâlcu, personajul baladei, afișează o absolută nepăsare în fața bolii care înaintea ca un inamic ce seamănă moarte. Digresiunea folclorică ocupă aproximativ un sfert din economia textului. Abia după acest excurs analitic e scos în scenă maiorul B. Intrarea personajului, după suspansul digresiv, e absolut firească din punct de vedere epic: „Pe la anul 1838 sau 1839 mă întâmplasem într-o după-masă la polcovnicul M., unde o numeroasă adunare de militari și particulari se îndeletnicea a bea ciubuce pe niște lungi divanuri în odaia cea mare, care pe atunci încă nu se chema, peste tot locul, salon. Fumul întuneca odaia și vorba felurită se curmezeșea [ce verb! – e.l.]. În mijlocul vuietului, ușa se deschise și dl maior B... intră. Un ura îl primi și vorbele își luară iar cursul lor”. Uralele cinsteau curajul și norocul ofițerului, se vede, o vedetă a locului. Dânsul era unul dintre puținii rămași în viață după flagel. B., tânăr „leutenant” în timpul holerei din 1828-1831, căci de acel episod e vorba, era probabil militar rus (deși în trupele rusești serveau și mulți localnici). Povestirea sa evocă prăpădenia mai degrabă în culorile romantismului sumbru: „Un soldat adusese holera în Iași, într-o clipală moartea își întinse aripile asupra marelui oraș. De multe ori slobozind unui soldat foaia la spital, se ducea la groapă. La început ocârmuirea, spre liniștea poporului, ascundea răul, dară răul îndoindu-se, însutindu-se în puține zile, spaima apucă orașenii; începură oamenii a fugi ca în bejaniile tătarăști, cei care rămânea se înarma și se străjuiau prin casele lor. Norodul rămase singur. Miliția, încă tânără, fu scoasă la Holboca; și ca să nu rămâie târgul fără pază, se rânduiuse din cincisprezece în cincisprezece zile câte o roată de grenadiri.

Dar roata cea întâi rânduită, surpată de boală, nu întârzie a-și cere schimbătorii... [...] Ulițele erau ceva de spăriet, Iașul, cu cinci zile mai înainte strălucitor de trăsuri, livrele, toalete, uniforme auri-

te, Iașul în care se plimba sările pe toate ulițele cu ghitară și muzicile regimenturilor, cu răs, cu șagă și amoruri, acum se zbuciuma în ceasurile cele de pe urmă. Se auzea numai un vuiet înădușit, pe care glasul clopotelor de moarte (il) covârșea înfiorător. În toate părțile se întindeau bolnavii cerând ajutor, mame despletite strângând copiii lor morți, ștene de deznădăduire, chihote drăcești prin crâcime și birturi, mulți arși de sete să târâiau pe la fântâni, se culcau în glod, mulți mureau, câțiva se duceau sănătoși. Înfricoșat lucru e boala prin orașe! Pe toate ulițele, cară pline de trupuri, cu picioarele, mâinile și capitile în toate părțile bălăbânind după umbletul nepotrivit. În zilele liniștite, auzirea morții de-abie îți lasă o impresie tristă, dară să vezi cum duce la groapă sute de mii, să vezi oameni tăvălindu-se în glod, să simți că per familii întregi, și uitându-te împrejur-ți să nu mai întâlnești un prietin macar sau o cunoștință, este peste închipuire de a se spune și, ce e mai de jale, poate că astăzi nici nu ni mai aducem aminte de aceste jertfe”.

Monologul maiorului ilustrează teza expusă în uvertura prozei: holera își alege victimele în mod haotic, după fatidica „lege” a ruletei rusești, măsurile *protegui-toare* rămânând inutile: „Paza sau nepaza, răceala sau căldura, dieta sau năvala n-o cheamă, dar nici o alungă. Vine, se duce cu pricină și fără pricină, se întoarce neașteptat, zboară sau clocește... când ie-și alege prada... când o iie de-a valma.” Orice ar întreprinde insul, zarurile rămân în mâna scheletică a Morții. Scăpat ca prin minune de contagiare, B. simte într-un moment că i-a bătut ceasul: „La cea vreme vinisă și rândul meu, deși răul contenisă”. Zarurile îi cad însă bine și de data aceasta.

Orbită de romantica și prea artificiala strălucire a *Cântării României*, exegetica românească rata în opera lui Russo două eclatante proze elaborate după principiul *mise en abyme*: povestirea maiorului B. din *Holera*, subiect cu tentă filozofică privind predestinarea, și un episod palpitant din *Soveja*. Subiectul expus de boierul bătrân, care le-a servit hoților drept sfeșnic, e una dintre cele mai interesante narațiuni din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Istoria e „sadoveniană” până în măduva literei! Bucata se apropie mai mult de realismul începutului de secol XX, decât de roman-tismul haiducesc atât de gustat de Russo însuși, precum și de colegii săi de generație.

„DEMOCRAȚIA” MORȚII

Atât de neasemănători ca vârstă și sex, ca apartenență etnică, extrem de diferențiați prin rangurile sociale, cei vii își pierd subit aceste tranșante deosebiri când cad secerați de boală. Epidemia îi egalează pe toți prin democrația morții. În timpuri normale, înmormântările își păstrează distincțiile ierarhice, holera întoarce însă indivizii biblicei țărâne într-o cumplită devălmășie. E ideea care trece ca proverbialul fir roșu prin toate istorisirile despre victimele flagelului. Inedita paritate îl lăsa siderat și pe țârcovnicul din care cita Neagu Djuvara (vezi *supra*). Omul bisericii obișnuia să-i vadă pe toți laolaltă în casa Domnului. Unii se arătau mereu plini de fumuri, alții rămâneau mereu la fel de amărâți. Holera îi arunca însă pe toți în egalitatea nimicului: „...la spital făcea grămezi de câte o sută de trupuri goale, flăcăi, fete mari, copii, bătrâni, săraci, bogați... apoi făceau șanturi și-i aruncau acolo, unul peste altul, țigani, boieri, ovrei, armeni, nu se căuta la rând și se prăpădiră două părți din lume și mai mult. Astfel de năpraznică moarte s-au făcut în acest leat”.

Prin dispariția omului, cel care impunea distincțiile sociale sau etnice, în urbe se instala o pustietate *otova*, un gol dominat de fauna animală, fenomen pe care l-am văzut și noi la TV. Maiorul B.: „Nu sînt în stare, domnilor, să vă descriu tăcerea și mahniciunea ce înfăoșă Iașul. De-abia de la margine până la cvartirul generalului întâlneam când și când câte un chip de om. Era ceva în aer și pe ulițe din pustietățile de care vorbesc scripturile; în locul mulțimii de trăsuri, neguțitori, de miimile de jidovi, domnea tăcerea grozavă a unui oraș de șaptezeci mii de oameni, ce se rumpe numai de căraiturile cioarelor, de urletul turmelor de câni sălbătăciți și de călcătura calului meu”.

După care personajul care văzuse atâta moarte, încât știa ca nimeni altul adevăratul preț și rost al vieții, formula o axiomă etică, poate unica posibilă pentru salvarea umanității: „Nenorocirea ne rebotează iarăși pe toți frați...”.

MEDICAȚIE ȘI CARANTINĂ

Dacă supertehnicizata medicină a secolului nostru a fost atât de lesne îngenuncheată de pocitania cu nume hipersavant – *coronavirus* –, vă închipuiți cât de neajutorați erau medicii de la începutul veacului al XIX-lea când se confruntau cu un dușman nemilos despre care aveau cele mai vagi cunoștințe. Efectele necunoașterii erau sporite la pătrat și cub de consecințele unei guvernări tâmpite: organismele statale despotice, în loc să pună la curent populația în ceea ce privește pericolul ce-o pândeste și să ia măsuri urgente pentru a o proteja, dimpotrivă, ascund adevărata stare a lucrurilor, înmiind astfel numărul victimelor. Exemplele le aveți în citatele de mai sus („Era oprit de a se vorbi de năprasnica boală, nici măcar de a-i pomeni numele, sub pedeapsa pazarnicului.”) și le regăsiți astăzi, aceleași de acum două secole, pe ecranele TV.

Singura măsură de protecție la îndemâna tuturor era afumarea. Ion Ghica:

„Deasupra oraşului se ridica un fum galben şi acru, fumul băligarului care ardea în curţile boiereşti, şi oraşul răsună de urletul jalnic al cânilor rămaşi fără stăpân”. Se credea că şi fumul de tutun ar putea fi o pavază împotriva bolii. În orice caz, în lipsă de altceva mai serios, aşa îl sfătuieşte medicul rus pe maiorul B. Militarul, deşi a însuşit deja adâncă înţelepciune că totul e fum, caută totuşi un pai salvator pe o mare a morţii. Astfel a ajuns să fumeze: „...nevoia holerei m-a silit. Chemat de slujba mé de a vidé şi a trăi cu moartea în toate zilele în acea vreme, a rădica strejile ce picau, a îngropa fără deosebire soldaţii şi ţivili, rugasem pe doctorul ştabului să-mi deie vreun leac, socotind şi eu că ar putea fi vreun leac. Aşa-i omul!... când zidirea lumii se sfarmă, omul cel mai tare seamănă (a) copil, necredinciosul aleargă la doftori, pe care înainte şi în urma primejdiei îi chemăm şarlatani. Cătu-i viaţa înflorită, o cheltuim nebuneşte; când moartea bate la uşă, stăruind la leacul hotărât ca un creditor îndărătnic, ne rugăm să mai aştepte o minută”. „La zi” cu „metodele de tratament”, urmaşul lui Esculap nu are nimic mai bun în reţetar decât... fumatul. Evident, medicul ştia că „leacurile” sale sunt inutile, dar omul aştepta de la el un remediu salvator: „Doftorul îmi dădu răzând un şipuşor şi-mi prescri să beau tutun: «Holera – zice el, – e boala văzduhului, fumul îl curăţă; fumă şi nu te teme... căci dacă e pe moarte, apoi holera nimereşte şi în curţile aerisite şi curate şi te uită şi lângă un bolnav; în mâna lui Dumnezeu e taina şi leacul...»” Întărit asemenea de facultate mă dădui îndatoririlor mele, fără a mai gândi la primejdie. Pipa în dinţi, în buzunări leacuri şi flanele, doctoream şi încurajam soldaţii, care de multe ori mureau în braţele mele”.

Eusebi Manolachi, în articolul său din *Historia*, „dezgroapă” din arhive compoziţii chimice mult mai fanteziste decât cele administrate de „doftorul ştabului”. Spre exemplu, „Elixirul de Voronej”: „Medicii români şi cei străini aflaţi pe meleagurile noastre au imaginat diverse leacuri pentru vindecarea bolnavilor de holeră.

Erast Stepanovici Andreevski, medic militar rus, popularizează în Moldova «elixirul de Voronej»: un amestec din spirt de vin, sare de ţipirig, silitră (praf de puşcă), piper, apă tare, oţet, naftă, untdelemn de măsline, mentă piperată. Mixtura era lăsată 12 ore la cald, după care era administrată în doze pe cale orală. [Cine mai crede că *Venicika Erofeev* nu a avut antecesori? – e.l.] Inutil să mai spunem că asemenea leacuri nu au dat rezultate. Pe scară largă se utiliza şi «dezinfecţarea» caselor: camerele erau «afumate» cu oţet aruncat pe cărămizi fierbinţi, pucioasă, răşină. Profilactic, soldaţii primeau porţii duble de rachiu¹.

Afumarea se considera totuşi cea mai eficientă dintre proceduri. Ion Ghica îşi aminteşte că întreaga sa familie fusese supusă unei asemenea torturi în câteva rânduri: „Serviciul ce făcea tata de mai mult de un an era foarte periculos. Se înfiinţase un fel de comitet sanitar compus de mai mulţi boieri; scopul acelui comitet nu era atât d-a opri boala a se întinde, ci era mai mult a alege în oraş curţi, grădini şi maidanuri, unde să se depuie soldaţii bolnavi, a îngropa pe morţi şi mai ales a îngriji să se adune şi să se trimită la corpurile respective puştile, raniţele şi mantalele rămase de la soldaţii morţi.

Membrii comitetului erau în contact necentenit cu epistaţii, cu vătăşei şi chiar cu cioclii, cu tot ce era molipsit, fără a se lua nici o măsură profilactică, căci era oprit sub pedeapsă grea a zice că boala de care mureau cu miile pe zi era ciuma, sau a crede că era boală lipicioasă. Din cele dintâi zile ale intrării lui tata în acel serviciu, ni s-a bolnăvit vizitiul, şi moartea lui ne procurase neplăcerea d-a fi duşi pe vreme de iarnă la Mănăstirea Cernica, unde am petrecut şapte săptămâni la fum, în covergi de scânduri şi de rogojini, de ne sufla vântul din toate părţile şi ne uda ploaia şi de sus, şi de jos. D-abia ne întoarserăm acasă, şi cade bolnav arnăutul care întovărăşea pe tata; atunci, altă purificare, de astă dată la Plumbuita. Un al treilea caz a fost moartea feciorului care înlocuise pe Ivancea arnăutul, apoi alte şapte săptămâni la fum şi la aer”.

O sută de ani mai târziu, medicina mai bâjbâia în acest sens. „Metoda” e clară dintr-un text al lui Albert Camus (*Îndemn către doctorii care tratează ciuma*). Scris în 1941, când autorul se documenta pentru romanul *Ciuma*, *Îndemnul*... a fost pentru prima dată tradus în româneşte şi publicat recent în *Dilema veche* (30 aprilie-6 mai 2020). Colegii de la Bucureşti îl preluau în mod expres dintr-o sursă franceză care, în aprilie 2020, îl considerau „d'une brûlante actualité”: „Aceiaşi autori vă mai sfătuiesc şi să purtaţi mască cu vizieră şi să ţineţi la nas o batistă îmbibată cu oţet. De asemenea, e bine să aveţi mereu cu dumneavoastră un săculeţ cu esenţele prescrise în cărţi, melisă, măghiran, mentă, salvie, rozmarin, flori de portocal, busuioc, cimbru, cimbrişor, levănţică, foi de dafin, coajă de lămie şi coajă de gutuie. Ar fi de dorit să purtaţi doar materiale impermeabile”. Acestea erau, de fapt, mijloacele „medicinale” valabile şi pentru Evul Mediul...

Atacul periodic al molimelor a inventat *carantina*. Termenul exista demult, dar l-am însuşit, vai! mai mult decât temeinic, abia acum! Toate dicţionarele noastre înclină să indice drept etimon rusescul *карантин*, deşi cuvântul e preluat de ruşi din alte limbi, în primul rând din franceză: „[Cf. tc. *karantina*, fr. *quarantaine* < *quarante* – patruzeci (de zile), interval cât dura carantina]”. Unii preferă însă italianescul *quarantena*, de la *quaranta giorni*, 40 de zile. După pacea de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829), ambele principate, Valahia şi Moldova, au organizat cordoane sanitare comune de-a lungul Dunării spre a împiedica răspândirea epidemiilor. Un astfel de post sanitar au înfiinţat şi ruşii în stânga Nistrului, la câţiva kilometri de Dubăsari încă din 1793, iar din 1795 s-a deschis şi un post vama. În timpul epidemiilor, carantina cazacilor, cu fumigaţii în regulă ţinea... 6 zile, apoi au fost instituite 16 zile obligatorii. Serviciul provizoriu de pe Nistru s-a permanentizat, în acel loc înfiinţându-se satul Karantin. Strania denumire s-a menţinut până în 1968, când localitatea din RSSM a fost rebotezată în spirit sovietic – Dzerjinsk, denumire păstrată şi azi.

Prin fumul „purificator” al carantinelor erau trecuţi nu numai călătorii, dar şi mărfurile, şi corespondenţa. Scrisorile din acea epocă erau supuse şi ele supliciilor dezinfectării, ca şi oamenii: „Dezinfecţia practică în carantine se făcea prin metode termice («prăjire» în cuptoare speciale) sau chimice (stropirea cu substanţe considerate a avea efect purificator). Cu începere

din primele decenii ale secolului trecut a fost introdusă pe scară largă metoda «fumigaţiei», în care dezinfecţia se opera expunând scrisorile acţiunii vaporilor unor substanţe dezinfectante, supraîncălzite în cuptoare special construite. În interiorul camerei de purificare a cuptorului corespondenţa era vânturată şi manipulată cu cleşti care adesea lăsau urme pe hârtia scrisorilor. Iniţial, dezinfecţia se efectua pe scrisorile închise, ulterior acestea fiind «afumate» şi în interior. În interior dezinfecţia se realiza practicându-se în scrisoare o serie de tăieturi sau găuri prin care pătrundeau vaporii purificatori. Organele sanitare din România, ca şi din alte ţări, marcau pe corespondenţă, prin aplicarea de ştampile sau adnotări de mână, modul în care a fost făcută dezinfecţia” (Marcel Dănescu, *Filatelie de la A la Z*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1987). Este foarte interesantă o inscripţie a carantinelor italiene: „NETTO DI FUORA E SPORCO DI DENTRO (Curăţat pe dinafară şi necurat pe dinăuntru)”.

* * *

Nu am pomenit în aceste note de poezia „în temă”. Cele mai cunoscute reacţii rimate la dezlănţuirile epidemice sunt baladele incluse de V. Alecsandri în volumul *Poezia populară*. Titlurile – *Ciuma* şi *Holera* – reflectau cele două ipostaze urăcioase ale epidemiilor. Poetul iubitor de folclor le găsea astfel, ca într-o oglindă, o perfectă simetrie!

Ciuma e o creaţie proprie a bardului, mascată prea puţin abil sub ritmica versului popular. Cealaltă baladă pare a fi autentică sau, în orice caz, mult mai apropiată de stilistica folclorică:

*Gios pe malul Prutului,
La casele Vâlcului,
Vâlcul bea, se veseleşte,
Cu trei fete se-ndrăgeşte,
De holeră nici gândeşte;
Maică-sa grija-i ducea
Şi cu lacrimi îi zicea:
„Dragul mamei Vâcule,
Mândrule, voinicule!
Tu tot bei şi veseleşti,
De holeră nici gândeşti.
Lasă-mi-te de beţie
Şi de dalba veselie
Că holera-i chiar la Prut
Şi chiar dincoace-au trecut!”*

Baladele erau incluse în volumul *Poezia populară*, al treilea în şirul de *Opere* cu scrierile poetului, o excepţională serie elaborată la Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Fiecare din creaţiile folclorice incluse în carte era însoţită de notele explicative ale bardului. Alecsandri redactase câteva note şi pentru balada *Holera*. Unele dintre aceste texte lămuritoare scrise de culegător se refereau, când era cazul, la realităţi, toponime, hidronime ş.a. din Basarabia. De regulă, cenzura română le interzicea, după cum în RSSM era tabu orice referinţă la istoria românilor. Şi comentariul la *Holera*, în 1978, anul apariţiei volumului, era suficient de acid pentru a-l face susceptibil pe „fratele mai mare”: „De multe rele ce au venit de peste Prut de când Basarabia e în stăpânirea ruşilor, precum holere, locuste, invazii de armate, vânturi săcetoase etc., a ieşit în ţară vorba *Slut la Prut*”.

Pentru a rămâne şi citatul întreg şi cenzura sătulă, editorii volumului se acopereau cu citate din K. Marx. (Când comenta relaţiile ruso-române, precursorul comunismului, care habar nu avea ce incidenţă vor avea spusele sale peste veac, scria purul adevăr despre brutalele imixtiuni ale ruşilor în Principate.) Prin urmare, istoriografia românească apela des la „adevărurile marxiste”. Deşi cu niscăi concesi, stratagama funcţiona şi în comentariile la nota lui Alecsandri, editorii reuşind astfel să păstreze usturătoarea concluzie a poetului despre Basarabia furată: „Poezia populară înfăţişează imaginea răspândirii cumplitei molime, care a bătuit de multe ori şi ţara noastră, de-a lungul secolelor, îndeosebi în timpul sau în urma năvălirilor pustiitoare ale tătarilor.

În nota 1, culegătorul, poetul V. Alecsandri, consideră, evident în mod eronat, că poezia s-ar referi la o perioadă mult mai scurtă şi mai recentă, influenţat fiind de urmările intervenţiilor armate ale Imperiului ţarist, alături de Imperiul otoman, pentru înăbuşirea revoluţiei de la 1848 din ţările române (v. şi K. Marx, *Însemnări despre români*, Bucureşti, Ed. Acad. R.S.R., 1964, p. 176-177). Am citat după: Vasile Alecsandri, *Opere, III, Poezii populare*. Text stabilit de Georgeta Rădulescu-Dulgheru. Studiu introductiv, note şi comentarii, variante de Gheorghe Vrabie. Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978, p. 351).

O lăsau moartă şi editorii din RSSM când urmau să limpezească fragmentul din Ion Creangă pe care îl alegeam drept exemplu în debutul acestui articol: „La Mănăstirea Neamţului, stând adeseori de vorbă cu starişul Naftanail, părintele Duhu îi zicea, şfichiundu-l, că ruşii din această lavră românească s-au puiezeit, ca şi holera adusă în Moldova pe cozile cailor ruseşti la 1828” (*Opere*, Editura Cartea Moldovenească, Chişinău, 1970). Termenul *holeră* din frază era explicat la subsol printr-un singur cuvânt: *scaieţi*. Adică se alegea cea mai neutră dintre variante, fără nicio adâncire istorică.

Citiţi aceste ultime consemnări nu ca pe un reproş la conformismul editorial, ci ca pe o constatare tacită a subterfugiilor prin care se reuşea, atât dincolo cât şi dincoace de Prut, să se păstreze neştirbite textele clasicilor. Astfel se dribla cenzura în era croşetelor...

Ce „minuni” făcea cenzura, unele nedescoperite încă şi funcţionând bine-mersi şi azi, citiţi în articolul nostru *Diversiunea „nu”*.

NOTE:

1. Am putea crede că *ilustrul* medic Erast Stepanovici se inspirase din Daniel Defoe, care redactase un *Jurnal din Anul Ciumei* (1665): „...doctorul Heath, venind în vizită la mine şi văzând cât de des înfruntam pericolul străzilor, m-a povăţuit cu multă seriozitate să mă încui în casă, împreună cu cei din gospodăria mea, şi să nu îngădui ca vreunul dintre noi să iasă pe uşă. De asemenea, să ferec zdравăn toate ferestrele, să trag obloanele şi perdelele şi să nu le mai deschid nicidecum. Şi mai înainte de a deschide vreo uşă sau vreo fereastră, să afum bine încăperea cu răşină, smoală, sulf sau praf de puşcă, ori altele asemănătoare”.

O MOARĂ FRANCEZĂ

de MIRCEA V. CIOBANU

PROZĂ

Anuarul României pentru comerț, industrie, meserii și agricultură îl trecea pe Leonte Ciobanu, bunicul meu, ca pe unul dintre tâmplarii (sau poate dulgherii, îmi scapă acest detaliu) satului Petreni, județul Bălți, Basarabia. Se atesta, pentru întâia dată în acest teritoriu, un fel de „clasă de mijloc”. Am citit despre asta foarte târziu, dumerindu-mă asupra unui specific al gospodăriei noastre. În „căsoaia” în care locuia bunica (în fapt: o căsuță, numită la noi și „sarai”), primul din șirul de acareturi (urma o sură, un ocol și o poiată), în camera situată deasupra beciului, era un întreg atelier de tâmplărie. Credeam că așa e în orice gospodărie și că oricine are la îndemână ciocane, rân-dele, fierăstraie, sfredele, dălți, topoare, menghine, clește, apoi șurubelnițe și alte chestii din astea.

Mă miram când vreun vecin venea la noi să împrumute un instrument sau altul. Bine, împrumutam și noi, de exemplu, furca sau un hârleț în plus, dar se întâmpla în timpul săpatului de toamnă, când noi, frații, eram mai mulți lucrători. Am găsit acest tablou al instrumentelor, atârnat pe perete, ca pentru demonstrație, doar la un vecin din vale, dar el chiar era lemnar activ, nimic de mirare. Nu-mi tre-cuse însă prin minte că am avut și noi în familie un specialist în lemnărie (bunicul murise înainte ca eu să mă nasc), decât atunci când am citit niște date din acel „Anuar ...” despre care spuneam mai sus, cuprinzând informațiile din 1923-1932.

Acest tablou-expoziție al instrumen-telor vechi, unele încă funcționale, altele neatrinse de ani de zile, afișate ca într-un muzeu, mi l-am amintit când, prin anul 2015, am fost invitați la un picnic (*pic-nique*) în gospodăria unor prieteni francezi. Sau, mai precis: o rudă de-a rudelor mele din Franța. Dar am să vă povestesc poate cu altă ocazie despre ele.

Un loc exotic, din vestul țării, nu departe de Niort (dacă v-ați interesat vreodată de istoria hughenoților, nu se poate să nu știți despre ce e vorba) și de La Rochelle, orașul exotic de pe malul Atlanticului („Muschetarii” lui Dumas i-ați citit, o să vă dumeriți). Ceva mai sus, în Valea Loarei, pe o distanță de vreo 300 km, se revarsă o salbă de mărgăritare arhitectonice, cunoscută cu numele de „Castelele Loarei”¹ (vreo 50-60 de case-fortărețe). Proprietăți ale regilor, demnitarilor și favoriților regali, francezi și englezi. Astăzi ele sunt păstrate cu grijă (unele de către stat, altele de către proprietarii particulari), deși amintesc de epoca feudală (și de diferiți „dușmani”

și „trădători”), contestată vehement de Revoluția Franceză. Francezii, tocmai cei care au adus în Europa moda revoluțiilor, azi păstrează (nu cu sfințenie, ci cu un fel de grijă pragmatică) tot ce ține de trecut. Nu numaidecât „glorios”. Or, trecutul le aparține în întregime, nu selectiv.

Dar să nu ne abatem de la istoria noas-tră. Eram, ziceam, invitați la un picnic francez, la aer curat. Locul unde eram poftiți e o moară veche, proprietate a familiei în a nu știu câta generație. Moara nu mai funcționează de multă vreme, dar e păstrată cu grijă. Fiindcă și la mine în sat a existat o moară de apă și cunosc (chipurile) câte ceva din principiile de funcționare, îl tot săcăiam pe stăpânul actual cu întrebări. Bucuros să-mi răspundă (că d-aia ne-a invitat, ca să ne arate ce are!), acesta îmi face o excursie prin moară, în timp ce oaspeții servesc aperitivul la aer liber, un fel de scuar din preajmă, îngrijit ca un gazon englezesc, devenind loc de întâlnire cu prietenii, rudele și copiii lor.

Ne-am dumerit (chipurile) cu sistemul de reglare a fluxului de apă (similar cu cel de cândva de la Petreni – tocmai asta mă făcuse curios), cu angrenajul și cu principiul de măcinare a făinii cu „piatra de moară”. La noi în sat (la moara „noastră”) veneau la făcut făină oameni din multe localități de primprejur. Se forma un rând mare de mașini și căruțe (oamenii din alte sate veneau împreună, cu același „mijloc de transport”, cel mai adesea căruța, dar și camioanele din colhoz erau împrumutate pentru asta). Deshămați, caii pășteau liniștiți în preajmă ori, ne-deshămați, ronțăiau ciocleji sau știuleții de popușoi din *opalcă*. Nevoiți să aștepte, cei mai tineri veneau cu noi la scăldat (erau câteva locuri bune pentru scăldat, acolo am învățat să înot, e o istorie mai lungă, v-o povestesc altă dată), iar cei mai bătrâni căutau loc la umbră, își scoteau merindele, găseau și un pahar de țuică în torbă și începeau să-și depene amintiri, să întrebe de cunoștințe comune ori să povestească istorii. Pentru că de acolo, de la moară, se învață arta măcinatului narațiunii...

Ne-am plimbat cu stăpânul morii fran-ceze mai întâi primprejurul gospodăriei. O bună parte din fostul lac de acumulare acum îl ocupa o grădină. Alături curge râulețul a cărui apă puneă cândva în mișcare mecanismul morii. Mai jos, ba-zinul cu apă sau ce a rămas din el, cu sistemul de stavile, de reglare a nivelului apei. Pentru că – *n'est pas?*, făceam noi schimb de informații de cunoscători ai sistemului – moara e pusă în funcție de

apa căzătoare, nu de cea curgătoare. Fără legea gravitației, moara nu ar funcționa. Sistemul propriu-zis de măcinare (cel ce puneă în mișcare osia pe care era fixată enorma piatră de moară, care, frecându-se de cealaltă piatră, statică, strivea boabele de grâu, transformându-le în făină) nu era deosebit de complicat și nu era cu siguranță o noutate: apa cădea, așadar, pe lopețile roții mari, punând-o în mișcare, apoi un sistem de roți zimțate transforma rotirea orizontală în una verticală; osia verticală se ridica în sus până la etajul superior (acolo unde era amplasată și pâlnia pe care se turna grâul) și mișca-reă verticală se transmitea altei osii, de asemenea verticală, dar mai scurtă, care roteă propriu-zis piatra. Enormă, rotundă și necruțătoare. Dar, ziceam, mult mai complicat părea stăvilarul și sistemul de ecluze, supape, baraje, cel care asigura reglarea nivelului de apă.

Acum ecluzele erau deschise etern pe jumătate, atât cât să mai mențină o parte din lac, dar și să permită apei să curgă mai departe fără pericolul inundării luncii, a podului și a gospodăriei. Toate împreună făceau acum un tablou exotic, atractiv tocmai pentru că era depășit de timp. Ca și cum ai fi intrat într-un tablou de Ruisdael.

Dar altceva mi-a furat privirea, plim-bându-mă prin ciudata invenție umană care e moara de apă. Pe pereții înalți ai morii franceze erau atârnată cele mai variate instrumente agricole și, simplu, țărănești. Exact așa cum proprietarii castelelor Loarei – pe care le vizitaserăm în ajun – își atârnavă pe pereți armuri de cavaleri medievali, „morarii” francezi actuali (moara e, în simbolistica noastră, un fel de măsurătoare a scurgerii timpului) așăseră pentru oaspeții lor vestigii ale sătenilor de odinioară: sape și săpăligi, furci, seceri, greble și coase, cângi, lopeți, hârlețe, răngi, târnăcoape, balanțe, îmblăcii sau ceva asemănător, dar și alte instrumente, unele ciudate, al căror rost doar îl presupuneam.

Faptul că eram curios îi producea stă-pânului satisfacție. Era o gazdă încântătoare, îi plăcea, desigur, să facă oaspeții să se simtă bine pe domeniile sale, dar, pesemne, se bucura în mod deosebit să fie ghid într-un muzeu deopotrivă istoric, politehnic, agricol și, vom vedea mai încolo – gastronomic. Doar insistența gospodinei de casă ne-a făcut să coborâm pentru a servi împreună aperitivul (ceilalți invitați – vreo douăzeci de oameni maturi plus cam tot atâția copii – erau deja în jurul

mesei din curte). Glume, râsete, amintiri (mulți dintre cei invitați erau rude și pri-etenii mai vechi), dar și (mai nou, cum se zice) o curiozitate a tuturor: ce avem noi în comun cu proprietarul morii, că ne-am izolat? Cum adică? – Moara! Și a trebuit să mai fac un efort, ca să le povestesc și celorlalți – într-o franceză aproximativă, desigur – de unde interesul meu pentru morile de apă.

S-a întunecat repede, băuturile se turnau cam pe *achipuite*, în scurt timp s-a întins masa pentru cină. Bogată, cu produse crescute, în bună parte, în gos-podăria adiacentă, cina era servită deja în interiorul morii, punându-se cap la cap câteva mese și aducând scaunele pliante din grădină sau din camera de alături. Ședeam vizavi de peretele înalt pe care atârnavă „armele” țaranului francez din se-colele apuse. Încercam să ghicesc menirea unora dintre ele, dar totuna a trebuit în câteva cazuri să consult gazda, după ce ne-am ridicat de la masă.

Am continuat excursia. Am urcat pe scări, am descoperit platforme fără utilita-te azi. Cine cunoaște construcția morilor de apă, cu „piatră de moară” servind la măcinat, știe că sacii trebuiau urcați și descărcați la nivelurile superioare, pentru asta fiind inventate scări, lifturi sau – cum era aici – sisteme de scripeți, dar și plat-forme pe care erau acumulați sacii. Unele încăperi însă își găsiseră funcționalități noi. Mai întâi, bucătăria, care era și ea la etaj. Apoi, alături, o sufragerie destul de spațioasă, iar dincolo de ea, adevărat, trecând printr-un fel de coridor metalic, era dormitorul. Îmi închipui ce vise se văd în această construcție diabolică, un bun refugiu al himerelor. De fapt, moara era o construcție la care au participat deopotrivă Dumnezeu și Diavolul. Scria Eugen, pe care îl veneram pentru enciclopedismul său, că, după o luptă îndârjită – pe tere-nul ficțiunilor și mitologiilor populare, desigur –, spiritele s-au împăcat și, de atunci, ziua moara o domină Dumnezeu și îngerii buni, iar noaptea – spiritele obscure, malefice.

În fine, trecând prin dormitor (mai bine zis, printr-o margine a lui), gazda m-a condus într-un mic cabinet semiob-scur, luminat de o lampă mai curând de culoarea portocalei decât a lămâii: „*La bibliothéque*”. Încăperea era mai degrabă o mică sală de expoziții, de artă plastică, având adunate pe măsute și polițe tot felul de statui bizare, iar pe pereți tablouri, copii sau reproduceri din picturi la fel de bizare, amintindu-mi-i pe Callot și pe Goya. Și iată

în această – ziceam – „sală de expoziții”, o poliță era rezervată cărților, albumelor și altor mape cu hârtii. Nu prea multe (nu era o etajeră, ci chiar o poliță). Bine, contextul (moara) și presupusele ocupații ale morarilor (și, da, ale grădinarilor) mai vechi sau mai noi nu presupuneau prea multe producții editorial-poligrafice, pentru că și fără multe cărți, fiecare obiect, fiecare piesă era ca o carte².

Am înclinat capul pe o parte, ca să citesc autorii și titlurile. Pentru a citi însă titlurile cărților puse orizontal, una peste alta, cu coperta în sus, am fost nevoit să le iau în mână (editurile franceze, ca și cele românești și rusești – dar spre deosebire de cele americane, d.e. –, scriu textul de pe cotor de jos în sus, astfel încât e imposibil să citești textul de pe cotorul unei cărți așezate orizontal pe masă, cu fața în sus). Nicio surpriză în titluri și autori, dar am apreciat, totuși, că nu existau aici cărți ale autorilor de duzină. Un Balzac, un Stendhal și un Flaubert, acesta din urmă în varianta colecției Folio a Gallimard-ului; o culegere de nuvele filosofice de Voltaire, în copertă tare; și, tot în copertă tare, *Florile răului*; un Dumas recopertat recent, apoi încă un Flaubert de un alt format; câteva albume așezate unul peste altul, unul cu arta baroc, altele cu postimpresioniști, cu picturile lui Ruisdael (morile lui de apă, cum altfel!) și cu sculpturile lui Bourdelle...

Bune cărți, am zis, mai mult pentru mine, dar și ca un compliment. *D'accord*, căzu la învoială gazda. Sunt ale fostei mele soții. Dar am aici ceva ce am vrut să vă arăt în mod special și despre care am vrut să vă întreb ceva. Mi-ați spus că Moldova e situată între Ucraina și România și nu am acordat atenție. Dar ați pomenit de Cernăuți, orașul care știam că a fost atât în componența Austro-Ungariei, cât și a României (iar azi e în Ucraina, nu?) și iată ce mi-am amintit. Soția mea avea un prieten care îi vorbea de Cernăuți. Un cercetător din „Est”, care lucrase multă vreme în biblioteca la care era angajată. L-a invitat la noi, i-a plăcut aici. I-am propus să stea aici mai multă vreme, dacă vrea, pentru că noi locuiam mai mult în oraș, veneam încoace numai vara, iar el venise la noi pe la mijlocul toamnei.

Lucra la o carte sau la un studiu, consulta mai multe surse, franceze, germane, englezești. Avea multe fișe, dar prefera liniștea naturii celei din biblioteca publică. Pentru că asta îi asigura singurătatea deplină, nu una artificială, mărginită-delimitată de cercul de lumină al veiozei din biblioteca publică. Se pare că îi făcea bine aerul de aici, a lucrat mai multă vreme în voie, dar a plecat precipitat. Poate și-a amintit ceva, poate a primit o veste, dar poate cercetarea i-a deschis niște perspective care îi solicitau prezența în vreo altă bibliotecă sau arhivă. A plecat fără să ne lase vreo adresă. Nu ne-a deranjat nici prezența, dar nici plecarea lui, mai ales că el are adresa noastră și ne poate găsi oricând. Iată ce a uitat aici.

Pe mapa verde de pe raft – de fapt, un fel de caiet de format mare, cartonat, cu foi scrise (românește!) și nescrise, și cu o mulțime de file-uri, puse între paginile acestui caiet-carte – scria cu litere de tipar, inegale ca mărime (nu era un caligraf): „BibLiOtEcA”. Am deschis-o, curios de-a binelea, m-am așezat într-un fotoliu (îmi vine să zic: am căzut în fotoliu) și am deschis-o, s-o răsfoiesc. Nu mi-am dat bine seama de la bun început cum e adunat caietul-mapa și am împrăștiat filele pe

podea. Le-am strâns împreună cu gazda, le-am pus în ordinea care mi se părea corectă, dar nu mai eram sigur că am păstrat structura inițială. Am început să răsfoiesc, să citesc, mai întâi titluri, apoi fragmente, fiind tot mai captivat. Gazda, între timp, a vrut să-mi mai arate ceva (tocmai găsisese un volum cu planșele *Enciclopediei* lui Diderot-D'Alembert, era volumul cu construcția morilor, îmi spunea ceva despre *La Société des Moulins du Bazacle*), dar îl auzeam vag și îl înțelegeam încă și mai puțin. Manuscrisul mă captivase...

Se părea că visam, dar gazda a insistat într-un târziu să-l ascult. Mi-a spus că pot lua mapa cu mine. M-a mirat și chiar m-a nedumerit această generozitate – ce va spune proprietarului mapei? –, dar el m-a liniștit. Soția vorbise la telefon cu proprietarul ei, amintindu-i că a uitat caietul; acesta a liniștit-o, spunându-i că nu are nevoie de el, că are versiunea electronică și că versiunea „de la moară” nu mai este actuală, dar și că atunci când are să-i apară cartea ne va trimite și nouă un exemplar, „însă numai dacă are să-i pară și lui că e ceva interesant acolo, deocamdată nefiind încântat”. Dar, i-a spus el, „nu va fi prea în curând”, pentru că *materialele* ba nu-i ajung pentru a întregi tema, ba se adună mai repede decât poate el să le proceseze și să le ordoneze. Ce fel de materiale și ce fel de carte avea să iasă – un studiu, o monografie, un jurnal de impresii sau note de călătorie –, despre asta nu puteau să știe gazdele, pentru că nu cunoșteau limba în care erau scrise textele și nici nu se apucaseră să le descifreze.

Când am coborât iarăși în „sala înaltă”, cu armurile istoriei pe pereți, se servea desertul. Fusese comandat la un restaurant și bucătarul însuși (nu ospătarul), care le-a adus, în persoană, tocmai explica „construcția” acestora: ingredientele, condimentele și ceva din secretul preparării lor. O tradiție franceză care mi-a plăcut întotdeauna: prezentarea profesionistă a produsului culinar cu care erai servit.

Fiindcă arta culinară e una dintre pasiunile mele (seamănă cu construcția unei cărți), nu am putut să scap momentul, am ascultat atent, am pus și eu întrebări cu privire la variantele preparării aceluiași produs dar: a) fără gluten, b) fără lactoză și c) fără zahăr, întrebări pe care specialistul nu le-a considerat bizare, precum cei prezenți, care erau ușor nedumeriți: cum adică: desert și fără zahăr? cum așa: patiserie și fără făină? Au urmat digestivele, au urmat întrebările prietenilor: de ce prefer desertul fără gluten și fără dulceață, în fine – mai ales din cauza digestivelor, diferite, delicioase, exotice, servite în porții mici, dar foarte des – nu mi-am mai amintit de manuscrisul proaspăt achiziționat decât a doua zi dimineața... care era cam pe la amiază...

...dar și aici s-a amestecat istoria, împreună cu geografia. Deh, dacă toată lumea-i o carte, pe care ar fi scris-o Dumnezeu, iar noi o citim toată viața, doar că tot mai mult mă conving că El a lăsat porțile deschise, să intervenim, să parafrazăm, nu doar să-i imităm Opera; zic dacă toate s-au amestecat și lectura înseamnă concomitent scriere, iar ordinea paginilor nu e deloc una liniară – dimpotrivă! – și argumentul nu e nu știu care Cartea de nisip a lui Borges, ci chiar viața, care ordonează fișierele pentru fiecare, separat, deh, ce să mai vorbim, am urmat alte plăceri, decât cele programate.

Uitasem să vă spun că venisem acolo, în vestul Franței, la invitația cuscrilor mei francezi, care își celebrau nunta. Nu nunta de aur, argint sau din alte metale și pietre scumpe, ci una „obișnuită”. Erau la a doua căsătorie ambii și, după ce trăiseră împreună ani buni (decenii!), au hotărât să facă și o nuntă. Una de plăcere, înconjurați de prieteni, rude, copii și nepoți. Âștia din urmă s-au adunat mulți de toți, avându-i în vedere și pe copiii fiecăruia din prima căsătorie, și pe rudele lor directe, dar și pe cele, prin mezialianță, din primele lor

căsătorii, mai pe scurt o babilonie, care cuprindea, geografic, nu doar o jumătate de Franța, ci și oaspeți de pe o jumătate de mapamond (noi, cei de la Chișinău, nici măcar nu eram cei mai exotici sau cei mai îndepărtați). Dar dacă încep să intru în detalii, scăpăm nunta. Iar nunta înseamnă,... știți și voi: sfârșitul poveștii.

Astfel încât am regăsit mapa (mapele, fișierele) abia în penultima zi, când trebuia să începem să ne retragem spre casă. Aveam deja pregătite bagajele și biletul pus deasupra tuturor lucrurilor noastre (căror li se adăugaseră foliile din „dosarul de la moara franceză”, dar și, cadou de la cuskra franceză, o ediție din timpul vieții lui Dumas a „Celor trei muschetari”); biletul de la trenul care urma să ne ducă nu [doar] la Paris, ci direct la aeroportul „Charles de Gaulle”.

Am scos filele în ordinea care mi s-a părut corectă, adică cea „de la moară”. Răsfoind și citind, fragmentar, textele, deveneam tot mai puțin convins că e ordinea necesară. Le-am redistribuit apoi „logic” (veți vedea că nu și cronologic, era imposibil). Am mai încercat o clasificare pe teme, apoi pe genuri, apoi conform stilurilor (foarte diferite), dar pasiența mea niciodată nu mi s-a părut relevantă. Slavă Domnului că îmi notasem ordinea inițială (sau ceea ce credeam eu că este ordine „inițială”). Dar asta mai puțin contează, orice relectură integrală sau, mai curând, fragmentară, poate fi făcută altfel, din alt punct, în altă ordine. Rare cărți care sunt re-citite în aceeași ordine, liniară. Rigoarea, structura ordonată, spunea un om deștept, e o minciună ce deformează și violentează ființa cărții.

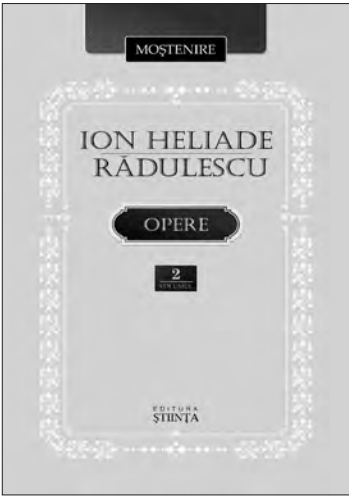
NOTE:

1. Zona castelelor Loarei conturează o veche linie de demarcare în confruntările dintre romani și gali, francezi și englezi, francezi și germani. La Orléans se mai păstrează memoria lui Jeanne D'Arc, arsă pe rug, după ce și-a salvat patria. În aceeași zonă, la limita sudică a satului în care s-a născut René Descartes (Da: „Mă îndoiesc deci cuget; cuget deci exist...”), stă o barieră stilizată. În 1940 aici era trasată linia de demarcare dintre Franța ocupată și Franța liberă. Nu e partea cea mai glorioasă a istoriei, dar e ceva ce trebuie memorat. Linia aceasta, rușinoasă, e anulată imediat de un semn discret. Familia care ne-a găzduit două nopți la rând ne arată o inscripție pe frontonul casei, un fel de blazon familial: vila poartă numele conspirativ al fiicei fostului proprietar al casei, o luptătoare activă în Mișcarea de Rezistență, împușcată de inamici. Mișcarea de rezistență începea la doi pași de linia de demarcare...

2. Bibliotecă? mi-am zis eu, cu un ușor dispreț ironic în gând. D-apoi dacă-i așa, cărțile mele de la Petreni, de pe etajera împletită din lozie, puse pe rafturi conform CZU, cu fișe pentru fiecare volum, cu adnotările improvizate de mine – unul dintre jocurile mele de cărți din clasa a V-a (a VI-a? a VII-a?) îl numisem chiar „bibliotecă”. Aici... așa, un raft cu cărți. Și albume, da, și niște caiete, și niște planșe, și niște tablouri, și veioza, și fotoliile vechi, și, da, era un anturaj care te îmbia la lectură. Dar eu îmi închipuiam biblioteca, totuși, cu pereții tapetați până în tavan cu cărți. Mă cam grăbisem cu concluziile, biblioteca își făcea deja efectul...

EDITURA ȘTIINȚA

COLECȚIA „MÔȘTENIRE”

ION HELIADE RĂDULESCU OPERE, VOLUMUL II

EDIȚIE, STUDIU INTRODUCȚIV, TABEL CRONOLOGIC, NOTE ȘI COMENTARII, ICONOGRAFIE DE MIRCEA ANGHELESCU

„Volumul al doilea din ediția «Opere» de Ion Heliade Rădulescu cuprinde pagini din scrierile filosofice, istorice, politice și memorialistice: selecții fragmentare din «Echilibrul între antiteze», «Biblicele și Istoria critică universală», «Protectoratul țarului sau România și Rusia. Amintiri și impresii ale unui proscris», «Dispozițiile și încercările mele de poezie» ș.a. Textele sunt însoțite de un compartiment de note și comentarii istorico-literare care indică data

și locul primei apariții, precum și alte succinte informații cu privire la contextul publicării creațiilor în cauză și problematica abordată. Ediția se încheie eu o secțiune de iconografie care întregeste informația despre scriitor și opera lui. Volumul e destinat în primul rând celor interesați de istoria literaturii române și de cultura românească a secolului XIX.”

EDITURA

MARGINALIA

LEȚURA LUI DANTE:
PACATOASA POFTA
A GURII (INFERN VI)
de LASZLO ALEXANDRU

LASZLO ALEXANDRU (N. 1966) ESTE PROFESOR DE ITALIANĂ LA COLEGIUL NAȚIONAL „GEORGE BARIȚIU” DIN CLUJ ȘI DOCTOR ÎN FILOLOGIE AL UNIVERSITĂȚII „BABEȘ-BOLYAI”. MEMBRU AL UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA. A PUBLICAT ARTICOLE, STUDII LITERARE, ESEURI, POLEMICI ȘI TRADUCERI ÎN REVISTE CULTURALE DIN ROMÂNIA, SUA, ISRAEL, GERMANIA, ITALIA.
CĂRȚI PUBLICATE: „ÎNTRE ICAR ȘI ANTEU” (1996); „ORIENT EXPRES” (1999); „GRĂUL ȘI NEGHINA” (2002); „CRITICUL LITERAR NICOLAE MANOLESCU” (2003, 2009); „VORBIND (CU GHEORGHE GRIGURCU ȘI OVIDIU PECICAN)” (2004); „TOATE PÂNZELE SUS!” (2005); „VICEVERSA! POLEMICI PRO ȘI CONTRA LUI PAUL GOMA” (2009); „MUZEUL FIGURILOR DE CEARĂ” (2009); „VIAȚA DE ZI CU ZI” (2011); „PRIN PĂDUREA ÎNTUNECATĂ. DIALOGURI DESPRE DANTE (CU OVIDIU PECICAN)” (2011); „EXERCIIȚII DE SINGURĂTATE” (2012); „A REVEDEA STELELE. CONTRIBUȚII LA STUDIUL OPEREI LUI DANTE” (2013, 2018); „TUTTI FRUTTI” (2013); „URIAȘE LUCRURI MICI” (2014); „STĂRI DE SPIRIT” (2018); „CUM SE INVENTEAZĂ UN HULIGAN? MIHAIL SEBASTIAN, ZIARIST LA «CUVÎNTUL»” (2019). ESTE ȘI AUTOTOR DE GRAMATICI ȘI DICȚIONARE ALE LIMBII ITALIENE. ÎN 2018 A EDITAT ȘI O CRESTOMATIE DE TEXTE LITERARE ITALIENE PENTRU ȘCOALĂ: „ANTOLOGIA DI LETTERATURA ITALIANA PER LE SCUOLE”. A TRADUS DIN MARI SCRITORI AI LUMII: ROMAIN GARY, RAYMOND QUENEAU, UMBERTO ECO, GIOVANNI PAPINI, LUIGI PIRANDELLO ETC. MAI JOS, VĂ PREZENTĂM UN FRAGMENT DINTR-UN STUDIU MAI AMPLU, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER.

CERCUL AL TREILEA. DEMONUL CERBER. LACOMII. FLORENȚA DESCRISĂ DE CIIACCO. DIALOGUL CU VIRGILIU DESPRE CHINURILE DUPĂ MOARTE.

1. Al tornar della mente, che si chiude dinanzi alla pietà de' due cognati, che di trestizia tutto mi confuse, 4. novi tormenti e novi tormentati mi veggio intorno, come ch'io mi mova e ch'io mi volga, e come che io guati.

«Când mi s-a întors mintea, care s-a închis de mila celor doi cumnați, ce de tristețe m-a tulburat, noi cazne și noi căzniți văd în jurul meu, încotro mă duc și mă-ntorc și încotro mă uit» (v. 1-6). Dante își revine în fire, după leșinul provocat de mila pentru Paolo și Francesca. Remarcă peste tot în jur o altă categorie de păcătoși: lacomii. Ei sunt scufundați în apă și noroi, fiind sfâșiați și terorizați de demonul Cerber. Specificele torturi scârboase sunt, în plus, pisăloage și interminabile, reflectate stilistic prin numeroase enu-merații și repetiții („noi cazne și noi căzniți”, „mă duc”, „mă-ntorc”, „mă uit”). „Este cercul lacomilor, care le urmează desfrânaților în seria păcătoșilor prin necumpătare. Viciul lăcomiei (necumpătare la mâncare și băutură) este unul dintre cele șapte păcate capitale și era considerat mai grav decât desfrâul deoarece, cum notează Boc-caccio, «lăcomia este motivul preacurviei». În Purgatoriu, urmând același sistem care ordonează păcatele după gravitatea lor, în sens invers, Dante îi va pune pe lacomi pe penultima treaptă, înainte de desfrânați. Ordinea păcatelor capitale urmată de Dante în Purgatoriu (mândria, invidia, furia, lenea, zgârcenia, lăcomia, desfrâul) este de altfel cea stabilită de Grigore cel Mare (Moralia, XXXI, 45) și menținută de Bonaventura, care se poate regăsi și în Tesoretto al lui Brunetto Latini» (Chiavacci Leonardi).

7. Io sono al terzo cerchio, della piovae terna, maladetta, fredda e greve; regola e qualità mai non l'è nova. 10. Grandine grossa, acqua tinta e neve per l'aere tenebroso si riversa; pute la terra che questo riceve.

«Sunt în al treilea cerc, al ploii eterne, blestamate, reci și grele; regula și calitatea sunt aici mereu neschimbate. Grindină groasă, apă jegoasă și viscol prin aerul întunecat se revarsă; pute pământul ce le înghite» (v. 7-12). Călătorul a ajuns în al treilea cerc al Infernului, potopit cu mare urgie de ploaie, grindină și viscol în eternitate. Legea echivalenței care li se aplică lacomilor este evidentă. „Acest jeg sub formă de ploaie e pedeapsa potrivită, ca un fel de vomă imputită după ospăț, pentru nesățioșii degustători ai celor mai rafinate delicatessuri de mâncare și băutură» (Del Lungo).

13. Cerbero, fiera crudele e diversa, con tre gole caninamente latra sovra la gente che quivi è sommersa. 16. Li occhi ha vermigli, la barba unta e atra, e 'l ventre largo, e unghiate le mani; graffia li spirti ed iscoia ed isquatra.

«Cerber, fiară crudă și ciudată, pe trei gâtlejuri latră ca un câine peste gloata care aici e scufundată. Are ochii roșii, barba unsă și smolită, burta largă și etichete cu unghii; zgârie sufletele, le jupoaie și le sfâșie» (v. 13-18). Demonul Cerber este un câine fioros și straniu, cu trei capete prin care îi latră și-i mușcă pe damnați. Are ochii injectați, barba neagră murdară și unghiile enorme, cu care jupoaie și sfâșie sufletele (impresionantă juxtapunere de agresiuni fizice violente, perpetrate asupra unor victime imateriale). „Cerber este un monstru antic, reprezentat ca un câine cu trei capete și cu gâturile înfășurate de șerpi; era cunoscut mai ales pentru vitejia

lui Tezeu care, pentru a pătrunde în Hades, l-a învins și l-a târât afară în lanțuri. Dante, cum a făcut deja cu Minos și cu Caron, îl adaptează, pe urmele lui Virgiliu, într-un gardian infernal, transformându-l în demon, potrivit tradiției deja prezente în vechile texte creștine, și face din el gardianul specific al cercului lacomilor. El îi subliniază trăsăturile umane (ochi, barbă, burtă, mâini) – Cerberul lui nu e tocmai un câine, ci un demon –, însă acele trăsături sunt respingătoare și abjecte, mai mult decât bestiale» (Chiavacci Leonardi).

19. Urlar li fa la pioggia come cani: dell'un de' lati fanno all'altro schermo; volgonsi spesso i miseri profani. 22. Quando ci scorre Cerbero, il gran verme, le bocche aperse e mostrocci le sanne; non avea membro che tenesse fermo.

«Să urle îi face ploaia ca pe câini: își apără o coastă cu cealaltă; se răsucesc mereu mizerabilii profani. Când ne-a zărit Cerber, marele vierme, gurile și le-a căscat și ne-a arătat colții; tremura din toți bojocii» (v. 19-24). Damnații urlă sub ploaia scârboasă și, răsucindu-se, își feresc o parte sau cealaltă. Cerber observă cu indignare sosirea celor doi poeți și-i întâmpină amenințător. „Termenul profani poate sugera în general nelegiuirea celui care păcătuiește, dar se poate referi într-un sens mai specific la lacomi: profani întrucât sunt adoratorii pântecelui, cei al căror «Dumnezeu este pântecelul», cum spune Sfântul Pavel (Filipeni 3, 19). Tot la Sfântul Pavel găsim: «să nu fie între voi nimeni curvar sau lumesc ca Esau, care pentru o mâncare și-a vândut dreptul de întâi născut» (Evrei 12, 16)» (E.A. Panaitescu). „Vierme e termenul biblic pentru a indica figurativ tortura care îi va roade în eternitate pe damnați: «vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur» (Is. 66, 24; Marc. 9, 43). Era

folosit de obicei pentru demon, iar Dante îl va atribui lui Lucifer (XXXIV, 108)» (Chiavacci Leonardi).

25. Lo duca mio distese le sue spanne, prese la terra, e con piene le pugna la gittò dentro alle bramose canne. 28. Qual è quel cane ch'abbaiando agogna, e si racqueta poi che 'l pasto morde, ché solo a divorarlo intende e pugna,

«Călăuza mea și-a deschis palmele, a înșfăcat pământ și cu pumnii plini l-a azvârlit în fâlcile pofticioase. Cum e câinele care lătrând jinduieste și se potolește după ce mușcă hrana, fiindcă dorește și luptă doar s-o devore...» (v. 25-30). Virgiliu a luat pământ de jos cu pumnii și l-a aruncat în gurile căscate ale demonului, care s-a potolit cu noua hrană. Este normal să fie vizată gura, ca măsură de echivalență a torturilor, inclusiv la Cerber, câtă vreme cântul sancționează mâncatul excesiv. „Să se observe contrastul dintre agitația frenetică a monstrului și calmul sever al lui Virgiliu, în care se exprimă rațiunea umană, capabilă să domine elementele pătimașe ce izbucnesc în viața individului sau a colectivității» (T. Di Salvo).

31. cotai si fecer quelle facce lorde dello demonio Cerbero, che 'ntrona l'anime sì, ch'esser vorrebber sorde.

«așa s-a făcut mutra groasă a demonului Cerber, care se rățoiește la suflete în asemenea hal, de-ar vrea să fie surde» (v. 31-33). Diavolul continuă să urle așa de înfiorător peste capetele păcătoșilor, încât aceștia ar prefera să fie surzi, să nu-l mai audă. „Și în această suferință s-a văzut un contrast între trecut și prezent: lacomii de-a lungul ospetelor s-au complăcut cu muzică, acum sunt asurziți de urletul triplu al unui demon» (T. Di Salvo).

34. Noi passavam su per l'ombre che adona la greve pioggia, e ponavam le piante sovra lor vanità che par persona.

37. Elle giacean per terra tutte quante, fuor d'una ch'a seder si levò, ratto ch'ella ci vide passarsi davante.

«Noi treceam peste acele umbre pisate de ploaia grea și ne puneam tălpile peste conturul lor ce părea viu. Ele zăceau pe jos cu toate, fără de una care s-a ridicat șezând, îndată ce ne-a văzut trecându-i prin față» (v. 34-39). Cei doi poeți îi călcau în picioare pe lacomie a căror umbră era biciuită de ploaia murdară. Unul dintre aceia s-a ridicat în șezut și le-a vorbit. „Este prima dată că se indică această caracteristică a sufletelor de dincolo: ele au aparența și capacitatea de-a suferi ale trupului, dar nu au consistența lui. Ideea virgiliană este reluată de Dante întrucât îi face posibilă călătoria, fără a contraveni doctrinei creștine, potrivit căreia trupurile vor învia în ziua Judecății de Apoi; această ultimă idee este fundamentală în poem, după cum va apărea de mai multe ori, iar prima dată chiar în acest cânt, v. 97-99” (Chiavacci Leonardi).

40. «O tu che se' per questo inferno tratto», mi disse, «riconoscimi, se sai: tu fosti, prima ch'io disfatto, fatto».

43. E io a lui: «L'angoscia che tu hai forse ti tira fuor della mia mente, sì che non par ch'i' ti vedessi mai.

46. Ma dimmi chi tu se' che 'n sì dolente loco se' messo ed a sì fatta pena, che, s'altra è maggio, nulla è sì spiacente».

«O, tu, care ești purtat prin acest Infern', mi-a spus, 'recunoaște-mă de știi: tu ai fost, înainte de mine desfăcut, făcut.' Și eu: 'Cazna ce ți-e dată poate că mi te scoate din minte, încât nu-mi pare că te-am văzut vreodată. Dar spune-mi cine ești tu, care-n așa loc dureros ești pus și la asemenea pedeapsă, încât de altele-s mai mari, nu-i vreuna mai scârboasă'» (v. 40-48). Spiritul damnat îl întreabă pe Dante dacă îl recunoaște, fiindcă s-a născut înainte ca păcătosul să moară. Călătorul îi mărturisește că aspectul torturat al aceuia îl împiedică să-l recunoască și-l întreabă cine este. „Ciaccio, în mod dureros conștient că e desfigurat în trăsăturile sale de suferință care îl torturează, îi propune lui Dante enigma identității sale: *riconoscimi, se sai*” (E.A. Panaitescu). „Pentru a spune că Dante s-a născut înainte ca el să moară, folosește un aparent joc de cuvinte, care în schimb îl ajută să scoată în evidență groaznica antiteză, inclusiv verbală, dintre două momente decisive ale vieții omenești, «facerea» și «desfacerea», nașterea și moartea; de care – și îi subliniază puterea distrugătoare – a fost desfăcut” (Grabher). „Alterarea trăsăturilor umane ale damnaților este unul dintre motivele asupra cărora fantezia Poetului revine cu mare insistență și cu efecte de notabilă eficiență în plan poetic, ca să accentueze caracterul de simplă aparență pe care îl are trupul nostru, în ochii lui Dumnezeu, spre deosebire de substanța indestructibilă a sufletului” (E.A. Panaitescu).

49. Ed elli a me: «La tua città, ch'è piena d'invidia sì che già trabocca il sacco, seco mi tenne in la vita serena.

52. Voi cittadini mi chiamaste Ciaccio: per la dannosa colpa della gola, come tu vedi, alla pioggia mi fiacco.

55. E io anima trista non son sola,

ché tutte queste a simil pena stanno per simil colpa». E più non fe' parola.

«Și el mie: 'Cetatea ta cea plină de pizuire, că deja dă peste marginea sacului, m-a găzduit în viața senină. Voi orașenii mi-ați zis Ciaccio: pentru păătoasa poftă a gurii, după cum vezi, la ploaie mă sleiesc. Și eu, suflet păcătos, nu stau singur, fiindcă toate astea la aceeași vină au aceeași soartă.' Și n-a mai scos o vorbă» (v. 49-57). Umbra și-a trăit viața la Florența, o cetate plină de lume invidioasă. Ceilalți i-au zis Ciaccio (Porcul), iar pentru pofta de mâncare nesăbuită acum e vlăguit de ploaia infernală, alături de mulți alții ce-au comis același păcat. Unii comentatori îl recunosc în acest portret pe poetul Ciaccio dell'Anguillaia, alții consideră că e vorba despre o simplă poreclă. Un portret izbutit al său găsim la Boccaccio: „avea limba ascuțită și stătea mereu printre oameni nobili și bogați, dar mai ales printre cei ce mâncau și beau pompos și delicat, de către care, dacă era chemat să mănânce, mergea degrabă, și tot așa, dacă invitat nu era, el singur se invita”.

58. Io li rispuosi: «Ciaccio, il tuo affanno mi pesa sì, ch'a lagrimar mi 'nvita; ma dimmi, se tu sai, a che verranno

61. li cittadin della città partita; s'alcun v'è giusto; e dimmi la cagione per che l'ha tanta discordia assalita».

64. E quelli a me: «Dopo lunga tencione verranno al sangue, e la parte selvaggia cacerà l'altra con molta offensione.

«Eu i-am răspuns: 'Ciaccio, amarul tău mă apasă încât mă-ndeamnă să lăcremez; dar spune-mi, de știi, unde vor ajunge orașenii din cetatea învrăjbită; dacă e vreunul drept; și spune-mi de ce-a copleșit-o atâta discordie'. Și el mie: 'După o lungă vrăjmășie, vor face vărsare de sânge, iar partea sălbatică o va goni pe cealaltă cu multă nedreptate'» (v. 58-66). Dante îi mărturisește mila sa față de situația în care îl găsește și îl întreabă trei lucruri: până unde vor ajunge vrăjmășiile din Florența, dacă mai există cetățeni nevinovați de această situație și care e motivul luptelor civile. Ciaccio îi profetizează că, după o lungă dușmănie, va izbucni o luptă sângeroasă, din care guelfii albi îi vor reprima pe cei negri și-i vor exila din cetate.

„Cuvintele politicoase prin care Poetul își manifestă simpatia față de Ciaccio le imită pe cele adresate Francescăi. Dante e binevoitor cu cei care au păcătuț din necumpătare. Mult mai aspră va fi reacția sa la vederea suferințelor care îi torturează pe păcătoșii ce-au comis răul din rece ticăloșie” (E.A. Panaitescu). Comentariile se referă și la „fizionomia de demnitate îndurerată, care îl caracterizează pe Ciaccio și face posibilă profeția din versurile 64-75, care constituie centrul cântului” (Chiavacci Leonardi).

„Cele două facțiuni, în care s-au împărțit guelfii din Florența la sfârșitul secolului al XIII-lea, erau conduse de familiile Cerchi și Donati. O primă ciocnire între tabere, numite ulterior Albii și Negrii, s-a produs în 1300 cu ocazia serbărilor de Calendimaggio. Cele două părți au ajuns al sânge, cum spune Dante, și au existat câțiva răniți. Pentru a restabili ordinea, Priorii, printre care era și Dante, i-au exilat pe exponenții cei mai notorii, care însă au reușit foarte repede să revină la Florența. Un an după ciocnirile de la Calendimaggio, în iunie 1301, Albii (la

parte selvaggia) i-au expulzat din cetate pe conducătorii de parte neagră, pentru a fi la rândul lor izgoniți, la întoarcerea acestora în Florența, în 1302 (*infra tre soli*: adică mai devreme de trei rotiri ale soarelui cu începere din 1300, data călătoriei imaginare a lui Dante în lumea de apoi). Revanșa partidului familiei Donati s-a produs cu ajutorul lui Bonifaciu al VIII-lea (*con la forza di tal che testé piaggia*). Acest papă, care inițial părea hotărât să mențină o atitudine neutră între cele două facțiuni în lupta pentru putere la Florența, a optat la sfârșit în favoarea Negrilor, care se dovedeau dispuși să-i accepte cererile” (E.A. Panaitescu).

67. «Poi appresso convien che questa caggia infra tre soli, e che l'altra sormonti con la forza di tal che testé piaggia.

70. Alte terrà lungo tempo le fronti, tenendo l'altra sotto gravi pesi, come che di ciò pianga o che n'aonti.

73. Giusti son due, e non vi sono intesi; superbia, invidia e avarizia sono le tre faville c'hanno i cuori accesi».

«Apoi ea trebuie să se prăbușească, după trei rotiri de soare, și cealaltă să urce înapoi, prin forța celui ce mai-nainte sta în echilibru. Va ține fruntea mult timp ridicată, copleșind-o pe cealaltă sub gravă apăsare, deși se plânge indignată. Drepti sunt doi și n-au cătare: trufia, pizma și zgârcenia sunt cele trei vâpăi ce-au aprins inimile» (v. 67-75). După trei ani, Negrii vor reveni la putere cu ajutorul Papei, care deocamdată mai ezită între cele două tabere, dar atunci se va implica decisiv. Negrii vor guverna multă vreme, asuprindu-i pe Albii, în ciuda protestelor indignate ale acestora. Doar doi oameni drepti au mai rămas la Florența, dar lumea nu-i ascultă, căci e copleșită de aroganță, invidie și zgârcenie. Nu se știe cine sunt cei doi „drepti” la care face aluzie Dante. E posibil să fie o simplă expresie figurată, în sensul că „într-o cetate așa de mare, numărul celor drepti e foarte mic, aproape inexistent; iar acei foarte puțini oricum nu sunt ascultați” (I. Del Lungo). „Apare în Scriptură motivul mesianic de-a se căuta în cetățile pierdute și corupte măcar un singur drept, a cărui prezență ar fi suficientă pentru a le salva. A se vedea Ieremia 5, 1, unde Domnul spune că ar ierta Ierusalimul, dacă ar găsi un singur om drept acolo; sau Geneza 18, 23-32, unde Avraam caută zadarnic la Sodoma măcar zece oameni buni, pentru ca Domnul să n-o distrugă” (Chiavacci Leonardi).

76. Qui puose fine al lagrimabil suono.

E io a lui: «Ancor vo' che mi 'nsegni e che di più parlar mi facci dono.»

«Aici a pus capăt vorbelor înlăcrimate. Și eu către el: 'Încă vreau să mă-nveți și mai multe știri să-mi dăruiești'» (v. 76-78). Ciaccio a tăcut, însă Dante l-a rugat să-i mai dea câteva informații. „E sintetizată, prin câteva cuvinte-cheie (*alte-pesi-pianga*), povestea unei înfrângeri și a unei victorii, cu cortegiul său de triumfalism, abuzuri, opresiuni și dureri. Și întrucât Dante s-a aflat printre învinși, vocea lui se oprește emoționată asupra suferințelor ascunse, ale sale și ale tovarășilor săi, necunoscute învingătorilor” (T. Di Salvo). „Nu există nici o silabă... care să nu fie riguros istorică: istorică nu doar în ce privește faptele din punct de vedere material... ci spiritul faptelor” (I. Del Lungo).

79. «Farinata e 'l Tegghiaio, che fuor si degni, Iacopo Rusticucci, Arrigo e 'l Mosca e li altri ch'a ben far puoser li 'ngegni, 82. dimmi ove sono e fa ch'io li conosca; ché gran disio mi stringe di savere se 'l ciel li addolcia o lo 'nferno li attosca».

«Farinata și Tegghiaio, care au fost așa demni, Iacopo Rusticucci, Arrigo și Mosca și ceilalți de și-au pus istețimea spre a face binele, spune-mi unde sunt și ajută-mă să-i cunosc; fiindcă mare dorință nutresc să știu de cerul îi îndulcește, ori Infernul îi înveninează» (v. 79-84). Poetul amintește o serie de persoane din ambele partide politice, care s-au distins în activitatea pentru binele Florenței, vrând să afle dacă suferă în Infern, ori se bucură în Paradis. Farinata degli Uberti a fost un important comandant ghibelin, adversar al ascendenților lui Dante, dar foarte respectat de acesta; îl regăsim ulterior, ca personaj principal în cântul X din *Infern*. Tegghiaio Aldobrandi a fost un comandant guelf, care s-a străduit în favoarea păcii; Boccaccio îl numește „cavaler cu suflet mare”. Iacopo Rusticucci a fost căpetenie guelfă; numele său apare alături de al lui Tegghiaio, în cronicile vremii, ca participant la negocierile de pace cu San Gimignano și Volterra; îi vom vedea pe ambii în cercul sodomităilor. Arrigo e un personaj controversat, care nu mai apare în poem; comentatorii i-au atribuit diverse identități. Mosca dei Lamberti a aparținut unei puternice familii ghibeline; stă în Infern printre semănătorii de discordie.

85. E quelli: «Ei son tra l'anime più nere; diverse colpe giù li grava al fondo: se tanto scendi, li potrai vedere.

88. Ma quando tu sarai nel dolce mondo, priegoti ch'alla mente altrui mi rechi: più non ti dico e più non ti rispondo».

91. Li diritti occhi torse allora in biechi; guardommi un poco e poi chinò la testa: cadde con essa a par delli altri ciechi.

«Și acela: 'Ei sunt printre sufletele mai negre: alte păcate îi trag spre hăuri: dacă tot cobori, îi vei putea vedea. Dar când vei fi în lumea dulce, te rog ca-n mintea celorlalți să mă readuci: mai multe nu-ți spun și nu-ți răspund'. Privirea dreaptă și-a răsucit-o pieziș; m-a privit o clipă și-apoi și-a aplecat capul: s-a prăbușit alături de ceilalți orbi'» (v. 85-93). Cei înșirați de Dante au avut păcate mai grave, se află mai jos. Apoi Ciaccio îl roagă să-i pomenească numele printre cei vii și dispăre la loc între ceilalți păcătoși.

„Pentru sufletele din Infern aceasta e singura posibilitate de-a mai trăi și e ceea ce îi vor cere mereu omului viu care trece prin fața lor. Pomenirea e legată de ceva bun și demn – orice ar fi – ce-au făptuit ei pe pământ (tocmai de aceea li se va șterge amintirea celor lași, cf. III, 49). E un alt motiv recurent al *Infernului*, care în acest cânt își dobândește vocea pentru prima dată; fiindcă de fapt aici se stabilește primul raport concret dintre Dante și un damnat. Gesturile Francescăi nu ne sunt descrise: ea rămâne aproape închisă într-un halou epic, asemeni marilor eroine care o înconjoară. Această rugămintă, a pomenirii printre cei vii, aici abia schițată, va dobândi ulterior momente de mare și tragică subliniere și va rămâne tipică pentru fizionomia damnatului dantesco” (Chiavacci Leonardi).

Foto de N. RĂILEANU

SUNT CARTEA

de MARCELA BENE

POEZIE

MARCELA BENE S-A NĂSCUT ÎN 1948 ÎN S. VĂRATIC-RÂȘCANI. ȘI-A FĂCUT STUDIILE LA FACULTATEA DE FILOLOGIE A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA. **CARTEA DE DEBUT:** „ZESTRE” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTEA MOLDOVENEASCĂ, 1974). **ALTE VOLUME:** „POVESTE NETERMINATĂ” (CHIȘINĂU, EDITURA LITERATURA ARTISTICĂ, 1988; PREFĂȚĂ DE EUGEN LUNGU); „EVADARE DIN FRESCĂ” (CHIȘINĂU, EDITURA CARTEA MOLDOVEI, 2008); „TRADUCĂTORUL DE SUFERINȚE” (CHIȘINĂU, EDITURA PRUT, 2015). REDACTOR SUPERIOR LA COMITETUL DE STAT PENTRU RADIOTELEVIZIUNE. MEMBRĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN MOLDOVA. A LUCRAT ȘI CA REDACTOR LITERAR LA FILARMONICA NAȚIONALĂ „SERGHEI LUNCHEVICI”. **PREMII:** PREMIUL I LA FESTIVALUL TELEVIZAT DE POEZIE DE LA MOSCOVA, 1966; PREMIUL USM, 2008. **POEMELE MARCELEI BENE** AU FOST TRADUSE ÎN LIMBILE RUSĂ, BULGARĂ, UCRAINEANĂ, LETONĂ, ARMEANĂ, GEORGIANĂ ȘI GERMANĂ.

SUNT CARTEA

De ce lași tu să se creadă că ai fi o carte deschisă?
Toate secretele tale stau și putrezesc în pământ.

Nici măcar unul nu a țâșnit în afară, să zică:
eu sunt taina – aflați-mă, gustați-mă

luați-mă ca pe un supliment alimentar
luați-mă ca pe o pastilă de întinerire;

ungeți-vă pletele – eu sunt untdelemnul
eu susțin eleganța și frumusețea;

eu sunt seva ce hrănește rodiile
orezul, ghimbirul;

eu sunt toate mirodeniile;

eu sunt aroma – savurați-mă;

beți-mă! – eu sunt izvorul
eu sunt apa alcătuirii –
sunt norul mort – înviat, steaua
din care au fost smulse razele
sângele ce i s-a scurs
lumina ce se pune pe voi;

măcar o singură taină
să fi țâșnit în afară,
una
care să urle până la epuizare:
eu sunt cartea – beți-mă, mâncați-mă,
lăsați-mă goală, fără cuvinte...

DIN MERSUL AUTOBUZULUI

Etajul trei.
Fereastra larg deschisă.
Spaimă: fața albă ca varul.
Mâini încătușate.
Peste drum – piața.
Pe tarabe – rodii
rodii
rodii.
Pe genunchii mei
o sacoșă
cu rodii

pentru cel cu nivelul
de hemoglobină
scăzut.

Gândurile mele dezghioacă
grăunți roșii de rodii,
dezghioacă și spaima celui încătușat
în fața ferestrei deschise
și văzut.
Văzut
din mersul autobuzului.

În sângele celui
cu nivelul de hemoglobină
scăzut
altcineva dezghioacă.
Ce a mai rămas.

ȘTIE CINEVA CE VISEAZĂ MORTII?

Știe cineva ce visează morții?
Morții, în somnul lor fără capăt...
Copilă fiind, confundam cimitirul cu Raiul
atât de strălucitoare era iarba cimitirului
în care dormeau morții noștri.

Pe atunci țăranii erau civilizați
și nu-și lăsau
orătăniile de capul lor
să pască iarba de pe morminte
iar morții satului, toți morții satului,
netulburați fiind, dormeau în pace
și visau frumos.

(Iar eu, de fiecare dată,
când ne îndreptam spre cimitir,
o întrebam pe mama:
– Mamă, mergem să vedem Raiul?
– Da, Maria, mergem să tămâiem
mormintele răposaților noștri – răspundea mama,
cu o voce care mi se părea prea tristă
pentru un eveniment important ca acesta,
eu fiind copleșită
la gândul
că voi „revedea Raiul”).

Între timp
ceva s-a schimbat (lucrurile sau oamenii?) –

ceva neplăcut din lumea aceasta
are consecințe neplăcute în lumea
unde credeam eu că dorm toți cei care mor...

Tu, care cânți ca un înger,
rogu-te,
cântă-le morților din cimitirul nostru
un cântec de leagăn – liniștitor, inspirat –
iarba să crească pe morminte
ca altădată,
păpădia să-nflorească galben-aprins,
iar visele morților
să ia o turnură optimistă.

DIFERENȚĂ DE OPINIE

Oglinda de-acasă e generoasă cu mine:
mă arată exact așa cum îmi doresc.
E în firea lucrurilor să fie așa
de vreme ce
coabităm în același spațiu.

Ea: îmi suportă răbdătoare grimasele
ridurile, pungile de sub ochi
și alte cusururi nenumite în glas
(mai adaug niscaiva lacrimi
pricinuite de unele circumstanțe nefaste).

Eu: sursa ei zilnică
de comunicare umană
dar și de grijă atentă (mereu reciprocă)
de a nu aluneca în depresie:
– Bună dimineața, Oglindă!
– Bună dimineața, drăguță!
Cum ai dormit astă-noapte?
Nu mă întrebi
cine-i cea mai frumoasă în țară?...
– De ce-aș întreba, când știu
că cea mai frumoasă și mai
plăcut-mirositoare, în țară,
astăzi este
floarea albă de salcâm.
– Cum? au înflorit salcâmi? – și uimirea o luminează
intens
iar ziua noastră are un început senin.
(Slăvit fie efectul terapeutic
al nevinovatului dialog banal!)
Și ziceam

că oglinda de-acasă
mă arată aproape așa
cum mi-ași dori eu să fiu, adică – bine,
nu ca celelalte oglinzi,
din afară: răuvoitoare,
țâfnoase, intolerante cu unele
trăsături ale feței
și cu defectele caracteristice vârstei...
Oglinzi străine
care
ori sunt chioare
ori au gheare
ori sunt mincinoase...
Atâta aveam să-ți spun
despre această diferență de opinie.

OGLINZI ȘI OGLINDIRI

I
Îi cunoaște
și cel mai neînsemnat cusur.
Nu l-a trădat niciodată.

II
Conștientă
că lacrimile îi vor fi
declaratate false,
nu se dedă durerii
și plânsului.

III
Se privește în ea:
peretele masa vaza și florile
stăpânii casei
oaspeții –
se desparte de toate, de toți
precum moartea de victimele sale,
fără emoții.

IV
Deciziile se iau
în funcție de imaginea
reflectată de ea.

V
Imaginea spânzuratului,
Bălăbănindu-se
vag
în oglindă.

VI
În jurul mesei,
cu violență,
se încrucișează
cuvintele:
rănite, însângerate –
 imaginea lor o reflectă
oglindea ascunsă
a sufletului.

VII
Oglinzi
acoperite cu pânză:
nimeni nu se privește în ele.
Nici sufletul celui de pe catafalc.

VIII
Dar noi
ne vom oglinzi în ochii morții...

LINIA ORIZONTULUI

Pe coarda orizontului:
o pasăre.
Privește fix în direcția
în care mă aflu eu.
Nu sunt sigură,
dar copacul de care stau rezemată
pare să se integreze perfect
în această circumferință
care: ori freamătă

ori cântă
ori cineva e chemat în casă
la cină.

VACANȚĂ

Scoală-te cu noaptea în cap
ca să vezi cum se crapă de ziuă,
mergi pe jos, până hăt
pe deal, la rupt frunzele coapte
de tutun
și ai să trăiești pe pielea ta
tot spectacolul:

Razele soarelui, abia răsărit,
îți vor intra, dureros, în ochii mijiți –
în plămâni se va instala o
duhoare amară
iar lipul negru, cleios,
de frunze coapte
în jarul lunii lui august,
de mâinile tale se va lipi
scârbos
și greu de spălat.

Când îți vei amăgi foamea
acolo, pe iarbă
la marginea unei parcele
de tutun,
amară va fi hrinca de pâine
și oul, și roșia, brânza de oi
și perele, și mărul văratec;

și întreaga zi însorită
va avea gust amar,
și amurgul,
și cana cu laptele cald
pe care o vei bea
înainte de somn;

Cine a zis că pelinul
este planta cea mai amară?...

O vacanță de vară din anii '60

poate dovedi, cu vehemență,
contrariul.

SPERANȚA ÎȘI ANALIZEAZĂ OPȚIUNILE

Speranța își analizează minuțios toate opțiunile:
să se strecoare tiptil între frig și căldură?
Să stea puncte între clipă și clipă?
Să fie obscurul neutru între beznă și strălucire?
Să ignore ignoranța și desăvârșirea?
Să salveze de la înec efemerida,
căzută în apele tulburi, invadatoare?
Confuză, să oscileze ca o pendulă
între Viață și Moarte
sau
să nu se mai ostenească atâta
ci, ca un desert ultra-fin,
să se lase savurată de ultima.

CEL CARE A VĂZUT

Cei care înoată în sânge
au zilele lungi –
sapă albia râului și
se scaldă în ea;

cei al căror sânge curge pârâu
sunt inocenți și niciodată
nu au știut să înoate;

iar cel care a văzut pârâul de sânge curgând
a văzut și papucul de plastic
ducându-se cu viteză la vale
pe cursul năvalnic,
de sânge.

**11 > LASZLO ALEXANDRU:
„LECTURA LUI DANTE...”**

94. E 'l duca disse a me: «Più non si desta
di qua dal suon dell'angelica tromba,
quando verrà la nimica podesta:
97. ciascun rivederà la trista tomba,
ripiglierà sua carne e sua figura,
udirà quel ch'in eterno rimbomba».
100. Si trapassammo per sozza mistura
dell'ombre e della pioggia, a passi lenti,
toccando un poco la vita futura;

«Iar călăuza mi-a spus: 'Nu se mai ridică înainte de trâm-
bița îngerului, când va veni puterea dușmană: fiecare își va
regăsi păcătosul mormânt, își va recăpăta trupul și chipul,
va auzi [sentința] ce în eternitate răsună'. Așa am trecut
prin jegosul amestec de umbre și ploaie, cu pași înceți,
pomenind viața viitoare» (v. 94-102). Virgiliu îl asigură pe
Dante că Ciaccio nu se va mai înălța din noroi până la Jude-
cata de Apoi, când toate spiritele se vor reîncarna pentru
sentința finală, care pentru osândiți va fi cruntă. (Admira-
bilă traducere a versului 99 avem la G. Coșbuc: „suna-le-va
ce-n veci o să le tune!”.) Cei doi trec încet printre spiritele
scufundate în ploaie, vorbind despre viața de după moar-
te. Puterea dușmană „il indică pe Cristos, care va veni sub
formă de judecător în ultima zi, dușman așadar al celor ce
vor fi damnați. Faptul că Isus apare la sfârșitul vremurilor,
în toată puterea sa, pentru a judeca lumea, se spune în
Scripturi. Întregul pasaj dantesc se inspiră din Evanghelia
după Matei 24, 30-31” (Chiavacci Leonardi).

103. per ch'io dissi: «Maestro, esti tormenti
crescerann' ei dopo la gran sentenza,
o fier minori, o saran sì cocenti?».
106. Ed elli a me: «Ritorna a tua scienza,
che vuol, quanto la cosa è più perfetta,
più senta il bene, e così la doglienza.
109. Tutto che questa gente maladetta
in vera perfezion già mai non vada,
di là più che di qua essere aspetta».

«Drept care am zis: 'Maestre, aceste chinuri vor crește
oare după marea sentință, ori fi-vor mai mici, ori fi-vor la
fel de arzătoare?'. Și el mie: 'Întoarce-te la știința ta, care
vrea, cu cât lucrul e mai desăvârșit, mai bine să fie simțit,
și la fel durerea. Deși lumea asta blestemată spre adevărata
perfecțiune în veci nu merge, dincolo mai multe ca dincoace
o așteaptă'» (v. 103-111). Dante întreabă dacă, după Judecata
de Apoi, suferințele damnaților vor fi mai mari, mai mici
sau neschimbate. Virgiliu îi reamintește doctrina potrivit
căreia toate lucrurile vor fi mai intense, după ce trupul
și sufletul vor fi realipite. Prin urmare și chinurile din In-
fern, precum și fericirea din Paradis, vor fi mai puternice.
„Textele filosofice care au dezbătut problema ridicată de
Dante erau toate ale Sfântului Toma; așadar trimiterea la
știința lui însemna pentru Dante trimiterea la textele școlii
aristotelico-tomiste” (T. Di Salvo).

112. Noi aggirammo a tondo quella strada,
parlando più assai ch'i non ridico;
venimmo al punto dove si digrada:
115. quivi troviamo Pluto, il gran nemico.

«Noi am ocolit roată calea aceea, vorbind încă mai multe
pe care nu le repet; am ajuns la scoborâș: aici l-am găsit pe
Pluto, marele dușman» (v. 112-115). Cei doi poeți au străbă-
tut întregul cerc al III-lea și, la coborârea spre următorul,
au dat peste Pluto, care îi păzește pe zgârciți și risipitori.
Pluto e zeitatea păgână a prosperității, aici transformată în
gardianul celor obsedați de bogăția materială. E „marele duș-
man” fie pentru că are atribuții diabolice, așadar e inamicul
oamenilor virtuoși, fie prin simetrie cu Cerber, precedentul
gardian, al celor lacomi, care a fost deja numit „ma rele
vierme”. Pluto e numit aici marele dușman fiindcă pofta de
bunuri pământești, pe care el o reprezintă era în Scripturi
(și la Dante), cum am văzut, rădăcina tuturor relelor (cf. I,
49-54). Acest nume, plasat la finalul cântului, slujește ca
legătură – stârnind interes și creând continuitate – pentru
cântul următor; procedeu de care Dante se va sluji, în mod
variat, de-a lungul întregii cantice” (Chiavacci Leonardi).

BISERICA ȘI RELIGIA CRESTINA ÎN BASARABIA ANILOR 1918-1940 (I)

de NICOLAE ENCIU

Motto:
„Nimic nu e mai bun sau mai frumos,
decât a vieții frații împreună”.
(Sfânta Scriptură, Psalm, 132 I)

În timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, ocupând Principatele Române, Rusia a recurs inclusiv la o politică de amestec direct în activitatea bisericii românești. Printr-un decret din 27 martie 1808, împăratul Alexandru I l-a numit pe mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni (1746-1821, n. Bistrița, Transilvania)¹ „în calitate de membru al Sinodului rus și exarh al acestuia în Moldova, Valahia și Basarabia”. În baza aceluiași decret imperial, Sinodul Bisericii Ortodoxe Ruse i-a ordonat proaspătului exarh să-i adreseze spre soluționare toate chestiunile „privitor la care fostul mitropolit al Moldo-Vlahiei apela la patriarhul de la Constantinopol”. Din acel moment, așa cum menționează A. Sradnițki, „Biserica moldo-vlahă a fost subordonată Sfântului Sinod și exarhului său” până în septembrie 1812².

La 30 septembrie 1812, prin ordinul lui G. Bănulescu-Bodoni, în spațiul dintre Prut și Nistru a început să activeze noua eparhie, precum și dicasteria ca organ de conducere. Cu toate acestea, de la sosirea sa la Chișinău, statutul mitropolitului rămânea neclar, aflându-se aici „în afara legii” –, altfel spus, nu avea un statut legal. Însuși mitropolitul, în raportul său din 4 noiembrie 1812 înaintat Sinodului, declara că trimite spre examinare proiectul privind înființarea noii eparhii și așteaptă să fie emis în această privință un decret, iar „până atunci socoate de datoria sa de a conduce clerul din această provincie ca făcând parte din fosta lui stăpânire, conform dispozițiilor date lui ca unui arhiereu eparhial”. Din această cauză, în prima fază, titulatura mitropolitului nu conținea denumirea eparhiei nou-înființate³.

După o lungă procedură de examinare, raportul lui G. Bănulescu-Bodoni din 4 noiembrie 1812 expediat la Sankt Petersburg, a fost aprobat de împăratul Alexandru I la 21 august 1813. Noua instituție administrativă bisericească a fost numită Eparhia Chișinăului și Hotinului⁴.

În așa mod, prin Tratatul de pace de la București, Imperiul Rus a scindat Principatul Moldovei nu numai din punct de vedere politic, ci și sub aspect religios, trecând, în mod arbitrar și abuziv, în stăpânirea Bisericii Ortodoxe Ruse un teritoriu aflat de secole sub jurisdicția Mitropoliei Moldovei. Iar la 21 august 1813, uzurpând

drepturile canonice ale Mitropoliei Moldovei, Rusia expansionistă a oficializat, pe teritoriul românesc dintre Prut și Nistru încorporat în hotarele ei, Eparhia Chișinăului și Hotinului⁵.

Începând cu 1812 și, practic, până în 1918, viața bisericească și religioasă din Basarabia au fost supuse unui intens proces de rusificare. Un argument în acest sens îl constituie și faptul că, dintre cei 13 ierarhi care au condus Eparhia Ortodoxă a Basarabiei în perioada țaristă, 12 au fost ruși, excepție făcând doar primul mitropolit, G. Bănulescu-Bodoni. Ceilalți 12 mitropoliți ruși, care au ocupat scaunul mitropolitan al Basarabiei, au fost: Dimitrie Sulima (1821-1844), Irinarh Popov (1844-1858), Antonie Șocotov (1858-1871), Pavel Lebedev (1871-1882), Serghie Liapidevski (1882-1891), Isaachie Polojenski (1891-1892), Neofit Nevodcikov (1892-1898), Iacov Piatnițki (1898-1904), Vladimir Sinicovski (1904-1908), Serafim Ciceagov (1908-1914), Palaton Rojdestvenski (1914-1915) și Anastasie Gribanovski (1915-1918)⁶.

Pe durata întregului secol al XIX-lea, aflându-se în componența Imperiului țarist, populația Basarabiei a rămas profund creștină, având în mijlocul ei și „suflete de alte rituri”. Din punct de vedere religios, populația Basarabiei împărțea mai multe și diverse confesiuni, inclusiv cea protestantă, catolică, armeano-catolică, mozaică și chiar musulmană, însă majoritatea covârșitoare a acesteia a împărțit, întotdeauna, confesiunea ortodoxă greco-orientală ca religie predominantă în stat⁷. În contrast pozitiv cu numărul școlilor din Basarabia, cel al bisericilor era foarte mare inclusiv în perioada țaristă, ele fiind singurele localuri sătești bine și scump construite, evidențiindu-se prin mărreția lor pe fundalul căsuțelor modeste ale locuitorilor din jur⁸.

Conform unor date din anul 1870, eparhia pravoslavnică din Basarabia, cu scaunul episcopal în or. Chișinău, număra un total de 843 de biserici, inclusiv 318 construite din piatră și 525 din lemn, mai funcționând și 20 de mănăstiri⁹. Către 1890-1891, numărul bisericilor ajunsese la 949, iar numărul populației ortodoxe ajunsese la 1.220.439 de suflete, atestându-se și 421.120 de practicanți ai altor rituri¹⁰. Deși zidite de populația băștinașă, începând mai ales din 1871, la insistențele arhiepiscopului rus Pavel, toate bisericile din Basarabia „au fost transformate în biserici muscălești”, serviciul divin în ele oficiindu-se în limba bisericească slavă. Și doar la insistențele populației de la sate,

în 1890 ordinul în cauză a fost retras pe alocuri, acceptându-se ca în localitățile cu populație preponderent românească să se oficieze în două limbi, în limba slavă și în cea română, în timp ce evanghelia se citea în continuare exclusiv în limba rusă¹¹.

Conform datelor recensământului din 28 ianuarie 1897, populația Basarabiei împărțea următoarele confesiuni:

1. Ortodoxă – 1.600.999 (82,72%).
2. Iudaică – 228.528 (11,81%)
3. Protestantă – 54.258 (2,80%)
4. Secta religioasă de rit vechi – 28.532 (1,47%)
5. Romano-catolică – 19.825 (1,03%)
6. Armeano-gregoriană – 2.265 (0,12%)
7. Musulmană – 617 (0,03%)
8. Armeano-catolică – 246 (0,01%)
9. Alte religii – 142 (0,01%)
- Total Basarabia: 1.642.080 (100,0%)¹²

Fiind realizat după o metodologie inadecvată și defectă, recensământul din 1897 permitea, cu toate acestea, să se determine cu „maximă exactitate” faptul că bieloruii din Basarabia, bunăoară, erau în proporție de 65,0% la bărbați și 76,3% la femei adepți ai sectei religioase de rit vechi, în timp ce populația băștinașă și majoritară a Basarabiei era ticsită de organizatorii aceluiași recensământ în marea familie a popoarelor vorbitoare de limbi romanice, care era ortodoxă în proporție de 99,9%¹³.

Așa cum constata autorul Enciclopediei Române din 1898, dr. C. Diaconovici, „dacă în biserică limba română n-a fost până acum cu desăvârșire interzisă, aceasta se datorește exclusiv tenacității poporației române, care rămâne credincioasă obiceiului său de a se închina lui Dumnezeu în limba părinților. Oricum însă, ocârmuirea rusească tinde a rusifica biserica din Basarabia și din ce în ce reușește, mulțămînt seminarului din Chișinău, care pregătește mereu un număr din ce în ce mai mare de preoți educați rusește, și care abia știu să citească românește”¹⁴.

Anul 1918 a inaugurat o nouă pagină în istoria vieții bisericești și celei religioase din Basarabia, manifestându-se o largă dorință a populației de „naționalizare” a bisericii. Necesitatea democratizării și adaptării bisericii din Basarabia la noile condiții istorice era cu atât mai mare, cu cât pentru naționalitățile înglobate în fostul Imperiu țarist, „biserica rusă centralizată a fost un mijloc de rusificare a caracterului specific al noroadelor (...)”¹⁵. Așa cum pe bună dreptate menționau autorii uneia din primele sinteze de istorie a Basarabiei editate după 1918, „demnitatea

îmbrăcată în forme corecte și morale, este haina cea mai priincioasă unui popor cu tendințe de cultură serioasă și cinstită”, iar bigotismul păstrat în forme mistice, care a ținut încătușat poporul rus atâtea secole, va trebui să dispară de pe pământul Basarabiei, alături de toate armele de slavizare, sau de ținerea în întuneric a unor popoare, pentru a putea fi mai cu înlesnire exploatate și stăpânite”¹⁶.

Deoarece până la 1917, în baza politicii oficiale promovate de guvernele țariste, biserica urmărise scopuri de rusificare a enoriașilor, transformările în sistemul de organizare și de activitate a instituțiilor de cult din Basarabia deveniseră de o stringentă necesitate. Din acest considerent, s-a procedat la schimbări radicale în sistemul de conducere a bisericii, urmând a se pune capăt tendințelor separatiste manifestate în primele luni după unirea Basarabiei cu România¹⁷.

NOTE:

1. Dicționar de Istorie. Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Civitas, Chișinău, 2007, p. 48-49.
2. Dinu Poștarencu, *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*, CEP USM, Chișinău, 2012, p. 170.
3. *Ibidem*, p. 174-175.
4. *Ibidem*, p. 175.
5. *Ibidem*.
6. Grigore Costin, *Gavriil Bănulescu-Bodoni (1812-1821), în Biserica Ortodoxă din interfluviul pruto-nistrean (1813-2013)*. Simpozion științific internațional, Editura Cuvântul-ABC, Chișinău, 2013, p. 234.
7. *Anuarul „Socec” al României Mari*. Vol. II. 1923-1924, Editura Socec & Co., F.I., 1924, p. 3.
8. Nicolae Smadu, *Privire generală asupra organizării și stării sanitare din Basarabia. Dela înființarea Inspectoratului până azi. Anii 1918-1920*, Imprimeria Statului, Chișinău, 1920, p. 124.
9. Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română. Publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*. Tomul I, Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu, 1898, p. 412.
10. *Ibidem*.
11. *Ibidem*.
12. *Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 г. Под ред. Н.А. Троицкого. III. Бессарабская губерния. Москва: Издание ЦСК МВД, 1905. С. XXII*.
13. *Ibidem*.
14. Dr. C. Diaconovich, *Op. cit.*, p. 412.
15. *O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917-1918)*. Ediție îngrijită de Ion Negrei și Dinu Poștarencu, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2004, p. 81-82.
16. C. Filipescu, E.N. Giurgea, *Basarabia: considerațiuni generale, agricole, economice și statistice*, Institutul de arte grafice „România Nouă”, Chișinău, 1919, p. 329.
17. Gheorghe Palade, L. Chicu, *Biserica din Basarabia în anii 1918-1940*, în „Cugetul”, nr. 1-2, 1995, p. 73.

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE PROZA FEMININĂ*

de VAL BUTNARU

În clipa asta, când am început să scriu pastila cu titlul de mai sus, recunosc, comit o greșală pe care am s-o regret în momentul în care voi pune punct frazei de final. Pășesc pe un teren minat și nu înțeleg de dragul cărui ideal sau în numele cărui adevăr îmi bag capul în ștreangul posibilelor reacții virulente ale feministelor neliniștite din lumea întreagă.

Trebuie să recunosc faptul că nu știu nimic despre proza feminină, habar nu am cu ce se mănâncă acest gen literar și care este *specificul* acestor scrieri. În naivitatea mea, am considerat mereu că literatura, proza în special, poate fi doar de două feluri: bună sau proastă. Fără deosebire de sex, religie, naționalitate, forma nasului sau culoarea costumului de baie. Înțeleg însă că în opinia multor colege de breaslă lucrurile nu stau chiar atât de simplu cum îmi pare. Asistând la numeroase simpozioane și întruniri, mi-a fost dat să aud abordându-se această temă și mi-am spus, într-o bună zi (nu sunt convins că a fost bună!), să încerc să limpezesc, pentru mine – doar pentru mine! – în ce constă acest concept (dacă există cu adevărat).

Repet, nu sunt *specialist* în această delicată materie și voi vorbi doar din perspectiva literaturii, a romanelor scrise de femei pe care le-am citit în ultima vreme. Dar până a porni la drum mă văd nevoit să fac lumină în spinoasa problemă a *borșului*. Am auzit multe colege vorbind despre nedreptatea care i se face unei femei-scriitoare în raport cu un bărbat-scriitor. În timp cel ei are toată libertatea să-și vadă de scrisul lui, ea trebuie să se ocupe, ore și ore în șir, de menaj, de spălatul hainelor, de prepararea bucatelor, adică să se sacrifice proverbialului *borș*. (În altă ordine de idei, mi-am adus aminte de Agatha Christie care spunea că cele mai terifiante subiecte i-au venit în minte în timp ce curăța cartofii la bucătărie.)

Punând mâna pe inimă, sunt nevoit să recunosc: la mijloc e o mare nedreptate. Și nu ar fi vorba doar de *borș*! Femeile scriitoare, ca și restul femeilor simple, sunt nevoite să nască, iar creșterea unui copil le fură zile, nopți și ani petrecuți la pătucul pruncului și nu la masa de scris. Este asta e o nedreptate în raport cu bărbații-scriitori? Răspunsul e evident. Și atunci, cum să ieșim din impas dacă omenirea trebuie cumva să perpetueze? O rețetă de rupere a acestui cerc „vicios”

ar putea servi celebra frază a Virginiei Woolf din eseul ei de proporțiile unei cărți *O cameră separată*: „E necesar să dispui de 500 de lire și de o cameră separată a cărei ușă se încuie dacă vrei să scrii ficțiune sau proză”. Aș adăuga că mai e nevoie de cineva, în formă de bărbat, care și-ar asuma obligațiile de mamă în timp ce ușa este încuiată.

Dar oricât de mult am perora și am teoretiza pe marginea acestui subiect, nu putem ignora un adevăr incomod pentru sexul, așa-zis, *tare* (auzi, ce sarcasm!): deceniile și secolele, chiar, de ironizări, de oprobriu public și de atitudini sexiste în raport cu scriitoarele-femei au existat cu adevărat! E ca și existența sclaviei sau a foametei organizate – pete rușinoase în istoria unor popoare cotropitoare. Credeți că Aurore Dupin (George Sand), surorile Brontë sau Mary Anne Evans (George Eliot) și-au luat pseudonume bărbătești de viață bună? Știm noi cum erau tratate ele pe atunci! De-ar fi vorba însă doar de intolerantul secolul XIX! Ei bine, aceeași atitudine a putut fi observată (cine ar fi crezut!) în plin luminat și modern secol XXI! Știați că faimoasa J.K. Rowling, autoarea seriei cu Harry Potter, pentru a-și publica cărțile, a fost nevoită, la sugestia – atenție! – a editorului!, să lase pe copertă doar

inițialele numelui său, inducând astfel în eroare cititorul privind sexul scriitoarei! Și Harper Lee, autoarea renumitului roman *Să ucizi o pasăre cântătoare* a ales (nesilită de nimeni, e adevărat, dar intuind calea mai *simplă* spre succes) să-și „trunchieze” numele, omițând *componenta* feminină – Nelle Harper Lee.

Se vând mai bine cărțile cu nume bărbătești decât cele scrise și semnate de femei? Probabil, dar nu sunt sigur. În schimb, pentru o abordare cât mai grabnică a subiectului propriu-zis al acestor note, aș formula o altă întrebare: dacă am elimina de pe coperte numele autorilor (autoarelor) ne-am fi dat seama cine le-a scris? Probabil, dar nu sunt sigur.

Citiseam undeva că Virginia Woolf l-a criticat pe D.H. Lawrence, cel care a scris scandalosul pe timpuri *Amantul doamnei Chatterley*, pe motiv că habar nu are cum să descrie orgasmul unei femei. Fără a avea cea mai mică intenție de a pune la îndoială cunoștințele în domeniu ale autoarei faimosului (și scandalosului, la rândul lui) roman *Orlando*, m-am întrebat, de ce i s-a părut important anume acest aspect? Sau, de fapt, a fost vorba doar de un pretext pentru a pune la punct aroganța unui mascul? E, dar despre cum l-a beștelit

Simone de Beauvoir în *Al doilea sex* pe sârmanul D.H.L. nici nu vreau să aduc vorba! Ca să trecem mai departe de acest episod de răfuială literară feministă, vom constata mintenaș că ambele scriitoare au vizat abordarea misogină a lui D.H.L. Cum se zice, și-a făcut-o cu pana lui!

Să lăsăm asta, căci stabilisem de la bun început: nu feministele mă interesează, ci literatura scrisă de femei! Teoretic, odată și odată, se termină calvarul borșului, iar copiii cresc mari. După ce se eliberează de toate grijile și obligațiile de femeie, mamă, soră etc., ce texte produce scriitoarea? (Știu replica cu care, de altfel, nu poți să nu fii de acord: da, dar, între timp, au trecut cei mai frumoși ani!)

Pot să par agasant, dar am să repet: în funcție de talent, romanele scriitoarelor nu diferă în niciun fel de cele ale colegilor lor. Povestirile lui Alice Munro sunt la fel de minunate, subtile și pline de un psihologism rafinat ca cele ale oricărui mare scriitor clasic, bărbat. Îmi aduc aminte ce impresie puternică, năucitoare, aș spune, mi-a produs romanul *O viață măruntă* de extraordinara Hanya Yanagihara. Americana descrie o lume atât de dură, dostoevskiană, dar și de fragilă în același timp, încât, citind-o, nu mă gândeam la altceva decât la imensul talent care transpare din fiecare pagină a voluminosului ei roman. Nu la secole de nedreptate făcute femeilor îmi era gândul, vă asigur!

Pe de altă parte, atunci când am citit, să zicem, *Simetria ei înfricoșătoare* de Audrey Niffenegger, nu am putut să nu remarc obediența autoarei în raport cu scenariile Hollywood-iene, fapt care m-a deranjat destul de tare; iar în celebra *Purificare* a finlandezei Sofi Oksanen mi-a fost cu neputință să trec cu vederea stângăcia și falsul cu care au fost scrise scenele de bătaie dintre eroina centrală și un mafirot rus. Ceea ce vreau să spun este că aceleași aspecte le-aș fi remarcat și în cazul romanelor scrise de bărbați!

...Rămân la convingerea că gruparea scriitorilor pe gen, rase, găști, zone nostalgice sau geografice etc. dăunează grav literaturii. Fumați talent! Și atunci discuțiile sterile se vor topi în volute suave de admirație reciprocă.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Dilemele niciodată rezolvate ale scriitorilor: Mihai Cimpoi și Arcadie Suceveanu

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XXIX)
de LEO BUTNARU

10.X.1972

D. povestește că noua sa cunoștință se ferește să stea sub lumina de neon. Zice că aceasta deformează grozav de mult, îi pocește pe toți. E o lumină cadaverică. Sau, poate, vorba aia, noaptea, toate pisicile sunt sure... Îi mai spuse că ea, ca înadins, își găsește sieși doar deficiențe fizice. Îl întreabă dacă știe cumva cum se căsătorise amiralul Lazarev care, se spune, era un misogin, nu putea suferi femeile, însă la 45 de ani, cunoscând-o pe Ecaterina Vander-Flit, care avea doar 17 ani, în două zile hotărî totul. Iar D. pare ne-predispus de a hotărî așa ceva nici chiar în 2 luni, cât se va afla la Nikolaev.

La 6 dimineața, e încă întuneric beznă. La ora de gimnastică nu ne vedem om cu om. Șarâi are un fel de a fi și a gândi cam demodat. Uneori, auzindu-l, ai putea crede că bietul său creier nu e decât o relictă văduvită de perspectiva evoluției. Ori de câte ori se întoarce din orașul ăsta nord-estic (față de Chișinău, nu?), totdeauna se plânge că nu a reușit să găsească un vin roșu de Moldova. Ce să-i faci, toate timpurile au avut utopiștii lor...

În oraș, se vindeau niște cămăși foarte frumoase. Până la urmă, coada trecea ea, însă mi-am zis că nu e frumos ca unul alde mine să se îmbulzească printre fericții civili.

11.X.1972

Nikolaev încetează să mai fie un oraș „nou”. L-am străbătut destul, ca să știu unde și ce se află.

La. e un tip care se teme de furt. Înainte de a veni la reciclare, și-a căutat o centură cu bandulieră uzată, veche, pe cea nouă lăsând-o la Tiraspol. Seara, înainte de stingere, își scoate semnele de distincție (insigna de absolvent universitar, altele), să nu i le uștească cineva. Oriunde ar pleca, ia cu el și vechitura-i de tranzistor. Toate obiectele care-i aparțin sunt iscălite cu litere mari, groase, apăsate. De câte ori joacă șah, tot de-atâtea ori pierde.

Un altul o face pe yoghistul, pentru că e prea prost să priceapă că ceilalți au înțeles că pozează.

13.X.1972

Ieri am comandat o legătură telefonică cu Chișinăul. Așteptai în jur de o oră, timp în care am ticluit o scrisoare „temeinică”. La căminul filo-jurnalisticii, unde telefonam, cineva doar ridica și imediat arunca receptorul. Pe timpul studenției noastre (de acum... câteva luni, încă!), astfel procedau unele putori de tipese aflate de serviciu.

„Zici că joci șah în timpul orelor de curs? Păi, de ce înșeli tu puterea sovietică, de ce fraierești tu ministerul educației? Ha-ha-ha!”

16.X.1972

Ne-am amuzat copios, ba chiar unii au râs până la lacrimi. Venind de la popotă (e în oraș; ne alimentăm pe banii noștri), îi vedem pe Orlov și Vasiliuk „beți-clei”, dedându-se involuntarelor caraghioslăcuri caracteristice celor

turmentați: îmbrățișări, sărutări maimuțărești, răcnete cu frânturi din șlagăre englezești, pași împlețiți, înjurături etc. Camarazii îi priveau cu mare nedumerire. Vreo jumătate de oră au jucat un spectacol excelent-„execrabil”! Am priceput că actorii cu diagonală îi vizau pe ofițerașii-camarazi care, acum două zile, chiar reveniseră din oraș într-un hal fără de hal.

Ieri, exerciții de tir, de pe picioare, din mersul (zdruncinatural!) TAB-ului, din poziție culcat. Din pistol – trei de 8, adică 24 din 30 de puncte. La poligon, țânțarimea încă nu a capitulat în fața toamnei, atacă, înțeapă, se obrăznicește (pe obrajii noștri!). Am cules un buchețel de floricele roz în patru petale, gândindu-mă și la vegetația secerată de abundența de gloanțe trase de cele câteva zeci de locotenenți. Avem un fotbalist... al oralityții: când reușește să-l ia peste picior (crede el) pe vreun camarad, zice blegește: „Unu – zero, mingea la centrul!”

18.X.1972

Ce poate face o lună de militarie din niște uniforme noi (pe noi...), „atacate” de curelele armei automat, ale porthartului, măștii de gaze, de bandulieră și de tocul pistolului! Ceea ce strălucea – pălește, kakiul se... ofilește. Ofițerașul se... învechește.

Sub un acoperiș improvizat ad-hoc, este instalată o tablă (școlară), pe care ofițerii schițează diverse scheme de tragere – foc susținut, foc încrucișat, antiaerian, foc concentrat, tir de reglaj, tir de baraj, tir de neutralizare, tir de front ș.a.m.d. Adică un fel de rezolvare de probleme. Când îi vine rândul să demonstreze și el ce pricepe, vreunul dintre colegi șterge creta de pe tablă cu un... mănunchi de pelin!

19.X.1972

„A trăi, nu înseamnă să respiri, ci să acționezi” (J.-J. Rousseau). „O permanentă neliniște, muncă, luptă, neîncetate privațiuni – acestea sunt condițiile necesare, din care niciun om nu trebuie să se gândească a ieși barem pe o clipă” (L. Tolstoi).

24.X.1972

Duminică, împreună cu Gavriș, am dat o raită prin menajerie. Bogată. Și tristă. Ca toate menajeriile. Sala-„tropic”, cu acvariile peștilor exotici, uimitoare! Ce mai culori! Foste icre – înflorite! Noblețea cerbului, agresivitatea pisicii siameze, lama, antilopa – ca și coborâte de pe filele cărților din clasele primare. Gavriș îmi spune că elefantul de aici l-a strivit pe directorul menajeriei. Nu e sigură, știe din auzite. Poate fi și o simplă născocire, cu titlu de reclamă: veniți de vedeți asasinul hindus! După zoo, mergem la Muzeul de Artă „Aivazovski”. Pânze deloc excepționale, prost expuse, slab luminate. Pereții – prea apropiați unul de altul. Lipsa perspectivei. Privești un tablou, alte câteva se oglindesc în sticla protectoare a acuarelelor; imagini în melanj supărător.

25.X.1972

După masă, nițică siestă. Niciun ordin al căpitanilor sau maiorilor nu are efectul scontat, decât strigătul: „Poșta!” Să vezi cum sar ofițerașii din pătucuri scârțâitoare cafonice din arcuri!

26.X.1972

Citesc volumul de publicistică al lui V. Peskov, *Vise albe*, ce are afinități cu *Cartea ghețurilor* a estonianului Juhan Smuul. E un autor care ni s-a tot dat drept exemplu la orele de jurnalism.

Sigur, există dragoste. Iată-l pe M. înregistrându-și scrisorile pe benzi de magnetofon pe care le expediază, prin poștă, iubitei sale. Ea îi răspunde la fel. Ceva ce miroase a... viitor.

„Iv., cum se lipește, bre, fata aia de tine?... Probabil, se ține la distanță, temându-se nu care cumva să se taie în dunga pantalonilor tăi...”

Ce cred ofițerii arcăniți pe doi ani despre cei angajați pe 25 de ani, și de aici încolo – pe viață? Că secunzii sunt lipsiți de inteligență, ca să nu mai vorbim de cultură etc. Că, în afară de regulamentele militare, nu prea cunosc multe lucruri. Că sunt cârcotași, inventând fel de fel de acțiuni de care s-ar putea lipsi subordonații, pentru a avea mai mult timp liber. Că chestia aia cu „nu se discută, ci se execută” e curată tâmpenie. Și, în genere, unii din ăștia nu au pe creier decât o singură circumvoluție, și aia lăsată de la cascheta care-i cam strânge!...

Stanislav mă întreabă pe care deget se îmbracă degetarul: își coase epoleții la manta, pânza acesteia, deasă și groasă, lăsându-se cu greu străpunsă de ac. Nikolaevul e tot mai răcoros, cu cețurile ce se abat de pe Bug.

Locotenentul Șar. e candidat de maestru la șah. Joacă prin corespondență, cu vreo 20 de parteneri concomitent. Băieții glumesc că oficiul poștal din unitate lucrează pe trei sferturi numai pentru el, Șar.

Se spune că Thales (624-546 î.Hr.) a marcat fiecare a 30-a zi ca ultima dintr-o lună; a marcat anotimpurile și a împărțit anul în 365 de zile (pe care, iată, eu le voi da de pomană...).

Grecii fixau anul nașterii și pe cel al morții conform numărului olimpiadelor. Astfel, Anaximene s-a născut în a 55-a olimpiadă. În cel de-al doilea an al celei de-a 58-a olimpiade, Anaximandru avea 64 de ani și curând după aceea a decedat...

27.X.1972

În armată, cruzimea se manifestă, uneori, până și în așa-numitul proces educațional. Aflai următoarele: comandantul de batalion, maiorul Somov, tot găsea mucuri de țigări în „ungherașul roșu”, pe sub portretele cârmacilor. Oricât de dure ar fi fost amenințările sale cu diverse sancțiuni, ele nu avea efectul scontat: chiștoacele afectau în continuare starea de spirit a șefului. Într-o dimineață însă, maiorul adună fumătorii din batalion: „Cine dintre voi fumează țigări Belomor?” Liniște, priviri încrucișate. Bineînțeles, era clar că la locul „crimei” fusese găsit un chiștoc de țigări marca „Belomor-kanal”. „Recunoaște-ți benevol, ca să nu ordon să vi se întoarcă buzunarele pe dos!” În fine, ridicară mâinile, drept fumători de „Belomor”, vreo zece ostași. „Md-a... Bi-i-ne... – lungi vorba Somov. – Batalion, la dreapta! Vasiliuk, Gonciar, fuga marș la plutonier și aduceți o targă!” În scurt timp, a fost adus obiectul solicitat, targă. Maiorul scoase chiștocul de „Belomor”, punându-l pe targă. „Primii doi și aști care ați adus-o, ridicați targă sus, pe brațele întinse!” Ostașii executară ordinul, după care Somov comandă: „Direcția – câmpul de tragere! Cu pas de front, înainte ‘arș!’” Cei patru pornesc cu targă și cu mukul de țigară pe ea. „Batalion, cu pas de defilare, urmează-i!”

Tot schimbând targă înde ei, fumătorii, cu efectivul batalionului din urmă, făcură cam vreo 3 kilometri „încoronați” de chiștoc, după care Somov ordonă să oprească. „Balkin, măsoară: trei pe trei pași! Fumătorii de «Belomor» să sape! Adâncimea – doi metri!” Așadar, acolo îngropaseră chiștocul aducător de nenorocire. Îndărăt – pas alergător! (Ca să nu mai vorbim de marea asemănare dintre armată și teatrul absurdului...)

MONI STĂNILĂ
ȚIPĂ CÂT POȚI
(PROZĂ)

IAȘI, EDITURA POLIROM, 2020

VÂRFURI DE COMPAS

DE LA UNA LA ALTA: VOCI

de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

Oboșită-plitisită-sătulă de „munci și lipsuri”, poeta Una Stanilovski își lasă casa, soțul și serviciul și, luând avionul de Praga, ajunge – inopinat, precum Alice altădată – într-o pădure minunată. Așa începe povestea „cu tâlc metafizic” (Octavian Soviany folosea sintagma cu referire la poemele lui Moni Stănilă) din romanul *Țipă cât poți* (Polirom, 2020).

Un roman-poem al mișcării către sine, a cărui primă frază este: „Mi-am aruncat patul vechi și am descoperit, cu ocazia asta, că nu sunt întreagă la cap”. Ca o madlenă cu background livresc, patul vechi, odată aruncat, declanșează (aici, nu retro-, ci) introspecția, călătoria prin cotloanele minții și inimii, în efortul de căutare a identității adevărate sau, poate, în dorința de reintegrare a identității multiplicată. Ideea de coborâre în adâncurile sinelui, doar sugerată la nivel de poveste, este dezvăluită de șalul de în purtat pe umeri de Noua – un alt (oare e altul?) personaj din carte –, pe care scrie, „cu lână neagră de oaie păscută în poienița biblică”: „Poienița mea nu se află, cum atât de prost, egoist, invidios presupui, în adâncul cel mai adânc al adâncului pădurii, ci în adâncul cel mai adânc al adâncului nostru. Ceea ce acum, dacă tot ai aflat, ar trebui să te lămurească o dată pentru totdeauna că doar o criză profundă o va face pe Una să coboare din adâncul ei, unde s-a trezit din pricina părerii de rău că a aruncat patul, în adâncul adâncului ei. O astfel de călătorie se va împlini abia atunci când viermele conștiinței o va roade, silind-o să facă acest coborâș anevoios”.

Într-un limbaj alegoric, Moni Stănilă scrie o carte despre conflictul dintre vocile eului („Dar suntem multe! /.../ Sunt cea dintâi pe care o întâlnești?”), despre nevoia de primenire a sinelui – Una, Noua, Drei sunt ipostazele/vocile care nareză (persoana I, când se confesează Una; persoana II, când pune întrebări Noua; sau persoana III, când Drei relatează povestea Unei) și care, până la urmă, o vor scoate în lumină pe Alta. Replicile celor trei personaje – numerotate asemenea versetelor biblice – pot fi citite ca într-un șotron, în ordinea pe care ne-o propune autoarea sau (încercați, *it makes sense*) reconstituind fiecare voce separat.

Ștergerea graniței dintre real și fantasmatic, glisarea către imaginarul oniric, dozarea inteligentă a biografismului și ficțiunii (Simona Popescu definește cartea drept „autoficțiune deghizată”) – toate fac din romanul lui Moni Stănilă o parabolă cu valențe biblice. Ideea de pelerinaj mântuitor, care se profilează la început, este confirmată pe parcurs: „În a patruzeci și una zi, le-a comunicat stejarilor că vrea din nou să le vorbească”. Scena de pe ultimele pagini ale cărții, ce presupune transgresarea spațiului aerian și a celui acvatic (o descriere poetică a inecului, de fapt), prezintă cealaltă criză profundă care o face pe Una să dezvăluie până a capăt adâncul adâncului ei. Ultimele replici ale celor trei voci sună ca o spovedanie eliberatoare: „55.3. Una s-a răsucit prin amestecul de apă și aer. /.../ Una s-a răsucit din nou, mișcând nemișcarea din jur. /.../ Una s-a oprit brusc, s-a încruntat, s-a ridicat în picioare în amestecul de apă și aer și cu o mișcare hotărâtă a palmelor și-a șters toată ghidușia de pe față. Apoi a țipat cât a putut. /.../ 55.1. Spun. Oare mă tem, mă ascund? O dau iar după colțuri? O spun, uite, clar, mie, oricui, tuturor! Disprețul e consecința mândriei. Neputința de a iubi cu adevărat! (Și după o pauză, poate pentru efect.) I-am disprețuit pe toți fără deosebire, cel puțin o dată în viață! 55.2. Chiar pe toți? Nu exagera, devii patetică, Alta”. Este finalul călătoriei de (auto)cunoaștere. E realizarea primenirii, la care s-a ajuns prin retragerea în sihăstria unei păduri neumblate de om, prin postire și depășirea ispitelor gustativ-olfactive, prin scufundări (parcă provocate de hipnoză) în imaginarul bizar din adâncurile subconștientului și defulări de frustrări, obsesii,angoase, jindui. Iar bucuria lecturii acestor rânduri se datorează faptului că Moni Stănilă nu lasă patetismul (caracteristic, de obicei, pentru acest tip de demers) să pună stăpânire pe discurs, strecurând paranteze, asemănătoare didascaliilor din operele dramatice – „(Și după o pauză, poate pentru efect.)” –, sau îndemnuri directe – „Nu exagera, devii patetică...” – ce conțin suficient scepticism încât să strunească orice tendință de emfatazare.

Țipă cât poți e o proză scrisă cu mână de poet. Frazele/paragrafele se construiesc din lăntișoare de imagini care mai de care mai uluitoare, croșetate, uneori, cu migala unui miniaturist. Tensiunile interioare

capătă concretețe datorită unei acțiuni poetice de reificare a stărilor/sentimentelor: „[Orbul] are inima compartimentată în creier, acolo sunt sertărele multe așezate în spirale. /.../ Și pune în sertărele tot ce l-ar putea face să sufere. Însă ori de câte ori dă cu ochiul minții de sertărele, se întristează, fiindcă știe că acolo e ceva ce doare și se teme să privească înăuntru. Îi este frică să-și preschimbe creierul într-o cameră luminoasă”. În descrierile lumii fantasmatică a pădurii pătrund flash-uri din civilizația mass-mediei și a consumerismului: „Stejarii priveau dintr-un sus de undeva lumea de cer și apă, ca o vrăjitoare bătrână într-un glob de cristal. Ca un fotograf de la National Geographic care pândește un pui de castor”; „Stejarii se mișcau circular și închideau orice spațiu dintre ei. Păreau niște uriași scorțoși porniți să cucerească lumea, niște tăvălugi cârnoși și haioși. Totul era foarte plăcut la ei, de la scoarța groasă și vie ca o piele de mamut orfan desprins din filmul de animație *Ice Age* până la crengile lor mișcătoare, mai robuste ca trunchiurile hipopotamilor când se scaldă fericiți în ape măloase. În vârful crengilor aveau vârfuri cârnoase ce aminteau de sandviciurile cu șuncă de porc, iar la încheieturi se zbenguiau ghinde rotunde ca niște mere coapte și dulci, care în loc de pălării aveau guri vorbitoare”. De fiecare dată însă, autoarea strecoară și picătura de ironie care dinamizează textul, pune borne reveriei, menținând conexiunea cu lumea aproape banală din afara basmului.

Deși are în titlu o imagine auditivă (ca să folosesc terminologia școlară) și se construiește pe un joc al vocilor, *Țipă cât poți* este o carte a vizualului. Casa pe care Una și-o construiește în pădure, „(în doar trei săptămâni și patru zile!) /.../ din piatră de izvor, lemn de stejar și cărămizi de lut”, este descrisă, de-a lungul câtorva pagini, cu un ochi bine antrenat de arhitect și, totodată, de designer de interior. Culinarul (cu ispitele lui vizual-gustativ-olfactive), țâșnind ca dintr-un corn al abundenței, trezește pofta de a mânca chiar și celor indiferenți față de orice fel de bucate („Deși îi era foarte rușine să recunoască, Una se gândea în special la porc. Cârnă de porc afumat, friptură din ceafă de porc înăbușită în ceapă, cartofi prăjiți în untură de porc, tobă din limbă de porc cu măruntaie, caltaboș, sângerete, mușchi afumat, picior

afumat, picior afumat cu fasole și, nu în ultimul rând, slănină afumată cu șorici”; „...slănină de porc cu ceapă roșie și brânză de oaie lângă cartofi copti în jar, cârnă afumat cu cartofi jumătăți înăbușiți în untură de porc și, desigur, brânză de oaie, caltaboș cu muștar și ceapă aurie bătută într-un pumn de sare, picior afumat cu fasoliță și varză murată la butoi, tochitură moldovenească din mușchiuleț de porc cu gogonele murate, ceafă de porc cu sos de mărar, mușchiuleț de porc cu garnitură de conopidă pane și sos de vișine”). Belșugul de plante (care prind viață) și animale din pădurea în care se retrage Una amintește de luxurianța grădinii paradiziace (dar și de pădurile antropomorfizate din basme sau, mai nou, din filmele *fantasy*): „Poienița era plină de flori de primăvară. De la ghiociei și toporași până la floarea-Paștelui. Iar mirosul florilor se răspândea în fiecare ungher ca mirosul de pâine înaintea de a fi scoasă din cuptor sau precum cel al porumbului fraged după ce a dat de minute bune în clocot! Iepurii, așezați la distanțe egale unii de alții, dormeau pe spate cu etichete în sus. Câte unul se răsucea brusc, dar revenea la fel de rapid în poziția nefirească de scaun răsturnat în mijlocul bucătăriei. Stejarii dimprejurul poieniței aveau flori mari și albe. Noua nu mai văzuse stejari în floare. În loc de stamine, pistiluri și ce mai au florile în mijloc, în aceste flori cârnoase și mari se vedeau ochi violeți clipind ușor. În mijlocul poienii, înconjurat de armatele urecheate, țesut din puf de pădădie, era un mic pavilion care sclipea sub greutatea stropilor de rouă. Lângă pavilion dormea adânc măgarul, scoțând niște sforăieli atât de nefirești, încât părea un uriaș sătul de fasoliță”. Prin aceste descrieri spectaculoase, dar și prin traseul pe care îl parcurge personajul, de la Una la Alta, Moni Stănilă, în plină cultură a distopiilor, inventează, de fapt, o utopie. Nu pentru a impune o morală, ci pentru a bucura prin scriitură.

În textul de pe coperta a patra a cărții, Dan Coman observă bine că *Țipă cât poți* este „un text proaspăt și dinamic despre identitate și alteritate, construit fragmentar, cu o scriitură precisă și densă, asemănătoare când structurilor poetice, când jurnalului, când textelor vechi/sacre”. Altfel zis, este un text al unui scriitor adevărat.

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

APA. VINE ÎN VALURI,
VINE CU REZIDUURI
DIN TRECUT

de MARIA PILCHIN

Andra Rotaru și-a construit ultimul său volum de poezie, *Tribar* (Nemira, 2018), în maniera unui *imp-art* din tablourilor lui Escher. În incipitul cărții ni se oferă o definiție a titlului: „Penrose called it a three-dimensional rectangular structure”. Reperăm astfel o poezie a obiectelor imposibile, a existenței imposibile. E viața cu iluziile sale vizuale. Vorbim despre o scriitură savantă, cu referințe bibliografice la subsol, cu experimentale „colaborări crossmedia”. Toate acestea sunt un alibi după care se ascunde poezia. Poemul-eseu este, de fapt, despre tribul de acasă. Nu e exclusă și o etimologie populară, una la îndemână, așa cum sufixul -ar din titlu sugerează morfologic un nume de agent, o persoană care se ocupă de trib. Este spațiul familial din care venim cu toții. Casetele cu teorii ale eredității, cu trimiteri la științele exacte, la teoria evoluționistă, toate relevă amintirile și asociațiile copilului de cândva.

În 1920. *aproximarea bunicii* e invocat un timp de acum 100 de ani. Sunt vedeniile lumii de altădată, e poezia rădăcinilor. Și dacă „simpla privire a cuiva devine dureroasă”, atunci spațiul din jur e „aer cinetic, aer mecanic. energia unei bătrâne pe marginea apei”. Este identificarea unui punct de reper (bunica) în aventura genealogică a sângelui. Intervine și o chimie familială, „aur: Aurel, copil cu părul de aur”. Sunt și fragmente de anatomie poetică, „nuc – rimează cu cuc. cuc: pe

unde fac copiii mici de sex masculin pipi. pasăre migratoare din ordinul Cuculiformes, familia Cuculidae”.

Citatele din Huxley, Castelli, Böll, Novalis, Roth, Calvino, Szymborska, Enescu etc. configurează un spectacol al referințelor, o reușită iluzie optică care induce uneori senzația lecturii dintr-o teză de doctorat. E o modalitate inedită de a forța limbajul poetic, de a-l aduce la maxima lui intensitate și toleranță. De altfel, rostirea reprezintă instrumentarul esențial al acestui volum. Lumea de afară, chiar și cea familială este una invazivă, așa cum „orice discurs matern e o invazie toxică”, un atentat la integritatea individului. Avem în aceste pagini și un tratat poetico-fenomenologic despre omul adult ca o continuare de multe ori deja nesemnificativă a trecutului său, așa cum acolo toate s-au produs, acolo toate au fost determinate. Și ele vin peste un corp cu gestică sa, cu limbajul său, cu amintirile și gândurile sale. E un fel de autopsie a spiritului: „corpul nu mai este o cale de evadare a sufletului, ci dimpotrivă, se adună în jurul acestuia”. De la „căldura unui corp în repaus” se ajunge la un corpus de texte la care se face referință, citarea e și o dezmembrare, „compunem. cităm din corpuri”. Chiar dacă „nu este frumos să citezi dintr-un corp”, chiar dacă „citatul dintr-un corp uman sau animal amplifică până la/ exclusivizare aportul unei specii”. A nu exista este echivalent cu a nu

fi citit, „luăm corpul în agonie din fața ochilor, problemele/ dispar”. Textul e un țesut organic, „bucățile de mâncare sunt cât animalele vii”.

Depistăm o lume a eului în lume și a lumii în eu: „cu cât un obiect stă mai mult în interiorul său, cu atât exteriorul pulsează de viață”. Comuniunea umană nu poate dura la nesfârșit, „când frigul ne înconjoară, kilograme întregi de umanitate se/ atrag și își încep despărțirea./ – du-te și fă-ți amintiri noi”. Omul este o ființă mnemonică. Și nu e neapărat vorba de o „memorie cognitivă”. Este și „informația ereditară” de care nu scapi, căci nu ai cum, „mi-am propus să nu uit o perioadă anume din viața mea”, e memoria celulară – „celulele își redeșteaptă memoria”. Trecutul e mut, „e inutil să cer vreun răspuns acestui trecut”. Individul însă acolo se caută – „neîncrederea în tine e bazală. orașul ăsta scoate din tine/ trecutul”, „orașul ăsta fără miros și lipsit de oameni”. Cele de amintit nu produc neapărat plăceri, „apa. vine în valuri, vine cu reziduuri din trecut”. Intervine și anularea, apăsarea pe Delete: „content not found”.

Poezia se manifestă ca o modalitate de a supraviețui *in mente*, așa cum „reacția animală fundamentală este senzația” și ea nu este deloc fericită – „în familie, copiii sunt pregătiți emoțional pentru viață/ în familie, noi am fost abuzați emoțional pen-

ANDRA ROTARU
TRIBAR
BUCUREȘTI
EDITURA NEMIRA, 2018

tru viață”. De aici și retorismul întrebărilor: „care este gradul tău de cruzime?”; „de unde atâta ură?”. Ființa își caută mecanismul de orientare în „senzațiile astea din trecut”. Ea se întreabă: „ce e un miros?”. Respiră, „asociez sunetele cu mirosul”, „câte cuvinte există ca să diferențiezi mirosurile”. Este și exalația chimiei amoroase, „mirosul de la/ hidroliza alcalină a grăsimilor e încă emanat de piele. Perechile/ de fete și băieți se formează astfel: în funcție de compoziția de/ mai înainte: sodiu, potasiu, aluminiu, mangan, calciu, bariu”. Însă „iubirea e la fel de goală” ca și „bucuria în țara asta părăsită/ prin care amintirile trec”. Or, „se iese din rană încet”, iată explicația, poate verdictul. Un verdict antropologic dat omenirii ca o totalitate de oameni care au putut supraviețui copilăriei.

Tribar este o carte de poezie-laborator în care toate sunt îmbinate cu multă dexteritate poetică: ereditate, psihologie, behaviorism, chimie, sociologie, artă etc. Fără sentiment însă nimic nu ar fi fost posibil. Și el există, e acolo, întins la uscat ca pielea unui animal la soare. Demersul savant e carcasa, personajul poematic e epiderma, sentimentul e corpul vietății sacrificate (un *homo sacer*). Andra Rotaru este în acest sens o deschizătoare de drumuri. Într-o lume transdisciplinară, poezia nu poate fi altfel decât una plină de trăire și totodată de gândire. Și acest amestec performant de afect și rațiune, de poezie și știință constituie marea calitate a cărții. O carte tulburătoare!

CARTIER ISTORIC | NOI APARIȚII

ION CHIRTOAGĂ
TERITORIILE DIN ESTUL ȚĂRII MOLDOVEI
SUB ADMINISTRAȚIE TURCO-TĂTARĂ (1699-1806)
EVOLUȚIA ADMINISTRATIVĂ, SOCIAL-ECONOMICĂ ȘI CULTURAL-SPIRITUALĂ

„În sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, sudul și nordul spațiului de la est de Prut au fost o zonă de intersectare a intereselor Imperiilor Otoman și Rus, apoi de colonizare cu populație alogenă, așezată aici în scopul creării unei baze sociale pentru înfăptuirea politicii de dominație a țarismului în regiune, ca urmare a unui proces îndelungat, care a început odată cu ocupația turco-tătară și a continuat până în zilele noastre. Interesul față de acest teritoriu mult pătimit, unde s-au aflat vechile cetăți moldovenești și s-au desfășurat evenimente importante din istoria neamului românesc de la est de Carpați, a sporit în contextul mișcării naționale din Republica Moldova, mișcare care a generat noi opinii referitoare la trecutul acestor ținuturi. (...) ”

Ion CHIRTOAGĂ

CRONICĂ DE CARTE

CĂRTI DE TULBURAT
LINIȘTEA SATULUI

de NINA CORCINSCHI

Foto de N. RĂILEANU

Cioropcani 110. Zestrea satului. Poveștile satului (Iași, PIM, 2020), de Ștefan Susai, e o apariție editorială cu greutate. La propriu și la figurat. Cele aproape 500 de pagini dedicate satului basarabean Cioropcani configurează o privire de ansamblu asupra comorilor care se ascund în toate localitățile noastre rurale și de care noi nu prea avem habar. Ștefan Susai le redescoperă sub privirile sceptice ale contemporanului urbanizat, globalizat, tehnologizat. Le redescoperă și le pune în valoare, într-un mod care începe prin a surprinde și sfârșește prin a convinge. Cum poate fi reînviat satul basarabean?, această întrebare este punctul de pornire al scriitorului ieșean. În expediția lui prin lumea rurală vorbește cu oamenii, umblă prin case, scotocește prin lăzi de zestre. Și găsește răspunsul. Satul trebuie să renască din interior, din propriile lui resurse, din potențialul pe care credea că nu-l mai are. Așa a apărut ideea scriitorului de a organiza Sărbătoarea Covorului, cu o expoziție în aer liber a celor mai vechi covoare și prosoape din sat. Localnicii, animați de entuziasmul lui Ștefan Susai, au scos de prin case tot ce aveau mai vechi și mai de preț și au arătat lumii că satul are tradiții, valori culturale, trecut. Și dacă are trecut, poate avea și viitor, în pofida migrațiilor masive de azi. Cartea cuprinde toate aceste imagini ale covoarelor, unele vechi de două veacuri, și ale prosoapelor, care se mai găsesc pe la gospodinele locului. Ștefan Susai a ales să fotografieze elementele de tezaur național, folosind și utilaje de epocă. „Fotografiile, scrie el, de pe parcursul anului 2019 – undeva la 5000, dar în prezentul volum apar doar câteva sute – au fost realizate cu Zorki 4 (1967), Zorki Krasnogorsk, FED 5 (1989) și aparat digital Sony 6000 (2018)”.

Un compartiment masiv e dedicat iconografiei, numit *Viața în alb-negru. Fotografii din perioada 1915-1955*, cu imagini de familii țărănești din satul Cioropcani, chipuri care tulbură prin vechimea lor cuminte, domoală, prin nuanța de elementar și primordial. Toate fotografiile sunt însoțite de explicațiile de rigoare, de indicarea numelui, a anului și descrierea evenimentului prezentat. Acte, documente, cum ar fi pașapoarte sovietice, carnete de veteran, imagini de la evenimente (nunți, adunări etc.) vorbesc parcă de o altă civilizație, una care trăia în alte ritmuri și în cu totul alte tipuri de conexiune cu natura și lumea.

Pentru a face legătura între generații, Ștefan Susai îi scoate la rampă pe țăranii de azi. Sătenii din Cioropcani, moldoveni și ucraineni își scriu povestea vieții în câteva propoziții și-și declară devotamentul pentru satul lor și pentru condiția lor de țărani, de muncitori ai pământului, de continuatori ai tradiției.

Partea „postmodernistă” a acestui popas în istorie e jurnalul lui Ștefan Susai încorporat în carte. Autorul scrie despre satele prin care trece și oamenii cu care se întreține, despre activitatea lui doctorală, despre cum se încropește „din mers” cartea *Cioropcani 110*, despre scriitorii chișinăuieni, despre taxiuri, cafele și gustări basarabene. Discuții cu scriitori și colegi de doctorat, impresii de la cursuri, observații și reflecții spontane – expuse toate cu un deosebit talent de prozator – fac un mozaic policrom în carte, un covor care abundă în

nuanțe. Și în care se citesc atât nostalgii pentru trecut, cât și pasiuni ale prezentului.

Sindromul Cioropcani e însoțit de *sindromul Moscova*. Ștefan Susai e un îndrăgostit de străzi, case, biblioteci moscovite. Se duce la Moscova pentru biblioteci și pentru plăcerea de a cutreiera străzile pe care le cunoaște mai bine decât un localnic. Când nu poate ajunge la Moscova, caută gustul cafelei de acolo pe Bulevardul Moscovei din Chișinău. Și constată că e același gust pe care îl regăsești „de la Moscova și până la New York. Gustul pliculețelor aduse de globalizare”. Pentru Ștefan Susai, Moscova e bogată și pentru că-l are pe Ion Druță. Paginile despre vizitele sale în casa scriitorului sunt pătrunse de pietate și admirație. Prin Ștefan, poveștile satului Cioropcani, dar și ale altor sate moldovenești se mută în casa lui Ion Druță. Colacul, prosopul și sticla cu vin de la moldoucrainencele din Cioropcani sunt primite cu emoție de maestru. Scrisoarea de la săteni o citește în picioare, foarte impresionat. „Acum o scrisoare din sat este ca o veste trimisă acum opt decenii de pe front.”

Pentru Ștefan Susai, trecutul este adesea mai încărat de tensiunea vieții decât prezentul. A-l readuce din uitare înseamnă a-l cunoaște și a-l asuma așa cum a fost, cu bunele și relele sale. A-l cunoaște inclusiv în aspectele de care nu se mai apropie aproape nimeni de bună voie. Samson Șleahu, Nicolai Costenco, Andrei Lupan și alți autori sovietici sunt citați cu interes de Ștefan Susai pentru a înțelege ce rămâne azi din ei. Cine mai citește azi lucrări scrise de Brejnev? Aflăm că Ștefan le citește. „Am terminat de citit o broșură intitulată *Telina*, scrisă de L.I. Brejnev în 1979. Acum 40 de ani! E vorba despre cum s-a destelenit stepa din Kazahstan pentru a fi transformată în teren agricol. Dincolo de propagandă, rămâne un document și dă de gândit la ceea ce se întâmplă astăzi cu terenurile agricole.” Trecutul mereu aruncă punți către prezent. Autorul își plimbă privirea peste vestigiile trecutului cu o ironie caldă, ușoară, îngăduitoare. Peste tot îi caută petele de lumină, promisiunea de rezistență, partea bună a lucrurilor. Ar mai fi unele moldovence ale noastre niște moldoucrainence de toată frumusețe, dacă nu ar fi existat intercalările

bizare de fire ale istoriei? Dincolo de culisele politicii, de complexitățile *marii istorii*, scriitorul întrezărește *mica istorie*, viața cu ale ei, omul cu rânduielile sale.

Pe lângă calitatea ei documentară, *Cioropcani 110* se impune ca o carte de atitudine și reflecție. Ce mai avem, ce ne-a mai rămas dacă pierdem satul? Și de ce-l iubim? Iată de ce:

- „De ce iubim satul Cioropcani?
- pentru casele vechi și frumoase;
- pentru covoarele vechi;
- pentru frumoasele costume populare;
- pentru natură;
- pentru Casa de Cultură;
- pentru moldo-ucrainencele din sat;
- pentru că și ele ne iubesc, deși în sat sunt mai mulți bărbați decât femei;
- pentru că vorbim cu toții într-o româno-ruso-ucraineană, dar ne înțelegem oricum din priviri înainte să terminăm cuvintele de pronunțat;
- pentru că niciodată nu mi se spune Ștefan, ci Știfan sau Stepan, dar eu tot ăla sunt;
- pentru că doamna Larisa ne face cafea la Casa de Cultură chiar dacă uneori nu e curent electric în sat;
- pentru că Renata face poze în care ori nu iese Valentina ori nu iese Dina;
- pentru că satul e retras, ascuns între dealuri, iar unii îl consideră «o bortă»;
- pentru că trenul de la Moscova trece prin sat la dus și la întors;
- pentru că Svetlana Dolgaia (îmi) trimite cărți de la Moscova;
- pentru că și satul ne iubește pe noi;
- pentru că satul nu pleacă nicăieri și ne așteaptă întotdeauna să revenim”.

Un localnic din Cioropcani l-a învinuit pe Ștefan Susai că „tulbură liniștea satului”. E adevărat că o tulbură cu o carte răscolitoare, emoționantă, plină de nerv. O provocare la reflecție, la o autoscopie identitară, la un „examen” al rădăcinilor. Un semnal de încetinire din goana unui timp prea grăbit și risipitor. Și un popas care se justifică!

ȘTEFAN SUSAI
CIOROPCANI 110.
ZESTREA SATULUI. POVEȘTILE SATULUI
IAȘI, PIM, 2020

„Pentru Ștefan Susai, trecutul este adesea mai încărat de tensiunea vieții decât prezentul. A-l readuce din uitare înseamnă a-l cunoaște și a-l asuma așa cum a fost, cu bunele și relele sale. A-l cunoaște inclusiv în aspectele de care nu se mai apropie aproape nimeni de bună voie. Samson Șleahu, Nicolai Costenco, Andrei Lupan și alți autori sovietici sunt citați cu interes de Ștefan Susai pentru a înțelege ce rămâne azi din ei. Cine mai citește azi lucrări scrise de Brejnev? Aflăm că Ștefan le citește.”

Nina CORCINSCHI

Foto de N. RĂILEANU

ASTERISC

LIMPEZIRI (XIV)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

PICIORUL LUI TATA ȘI PICIORUL DE PLAI

Să nu te mai naști, de nu ești în stare să înduri viața...
Nichita STĂNESCU

I

Un om drag mie, femeie și mamă, a spus niște vorbe, niște cuvinte, un început sau un sfârșit de gând, poate, la care nu încetez să mă gândesc. A spus așa:
– Uneori, îmi vine să iau România asta în brațe și s-o bocesc...
Ah, Doamnel! femeile nu vorbesc în dodii! Ce i-o fi venit? Ce are în vedere și ce vede cu vederea ei de farmazoană, dacă zice cum zice!/?
În ce mă privește, știu că România este mult prea înaltă ca să poată fi luată în brațe! Decât doar să se lase îmbrățișată de cei dragi, care o iubesc.

II

Un anumit *mioritism* indus românilor (și mie, și nouă!) friza/frizează perversiunea și era/este de o toxicitate ucigătoare. A fost „bun” pentru intoxicare și pe o parte și pe alta a Prutului, scopul urmărit fiind identic, aproape. Cu singura deosebire că, în partea basarabeană, accentul se punea pe faptul că ciobănașul, ca și cum sacrificat, era moldovănaș, cumva de-al nostru... Ailalți doi erau – auzi! – din părțile românești, dușmănoși, de când se știe, moldovenilor, după cum, cică, ar arăta și cinstita baladă... Clar?
Oarecum în descreștere, *mioritismul* este periodic reanimat, pentru testare. Având noi reflexul gudurării – adevărat grăiesc! –, ne place să auzim că suntem popor blând și pașnic...
„Blând și pașnic” nu înseamnă bleg și, mai cu seamă, nu are nimic în comun cu lipsa demnității și sfidarea fundamentalului simț de conservare.
Minunatul poem folcloric nu poartă nicio vină pentru ce i s-a întâmplat, decât aceea că este greu de înțeles la suprafață, iar când se ajunge în adâncuri culoarea înecaților arată că nu mai ai ce și cui explica.
Într-un cuvânt, *Miorița* era prea ispititoare și, prin urmare, n-avea șanse să scape de angrenarea în mișlescul mecanism al oculte.
„Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai...” – sună bine în ureche, nu?
Sigur că „picior de plai, gură de rai” era/este exact locul în care sălășluim momentan, cumva nemeritat parcă și cu puțință de strămutare. Așa, un fel de păduche care suge sângele piciorului de plai și apșoara gurii de rai... Este interesant că nici „gura de rai” („rai”, se știe, la sovietici și la draci nu exista) nu trezea sfânta mânie a ateștilor în civil! Poate, din cauza că și-l închipuiau – raiul – ca pe un râu cu o gură de vărsare într-o apă mai mare: Căinar – în Răut, Răut – în Nistru, Nistru... iaca... se varsă în ceva care nu ne aparține... Ca și Dunărea, săraca,

ciuntită... Dădea bine spășitul ciobănaș, care accepta supus să i se ia turma și viața... Trebuie să vă spun (în eventualitatea că nu știți) că treaba aceasta cu „luatul” fără tâmbălău din partea păgubașului a fost pe placul stăpânirilor din toate timpurile și, mai ales, al acesteia...
De ce „picior” și de ce „de plai”?
Dacă există membrul și suntem „picior de plai”, care-i întregul din care se iscă piciorul? Există o entitate căreia aparține piciorul? De unde picior fără stăpân, fără trup, fără noimă? Ce, suntem în poveste? Într-un fel, da! Comunismul este cea mai urâtă poveste a lumii!
Pe harta sovietică, imaginea *republicuței moldovenești*, strânsă/prinsă/strangulată în cleștele frățesc al Ucrainei (niciodată până ieri-alaltăieri existentă), avea afinități cu piciorul doar prin faptul că semăna cu o urmă de șoșon...
Cu nici un chip, nici în cea mai dezlănțuită fantezie, nu putea fi piciorul colosului care se lăbărtase spre Oceanul Înghețat și cel Pacific, liniștit de depărtare... Nici măcar proteză de picior...

III

Într-o sfântă dimineată, tata a mărturisit că toată noaptea n-a dormit și s-a zvârcolit din cauza durerii la picior... Li s-a întâmplat multora, o să li se mai întâmple și altora...
Aspectul senzational este că îl duruse exact piciorul pierdut în război.
Un picior lipsă, care doare?... Care, prin lipsă, te lipsește de somn...
Tata a fost încorporat în „glorioasa” armată sovietică în nenorocitul pentru noi an 1944, pare-se chiar înainte să fi atins majoratul. Mobilizarea forțată și trimiterea imediată pe linia întâi, fără pregătire, urmarea biruirea cât mai grabnică de către *glorioasă* a inamicului... măcar și prin epuizarea munițiilor acestuia... Cum?
Tata și alții (foarte puțini!) povesteau cum nesfârșite valuri de oameni erau mânați și cădeau sub focul neîntrerupt al armelor mânuite de niște oameni numiți momentan „dușmani”. La vederea munților de cadavre, unii dintre acești *fioroși* adversari ajungeau să-și iasă din minți... În schimb, nu s-a auzit să fi înnebunit nici tătucul kremlinez, nici mareșalii sau generalii săi... Nebunul este nebul, nu mai poate să înnebunească!
Acum, iată, venise rândul să fie pusă în valoare carnea de tun basarabeană. Vorbind omenește, românii basarabeni erau elementar exterminați. Strategie și tactică... Doamne ferește! – peste limitele perfecțiunii!
Tata nu a plăcut morții și aceasta l-a lăsat să se întoarcă acasă. Ce-i drept, cu unicul său trup ciuruit de gloanțe, sfârtecat de alte muniții (cum am zis, întru epuizarea acestora), împuținat de un picior, ca dovadă a contribuției la zdrobire – a cui, cine era amărâtul, ce avea de împărțit cu el?
Poate, a supraviețuit și s-a chinuit doar ca să-l vedem și să ținem minte!
Având toate membrele, organele și dinții din dotare neînstrăinați, nu puteam să înțeleg cum poate să te doară ceva... trecuseră vreo treizeci de ani de la marele măcel... cum poate să te doară un picior lipsă, de exemplu?!

Te poți împiedica de-un gol, de-un nimic, dacă nici consistență nu are? Parcă, da, parcă s-a mai întâmplat, parcă ar urma să se întâmple...
Anterior și ulterior oricărui fapt, toate au existență fantomatică. Sper că ați înțeles!? Fantome am văzut când eram mic. Despre existența durerilor fantomă am aflat mai încoace și că așa le numește medicina. Dureri fantomatice sau fantome ale durerilor? Cred că durerile erau ale fantomei... piciorului.
Ce-i cu aceste fantome și de unde se iscă? S-a aflat și se știe că omul nu este doar corpul fizic, vizibil, palpabil și cu puțință de a fi rănit, mutilat și omorât. Este, în primul rând, o fabuloasă mașinărie energetică, alcătuită din mai multe circuite, din mai multe straturi, cum ar veni... în termeni simpli, un ghem de energie, care ține grămadă și întreține viața corpului fizic. Creatorul nostru este energie. Firesc, noi înșine suntem energie. Viața este energie, ca și moartea, de altfel. Tot ce ne înconjoară, de la firul de praf, muzică, nenumăratele galaxii, lumină, de la aceste rânduri și până la... ce mai, totul este energie! Energia nu poate să dispară.
Dacă un anumit fenomen este numit curent „fantomă energetică”, mâine s-ar putea să înțelegem că aceasta reprezintă adevărata noastră identitate. Mai mult chiar! Între timp, s-a ajuns la înțelegerea că ființa umană reprezintă doar o parte a ansamblului... că nu este nici generator de energie, nici producător de gânduri, nici măcar computer nu este, ci așa... cel mult, un monitor, nici acesta înțeles, un aparat de recepție... Oricum, corpul energetic, a cărui existență ne se mai pune la îndoială, este practic indestructibil și supraviețuiește corpului fizic.
Ei, da, suntem în situația pe care poetul de pe timpul *Mioriței* o definește astfel: „...pleacă june la vânatu prin codri ce n-au umblatu...” Străbaterea desişului devine anevoioasă, iar surprizele se tot înmulțesc. Rătăcitu-ne-am în labirintul propriei existențe. Dar nu despre asta vorbeam...
Și atunci care-i înțelesul acestei disertații?
Durerea ca destin sau între destin și durere... cam asta ar fi...
M-am gândit de multe ori la piciorul amputat al părintelui meu, rătăcit să putrezească undeva în largurile Europei, care, iată, continua să-l doară după atâția ani trecuți. Adică, nu era suficient că lipsa piciorului reprezenta ea însăși o problemă uriașă pe o planetă pe care oamenii se cuvine să umble în două picioare...
Mai trebuia ca membrul amputat să-și revendice, prin durere, dreptul la... existență... amintire... poate, să-și urle faptul existenței de acolo din lumea cealaltă? – chinul trăirii și tânjirii cu o parte a ta în lumea aceasta și cu altă parte a unicei tale ființe pământeste – în lumea cealaltă...
Sunt sigur că în lumea veșnică, în lumea cea adevărată, trupul lui tata și-a regăsit partea pierdută și acum întregul este întreg în întregul etern. Tânjirea lor spre unire, spre împlinire a dat roadele așteptate, a triumfat. Îmi place cum sună: a triumfat!
Trupul tatei nu s-a împăcat cu pierderea unei părți din întregul său. Piciorul ancestral suferea și el de dorul de trupul tânăr al tatălui meu. Întreaga sa viață a fost o luptă crâncenă cu atracția Pământului și a nedreptății de a o învinge într-un singur picior. La un moment dat, probabil, tata prindea putere din aer, din eter, din

fantasticul păienjeniș de raze de lumină, de acolo unde se află puterea cea mare și noi încă nu cunoaștem...

Putea să abandoneze confruntarea și nimeni nu l-ar fi condamnat.

În forul său interior, tata s-a considerat și a fost întotdeauna întreg și această credință i-a făcut intrarea în categoria neînvinșilor.

De fapt, învingător a fost spiritul.

IV

Nu durerea în sine este importantă. Durerea pur și simplu există și doare, uneori până la urlarea până la stele și mai sus. Esențial este mesajul pe care îl poartă. Starea de alertă pe care o comportă. În cazul decip-tării corecte poate fi salvator sau, cel puțin, nu permite să fii luat prin surprindere.

Durerea este dinlăuntru ființei, când cere ajutor din afară.

Când durerea tace, se vestește catastrofa. Sfârșitul. Murierea.

Dacă, firește, nu este vorba de farmece medicale, făcute cu bună sau cu rea voință, ori de pierderea fireștilor simțuri din motivul trăsnirii cu capul de piatră... Noi am fost (mai suntem!) în comă indusă – să nu vedem, să nu auzim, să nu simțim... sau, și mai grav, să ne prefacem că nu vedem, că nu auzim, că nu simțim...

S-a experimentat pe noi până și amputarea sentimentului/ conștiinței de identitate genetică, de neam, noi ajungând niște desțărâți în propria țară.

V

Revenind la *Miorița*, vă spun că am fost departe de gândul dibuirii și dării în vileag a unor ascunse semnificații sau al aflării mobilului reglărilor de conturi dintre cei trei ciobănei. Ei își au locul, timpul, dreptatea și adevărul lor. Nimeni nu-i poate expulza din poem și astfel au asigurată chiar veșnicia... Ne băgăm noi peste ei în veșnicia lor?

Am vrut să vă spun doar atât: minciuna are picioare lungi și întotdeauna nespălate. Drept exemplu servește încercarea de pângărire și perversiunea de punere în slujba urăteniei a frumoasei balade.

Adevărat este ce spune balada, nu ce lehăiesc neghiobii. Și tot adevărat este că nici perla nu poartă vreo vină, dacă a fost atașată la pumnalul purtat de răufăcător.

Acum, parcă ne-am apropiat de niște întrebări care mi se par fundamentale și putem lăsa convențiile la o parte. De exemplu:

– Poate exista „picior de plai” fără plai?

– Poate exista „gură de rai” separată de întregul raiului?

A fi „picior de plai, gură de rai” presupune fierea ca parte a întregului.

Știindu-se că nici o parte nu poate substitui întregul unui trup. (Separat, atenție! inima este un mușchi, o parte oarecare a organismului. În întreg, este un organ absolut fantastic!)

Și, mai ales, știindu-se că întregul poate fi numai în întreg.

De ce forțez noțiunile să se întâlnească? Au nu zice și Ecleziaștul:

– Toate își au vremea lor, și fiecare lucru de sub ceruri își are ceasul lui.

România actuală – ce este? – este parte a... hai să-i zicem așa: parte a unei Români firești. Parte a unei Români Întregi! Republica Moldova – ce este? – este o aşchie, o parte a românimii. Sudul Basarabiei!? Nordul Bucovinei!? Transnistria!? Altele – părți, părți... Ca și uriașul număr de consângeni care au plecat din aceste teritorii... ceea ce numim impropriu „diaspora” – poate, cea mai frumoasă parte a neamului!

Niciuna fiindă, niciuna reprezentând întregul... Părți, parte a părților – atât!

Numai adunate împreună, un popor și o țară funcționează și au viitor!

Toți am fost smulși din întreg. După smulgerea din întreg, după repetatele amputări de teritorii, vieți omenești, memorie (și acum în desfășurare!), auzi? – ni se spune (cine?) – că fiecare reprezintă întregul...

Numai întregi fiind, putem învinge atracția Pământului. Numai întregi fiind, ni se redă zborul și ni se supune. Și nu în altă lume, ci în lumea aceasta!

Știți ce ne lipsește? Știrea de întreg, conștiința întregului! Iubirea de întreg – iată ce ne lipsește!

BLOGOGRAME
DE
GHEORGHE
ERIZANU

LUKAȘESCU

Născut într-un sat din estul Bielorusiei, acu 65 de ani, dintr-o mamă și un crai pe care nu l-a cunoscut niciodată. A făcut facultatea de istorie. A lucrat ca propagandist în raionul natal. S-a căsătorit cu o fată din satul natal. A fost președinte de kolhoz. Deputat în primul parlament democratic din Bielorusia după anii ‘90. A fost reprezentantul Bielorusiei la consultările organizate de Mihail Gorbaciov pentru programul reformativ „500 de zile” al lui Grigori Iavlinski. A fost adversarul reformelor.

A câștigat neașteptat pentru analiștii politici alegerile democratice din 1994 cu un program anticorupție. Ca președinte, a revenit la simbolica din perioada sovietică. A eliminat opoziția: împușcați, închiși sau, varianta fericită, în exil. A lăsat soția în sat. Și-a adus copiii la Minsk. A păstrat marile întreprinderi de stat. Este un oponent al privatizării. A întărit structurile de forță. A schimbat constituția ca să poată fi ales de câte ori dorește. Conduce Bielorusia ca un gospodăros președinte de kolhoz. În grădina de lângă reședința prezidențială cultivă cartofi și participă nemijlocit la îngrijirea și recoltarea lor. Datorită fostului secretar de stat Madeleine Albright, este cunoscut în mediul politic ca „ultimul dictator al Europei”.

Lukașenko a dorit și în acest an să devină președinte, pentru al șaselea mandat. L-a arestat pe cel mai vocal vlogger care voia să candideze la prezidențiale, l-a arestat apoi pe candidatul cu cele mai mari șanse, nu l-a admis în cursă pe un alt candidat cu șanse mari. Svetlana Tihanovskaia, soția vloggerului, a fost candidatul comun al opoziției, fiind flancată de soția și șefa de campanie ale celorlalți doi candidați excluși din cursă. Alegătorul bielorus a decis altfel. Lukașenko nu a mai schimbat constituția. Pur și simplu a falsificat ca un kolhoznic alegerile. S-a proclamat președinte cu 80 la sută din sufragii. Probabil, o falsificare canonică (10-15%) n-ar fi înfuriat atât de mult populația.

O secție de votare din Minsk, buletinele candidaților la președinție. Teancul cel mai mare e în dreptul numelui Svetlana Tihanovskaia. Bielorușii, ca o ironie a sorții, au în buletine și opțiunea „Împotriva tuturor”. Duminică seara, după alegeri, Svetlana Tihanovskaia s-a dus la CEC pentru a contesta alegerile. A fost sechestrată de serviciile lui Lukașenko pentru 7 ore, șantajată (soțul e în detenție, are doi copii). Ambasadorul Lituaniei a fost primul care s-a precipitat și a dat alarma despre dispariția Svetlanei Tihanovskaia. După înregistrarea făcută sub amenințare, în biroul șefei CEC, în care a citit de pe foaie și a rugat simpatizanții săi să stea acasă, a fost livrată Lituaniei. Acest gest al lui Lukașenko (un șantaj odios) îl transformă din simplu dictator în penal veritabil, un Al Capone al politicii contemporane.

Analiștii politici susțin: conjunctura internațională nu este favorabilă schimbării lui Lukașenko. El

convine și Moscovei, și Occidentului, și SUA. Doar poporului bielorus nu convine. După primele trei zile de proteste în care forțele de ordine au dispersat cu brutalitate, au arestat circa șase mii de bărbați și adolescenți (de multe ori săltându-i în mașini fără numere de pe stradă), au ucis cel puțin un om, au blocat internetul, au arestat și expulzat ziariști, miercuri au ieșit la protest femeile. Lor li s-au alăturat medicii, care nu aveau dreptul să se apropie de răniți fără permisiunea miliției. Apoi au intrat în grevă unele întreprinderi din Bielorusia. Apar scrisori colective sau personale, semnate de sportivi, scriitori, profesori, de condamnare a utilizării forței de către Lukașenko. Ziariștii își anunță demisiile de la televiziunile de stat. A demisionat până și prezentatorul emisiunii Arsenal, emisiune propagandistică dedicată armatei și privită de toți militarii ca o slujbă religioasă în fiecare duminică, la ora 10. Au apărut primii polițiști care și-au depus insignele și epoleții. Sunt acte de curaj pe care un om din lumea normală nu le înțelege. Sunt ca eroii din romanele lui Vasil’ Bikov, cel mai mare scriitor bielorus, participant la al Doilea Război Mondial, mort în exil, la Berlin, când cei mai obișnuiți oameni, în momentele extreme, își demonstrează calitățile cele mai frumoase și curajoase, ascunse până atunci.

Bielorușii sunt singuri în fața lui Lukașenko, apărat de forțele lui de ordine și felicitat & susținut de președinții Chinei, Rusiei, Venezuelei, Kazahstanului, Turciei, Kirghiziei, Azerbaidjanului. Și de președintele Dodon, pe Facebook.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

7 aprilie 2009, Chișinău

FILTRE

REFLEXIVUL, BATA-L VINA...

de VALENTIN GUȚU

Verbul a (se) reține – știe toată lumea – poate fi folosit de oricine atît cu pronume reflexiv – și atunci avem a face, gramatical, cu un verb pronominal/reflexiv –, cît și fără acesta – și atunci avem de furcă (în sensul bun al cuvîntului) cu un verb nepronominal sau nereflexiv, ca în cele cîteva expresii de mai jos, preluate din unele dicționare explicative: *Delincventul a fost reținut* (= arestat); *Annie e destul de voluntară, și are destul tact ca să știe cum să-l rețină* (= oprească) *acasă* (Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*); *Mă reține* (= invită) *la cină*; *Scuză-mă că te-am reținut* (= făcut să stai) *atîta cu poveștile mele*.

Pe noi însă ne interesează aici mai mult diateza reflexivă a acestui verb decît tranzitivitatea sa, astfel încît vom prezenta, mai întîi, bunului nostru cititor un model de reflexiv impersonal (aproape ca un imperativ): *A se reține* (= a se lua aminte/a se ține minte) *bine* (următorul lucru), apoi, unul-două de reflexiv dinamic: *Își reținu* (= stăpîni) *cu greu lacrimile și Nu mă pot reține* (= abține) *să nu-i spun adevărul*. Uzu-i uz, însă gramatica normativă ne recomandă totuși ca, în ultimul exemplu, să utilizăm negația simplă, nu dublă sau expletivă: *Nu mă pot reține să-i spun adevărul*; la fel, prin analogie, *Nu mă pot reține să plîng* (să rîd/să strig etc.). Deși, în cazul nostru, nu e cea mai gravă abatere, aceasta trebuie evitată și ea.

Așadar (fără... „și prin urmare”), legat de semantismul verbului cu pricina, este natural ca, spre exemplu, după o ploaie

torențială, *apa să se rețină* (= mențină/păstreze) *la suprafața solului un timp* sau ca un *bărbat adevărat* (dacă vrei, un *macho* gen Antonio Banderas, dar care să știe și a vorbi corect românește), fiind dominat de anumite porniri ori sentimente neplăcute – furie, groază, jale –, să nu urle, să nu strige, să nu (se) bocească, ci... pur și simplu *să se rețină* (= să se abțină/să se stăpînească/să rabde). Ușor de zis...

Fie, am înțeles, dar ce urmează totuși (fără... redundantul „mai departe” sau „în continuare”) după această introducere generoasă în temă? – mă veți întreba. La drept vorbind, tot un reflexiv dinamic, numai că – exact! – calchiat semantic. Astfel am și ajuns, iată, la calcul a *se reține*, format după rusescul *задержаться*, căruia basarabenii îi atribuie, deja de zeci de ani, atît cu referire la ființe, cît și la lucruri, cîteva înțelesuri pe care reflexivul respectiv românesc nu le are: (despre persoane) „a rămîne un timp (mai îndelungat) într-un anumit loc, a sta prea mult timp (undevea)”; „a fi reținut (de cineva/de ceva), a întîrzia, a zăbovi (undevea)”; „a se opri, a poposi (undevea), a face un popas (undevea)”; „a amîna, a tărăgăna (ceva/un lucru/o acțiune)”; (despre lucruri/mijloace de transport) „a se opri (inopinat/undevea), a întîrzia, a avea întîrziere”.

Acum, pentru că e momentul să vă dezvălui una dintre sursele vechi ale greșelii, vă îndemn să confruntăm traducerile sintagmei *задержаться* în două lucrări lexicografice, care au apărut cam în același timp: *Dicționar rus-român* (Editura Științifi-

că și Enciclopedică, Buc., 1985) – „**1.** a fi reținut, a întîrzia, a zăbovi; *задержаться в дороге* a fi reținut în drum. **2.** a se opri, a se încetini” și *Дикционар рус-молдовенеск/adică Dicționar rus-moldovenesc* (Redacția principală a Enciclopediei Sovietice Moldovenești, Ch., 1986) – „a se reține (sic!), a întîrzia, a se opri, a zăbovi; *задержаться на работе* a se reține (sic!) la serviciu; *задержаться в дороге* a zăbovi în drum”.

Ei, vă rog să mă credeți, e totuși o diferență (de corectitudine a exprimării) între a fi reținut la serviciu (de treburi sau afaceri)/m-au reținut treburile/afacerile (la serviciu) și „a se reține la serviciu (cu treburi sau afaceri)/m-am reținut cu treburi/afaceri (la serviciu)”. Ca o completare a celor de mai sus, dăm alte cîteva mostre, credem noi, reușite, de traducere în românește a reflexivului respectiv rusesc: *задержаться на работе допоздна* – a sta la serviciu pînă noaptea tîrziu; *иногда я задерживаюсь допоздна на работе* – uneori lucrez pînă noaptea tîrziu; *он постоянно задерживается, работает* – el muncește mereu pînă tîrziu; *поезд задерживается* – trenul întîrzie/are întîrziere; *она не собиралась тут задерживаться* – ea nu avea de gînd să rămînă aici; *не задерживайся там* – nu sta mult acolo; *он немного задерживается* – el întîrzie puțin; *не задерживайся!* – ar trebui să pleci!/e timpul să pleci!; *не задерживайтесь* – nu rămîneți în urmă; *весной, снег не задерживается надолго на поверхности земли* – în primăvară, zăpada nu poate rezista multă vreme la suprafața solului.

După cum ați putut observa, nicăieri nu figurează în ele basarabenismul „a se reține” cu sensul de „a sta/a se afla/a rămîne (de nevoie sau fortuit) undevea un timp (mai îndelungat); a întîrzia”. Iată, în schimb, cîteva exemple (din internet) cu respectarea proprietății sintagmei a se reține în contexte literare românești: „Trebuie să ne reținem de la (subl. n. – V.G.) încercarea de a-i crea pe ceilalți după chipul și asemănarea pe care am hotărât-o pentru ei” (wordpress.com, 4 august 2015) sau „Nu trebuie să ne reținem în a spune pertenerilor americani care înțeleg acest lucru” (stiri.tvr.ro, 21 august 2019), sau „Vă rețineți să urinați. Reținerea aceas- ta se petrece din simpla lipsă de timp, de cele mai multe ori. Dar cît timp v-ați reținut (= nu ați urinat) cel mai mult? O oră, două ore?” (sfatulmedicului.ro, 30 august 2015). Prin urmare, este bine să nu vă rețineți atunci cînd nu este cazul. E sfatul medicului, dar... și al celui care vă tot dăscălește aici.

Și acum, na, că urmează o serie lungă de pilde (îl rog pe bunul meu cititor să fie răbdător) privind... nerespectarea sfa... – scuze! – ...proprietății (semantismului) acestei construcții reflexive. Mai întîi, le dăm pe cele cu referire la persoane (că-s mai importante, zice-se, decît lucrurile): „Sunt multe locuri frumoase în Chișinău și în timpul zilei dorim să ne reținem (recomandabil: să stăm un pic/un timp) la umbră, într-un loc retras, pentru a ne odihni” (parcurileviitorului.md, 2019) sau „O să ne reținem (recomandabil: o să stăm) o

EDITURA PRUT • NOUTĂȚI EDITORIALE • EDITURA PRUT

PAȘII TAȚILOR NOȘTRI ANTOLOGIE DE VIRGIL ȘI DANIELA BOTNARU

„Aparent, paternitatea este o temă poetică discretă. Antologia de față ne dovedește însă contrariul. Despre tată s-a scris mult, s-a scris cu înrîncenare, s-a scris cu febrilitate (poate mai puțin patetic decît în cazul textelor despre mamă, dar nu mai puțin emoționant), s-a scris ca formă de eliberare sau ca gest de recuperare. De la George Coșbuc pînă la Andrei Dôșa și chiar un pic mai încoace, spre cărțile tinerilor debutanți recent, descoperim o poezie profundă care îți taie respirația, fie că reflectă perspectiva filială, fie că dezvăluie sentimente paterne. O selecție de poeme excelente ce se organizează într-un tablou, pe cît de eterogen, pe atît de fascinant.”

Lucia ȚURCANU

PAȘII MAMELOR NOASTRE ANTOLOGIE DE VIRGIL ȘI DANIELA BOTNARU

„Despre mame s-a scris întotdeauna, de la bătrînii tragici greci la postumaniștii dependenți de sensibilitatea tehnologică. În poezia română, în mod pronunțat pe segmentul ei basarabeian, aceasta a fost una dintre temele predilecte. Prezenta antologie, urmărind un secol și jumătate de literatură, ne lasă să descoperim nu numai o gamă largă de trăiri – durerea pierderii, regrete, nostalgii, exaltare, frustrări etc. –, reflectate fie în poezia dragostei filiale, fie în poezia descoperirii sentimentului matern, ci și o diversitate impresionantă de formule poetice. Construit în jurul unei teme ce ne sensibilizează pe toți, volumul de față ne oferă o selecție realizată cu mult discernământ de gustul obișnuit cu poezia adevărată al antologatorilor.”

Lucia ȚURCANU

zi aici” (oamenisikilometri.md, 7 august 2019), sau „Șoferii care au avut nenorocul să circule după plecarea ministrului au trebuit să se rețină (recomandabil: să stea/să *întîrzie* stînd) în ambuteiaje” (tv8.md, 21 august 2019), sau „Tinerii specialiști trebuie nu doar să ajungă în raioane, dar și să se rețină (recomandabil: să rămîină/să stea un timp) acolo” (tribuna.md, 29 octombrie 2016), sau „Am fost plecat peste hotare și m-am reținut (recomandabil: am stat/m-am aflat acolo) cu o lună mai mult decât planificasem (probabil: plănuiisem)” (help.orange.md), sau „În ziua în care trebuia să plec din New York m-am reținut (probabil: am zăbovit/am stat prea mult) în oraș și apăruse riscul să nu ajung la timp la aeroportul Kennedy” (moldova.europalibera.org, 7 mai 2011).

Or, pentru că tot veni vorba, în cel din urmă exemplu, nu doar de persoane călătore, ci și de... avioane, haideți să ne continuăm totuși drumul cu... trenul, că-i mai aproape de pămînt decît, păsărește vorbind, *coșciugul zburător*: „În vamă (la Ungheni – n.n.) trenul se reține pentru (recomandabil: stă) aproximativ 30 de minute...” (diez.md, 1 octombrie 2015) sau „Astfel, trenul care trebuia să ajungă la Chișinău ieri, la ora 18⁰⁰, a ajuns, în această dimineață, cu o *întîrziere* (N.B., nu cu o... „reținere”) de 9 ore și 45 de minute. Iar trenul care urma să ajungă la miezul nopții s-a reținut (recomandabil: a *întîrziat*) cu aproape opt ore” (prime.md, 28 septembrie 2017), sau „Trenul de pe cursa Chișinău–București, care s-a reținut pentru (recomandabil: a *întîrziat*/a avut o *întîrziere* de) circa 3 ore, a ajuns la București în jurul orei 10⁰⁰” (unimedia.info, 14 februarie 2012).

O altă realitate lingvistică românească ne spune însă că trenurile noastre toate, ca și călătorii din ele, nicidecum nu „se rețin” (cine știe cît și pe unde), ci... – corect! – ...*întîrzie*, ca în următoarele exemple: „Pe durata călătoriei, operatorul de transport feroviar trebuie să furnizeze informații cu privire la serviciile la bord, *întîrzieri*, probleme de securitate și siguranță și serviciile de legătură. Dacă *trenul întîrzie* sau a fost *anulat*, operatorul trebuie să vă ofere informații cu privire la situație în timp real și la drepturile și obligațiile

pe care le aveți” (europa.eu/youreurope/citizens/travel/passenger-rights/index_ro.htm) sau „Cum poți afla în timp real dacă *trenul tău are întîrziere*” (libertatea.ro, 5 ianuarie 2016), sau „În cazul în care se *întîmplă* ca un *tren să întîrzie* 5 minute, conductorii eliberează certificate pentru ca pasagerii să-și poată justifica *întîrzierea*” (adevarul.ro, 22 octombrie 2012).

Deci, mai sus, nu e vorba de vreo... „reținere” a călătorilor sau a trenului cutare (în cine știe ce „*haltă a viscolelor*” ori în Gara de Nord), ci de-o... *întîrziere* (pot fi și mai multe...), similară cu o (dulce-amăruie) *zăbăvă*...

– Ia te uită, dragă, cum mai grăiesc „românii iștia”. Și tot el, cetățeanul nostru grăbit (să plece de-acasă), ne cere să revenim urgent („tot amu”, din viteza trenului”) la... avioanele noastre basarabene, care – să nu-i credeți pe cei care spun că nu... – „se rețin” și ele (cu tot cu pasageri) pe unde dă domnul... dispecer sau vremea rea de afară: „Două curse aeriene, în *întîrziere*! (pînă aici e bine, deși-i rău – n.n.) Cît se vor reține (recomandabil/ba chiar corect: vor *întîrzia*) avioanele” (basarabia.md, 30 octombrie 2013) sau „Două curse aeriene se rețin (corect: *întîrzie/sînt întîrziate*) din cauza condițiilor climatice nefavorabile”, „Aeronava spre Roma se reține cu (corect: are o *întîrziere* de) o oră” (jurnal.md, 3 ianuarie 2015), sau „Ninsoarea abundentă ține avioanele la sol. Două curse (număr cu ghinion – n.n.) au fost anulate, altele (și ele cu ghinion – n.n.) se rețin (corect: *întîrzie/au întîrziere*)” (realitatea.md, 29 septembrie 2014), sau „Reținerea (corect: *întîrzierea*) curselor avia (corect: aeriene) la care aveți bilet poate duce nu doar la o compensare bănească din partea operatorilor de transport” (sputnik.md, 14 aprilie 2019), sau „Vă dorim un zbor plăcut, fără rețineri (corect: *întîrzieri*) sau anulări!” (zbor.md, 15 martie 2015).

Auzi dumneata: „... un zbor plăcut, fără rețineri...”! Exact ca-n filmele polițiste cu happy-end. O altă realitate lingvistică românească ne spune însă că: „Ai putea avea dreptul la o compensație pentru *zbor întîrziat* sau *anulat*. Despăgubire garantată dacă *avionul dumneavoastră a fost anulat* ori *întîrziat*” (airclaim.com/ro) sau „Dacă *zborul tău a întîrziat* sau a fost *anulat*,

e posibil să ai dreptul la o compensație în bani pînă la 600 de euro, iar noi te putem ajuta să o recuperezi” (întarziere.ro), sau „Patru curse aeriene (hm! deci nu... «avia») externe și interne au *întîrzieri*, luni, fiind afectate de ceața de pe Aeroportul Internațional «Avram Iancu» Cluj” (cotidianul.ro, 12 noiembrie 2018). Și încă o dată, să se rețină: „Ai avut *întîrziere de avion*? Despăgubiri de pînă la 600 de euro”, „Cazurile de *zboruri cu întîrziere* nu sunt o raritate” (airadvisor.com/reținere-zbor/despagubire).

Ah – mea culpa! –, era să uit de cel mai comun... mijloc de transport în comun – autocarul –, care *întîrzie* și el, bietul, uneori/de multe ori, după ce este *reținut* în... „*fragrant*”, prin tot felul de alveole și intersecții, de atotvăzătorii agenți de circulație. Rămîne cum ne-am înțeles, nu?... Acestea sînt (dacă doriți: sunt) *reținute* (de cineva), nu... „se rețin”... să scoată gaze de eșapament. Căci e imposibil! Venim aici doar cu un singur exemplu, unul fericit (că de celelalte, probabil, v-ați cam...): „*Călătoria cu autobuzul/autocarul a avut întîrziere* la plecare. [...] În caz de *anulare* sau de *plecare cu întîrziere* a unei curse pe distanțe lungi, transportatorul sau operatorul stației de autocar va anunța pasagerii care pleacă de la un terminal cît mai repede posibil [...]” (flixbus.ro/drepturile-calatorilor).

Uf, dragă cititorule-călătorule, iată că am și ajuns la... destinație – ce-i drept, un pic cam obosiți (fuga de la tren la avion, apoi la autocar...) –, dar, pînă a coborî în stația terminus (sper, cu tot cu un nou bagaj de cuvinte), am să te mai rețin totuși cu cîteva pilde și din presa noastră scrisă basarabeană. Ar fi păcat să le omit, căci sînt concepute de niște autori cu carte, care – uneori – au și ei dreptul la greșeală, precum îl are orice om de pe fața acestui pămînt: „Doamne Dumnezeule, eu m-am reținut (sic!) [probabil: am fost reținut/am stat ceva mai mult – n.n.] pe undeva «cu controlul», pe coridorul de pe aripa dreaptă, după sala de sport, unde, ce să controlezi? era o formalitate: băgai capul prin ușă, învățătorul da din cap că sunt toți prezenți, iar păcătosul de tine bifezi că sunt toți prezenți” (Revista literară, nr. 2, 2019, p. 14-15) sau „Autorul: Dar vine Unirea, chiar dacă se reține (sic!) [probabil: *întîrzie/vine cam greu/vine cu întîrziere*]. Se face Unirea, chiar dacă pe încetul! Se face Unirea...” (Revista literară, nr. 12, 2018, p. 7), sau „Însă la Chișinău nu prea afla el (Vasile Vasilache – n.n./V.G.) convorbitori interesați, unul dintre puținii cu care se reținea (sic!) [probabil: se *întreținea/discuta*] ore în șir fiind pictorul Mihail Grecu [...]” (Sud-Est cultural, nr. 1, 2018, p. 38), sau „În ziua pe care o prinde în vizorul narațiunii se reține (sic!) [probabil: *rămîne/stă/zăbovește* – n.n.] în câmp pînă spre seară și – într-o dispoziție liric-romantică – se pornește spre casă tîrziu [...]” (Contrafort, nr. 7–8, 2019, p. 4), sau, în fine, „Să ne mai reținem (sic!) însă puțin la [probabil: să mai rămînem însă puțin la/să mai examinăm însă puțin] acest subiect etern: <realitatea>” (Revista literară, nr. 2, 2018, p. 14).

Ne-am... „reținut” destul. Atît.

FIRUL CU PLUMB

MARIA ȘLEAHȚIȚHI

ACUM

acum locuiesc
ocnițele poemului
necris

sunt brazda mov
ce-și înalță culoarea pe
vârtejul de aer zvelt

sunt fluviul de miere
de tei și de salcâm
ce se revarsă lin
peste ochiul nesomnului

sunt gândul reîntors
în lăcașul cu aură
de smoală grizonată

sunt aburul ce se resoarbe
în vocale rujate în lanțul
cuvintelor legate de plămîni

sunt tăcerea
vîntoaielor cu răni
abia tămăduite

SEMNAL DE CARTE

LEO BUTNARU
VEDERE DINSPRE ALȚII,
VEDERE SPRE ALȚII
(YES-EURI)
CHIȘINĂU, EDITURA EPIGRAF, 2020

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Dilemele niciodată rezolvate ale artiștilor: Tudor Braga, Serafim Saka și Andrei Sârbu

OSPICIILE IMAGINAȚIEI*

de FLORIN IARU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

FLORIN IARU (PSEUDONIMUL LUI FLORIN RÂPĂ) S-A NĂSCUT LA 24 MAI 1954 ÎN BUCUREȘTI. ABSOLVENT AL FACULTĂȚII DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ DIN CADRUL UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI ȘI MEMBRU AL FAIMOSULUI „CENACLU DE LUNI”. A DEBUTAT ÎN 1981 CU VOLUMUL DE POEZII „CÂNTECE DE TRECUT STRADA”, PENTRU CARE A PRIMIT PREMIUL UNIUNII SCRITORILOR. ÎN 1982, A PUBLICAT UN GRUPAJ DE POEME ÎN VOLUMUL COLECTIV „AER CU DIAMANTE”, ALĂTURI DE MIRCEA CĂRTĂRESCU, TRAIAN T. COȘOVEI ȘI ION STRATAN (VOLUM REEDITAT LA HUMANITAS, ÎN 2010). URMĂTOARELE VOLUME DE POEME AU APĂRUT ÎN 1984 – „LA CEA MAI ÎNALTĂ FICȚIUNE”, 1990 – „ÎNNEBUNESC ȘI-MI PARE RĂU” ȘI, LA APROAPE 30 DE ANI DE LA ULTIMA CARTE DE VERSURI, ÎN 2019, PUBLICĂ VOLUMUL „JOS REALITATEA!”. ÎN 2002, ÎI APARE, LA EDITURA AULA, ANTOLOGIA „POEME ALESE”. POEMELE SALE AU FOST INCLUSE ÎN ANTOLOGII DIN GERMANIA, ITALIA, ANGLIA, FRANȚA, SPANIA, STATELE UNITE ETC. „FRAIER DE BUCUREȘTI” (2011), „POVESTIRI CU FINAL SCHIMBAT” (2013 ȘI 2015 – EDIȚIE ADĂUGITĂ), „SÂNII VERZI” (2017) SUNT CĂRȚILE SALE DE POVESTIRI. A APĂRUT CU TEXTE ȘI ÎN VOLUMELE COLECTIVE: „TESCANI 40238” (2000), „POVEȘTI EROTICE ROMÂNEȘTI” (2007), „PRIMA MEA BEȚIE” (2009), „PRIMA DATĂ” (2013) ȘI „SCRIITORI LA POLIȚIE” (2016). ÎN 2020, CARTEA „SÂNII VERZI” ESTE PUBLICATĂ LA EDITURA GERMANĂ „DANUBE BOOKS” (TITLUL ÎN GERMANĂ: „DIE GRÜNEN BRÜSTE”). PREDĂ CURSURI DE CREATIVE WRITING ȘI, DIN 2016, COORDONEAZĂ, ALĂTURI DE CRISTIAN TEODORESCU ȘI MARIUS CHIVU, REVISTA DE PROZĂ SCURTĂ „IOCAN”.

MOARTEA PRIMILOR CUBIȘTI

Când bat din mine cu pumnii în coaste
un fel de sergent un fel de oaste
în sufletul tău se sinucid cu mangal
un șarpe boa și-un papagal

Dacă liceul memoriei închide diseară
dacă elevii absenți umblă cu poza ta
subsuoară
dacă eu înțeleg că voi fi când eu sînt
tu inspiri iarbă și expiri pământ
iar „tu, cea frumoasă” s-așază să moară

Vin rudele: pisici macarale măeștri
scrisori expertize ștampile tereștri
intrându-mi în suflet cu rigla și cheia
Vin câinii somându-mă: „Să spui – ce-i aceea
când Dumnezeu când creie femeia”
lătrându-mă cu lătratul lor de pedestri

Ce să le spun
cu vorbele mele carne de tun –
și ce să le dau
dacă am surzit la „ham” și la „miau”?
Dar am să le arunc sufletul care
seamănă cu un început de ninsoare
pe coasta Dalmației
pe ospiciul imaginației
unde zeii nudiști
înțeleg negarea negației
unde s-a aflat că există
la moartea primilor cubiști
unde te-ai vândut pe un ban
în pofida inflației
unde în preajma noului an
dacă nu mai există
dacă nu mai rezisti
cozile câinilor triști
vor țâșni vesele din ghiozdan.

AER CU DIAMANTE

Ea era atât de frumoasă
încât vechiul pensionar
se porni să roadă tapițeria
scaunului pe care ea a stat.
În iarna curată, fără zăpadă
mașina uscată încercă s-o ardă.
Dar ea de mult coborâse când s-a auzit
înghițitura.
Șoferii mestecați

au plâns pe volanul păpat
căci ea nu putea fi ajunsă.
În schimb era atât de frumoasă
încât și câinii haleau
asfaltul de sub tălpile ei.

Atunci portarul își înghiți decorațiile
când ea intră în casa fără nume
iar mecanicul sparse în dinți
cheia franceză și cablul
ascensorului ce-o purtă
la ultimul etaj.

Paraliticul cu bene-merenti
începu să clefăie clanța inutilă
și broasca goală
prin care nu putea curge
un cărucior de lux.

Ei cu toții mâncară
piciorul mansardei
ei cu toții mâncară țigla
când ea urcă fâlfâind pe acoperiș
când ea nu putea fi ajunsă.
Meteorologul de pe muntele Golgota
roase timpul probabil
iar ultimul Om în Cosmos
își devoră capsula
când ea depăși sistemul terestru
– Ce-ai să faci de-acuma în cer? –
au întreat-o
cu gurile șiroind de regrete.
Dar ea era atât de frumoasă
încât a fost la fel de frumoasă
și-n continuare.

Iar ei nu găsiră în toată
lumea largă
destule măsele
destule gâtlejuri
în care să spargă
să macine să îndese
distanța care creștea mereu
și restul cuvintelor până la moarte.

HAI KU MINE PESTE MUNTELE FUDJI

Capul meu cade
pe mașina de scris
.....
fruntea de rânduri mi-e plină

LACRIMĂ ȘI ANIMAL

Mă-ntreabă câte un copac:
— De ce moartea, bărbosule?
Mai vine câte-un animal:
— De ce moartea, bărbosule?
Și câte-o pasăre
(chinuindu-se să existe):
— De ce, de ce, bărbosule?
Și câte-o vână de bou
zvârlită în fotografiile
copilăriei:
— De ce neapărat moartea, bărbosule?
spun toate acestea triste
că umblu pe drumuri întunecate...

Apoi vine și ea
șireata roșia
vulpe
Îmi răsufală fierbinte lângă
beregată
și spune
îngândurată:
— Moartea... hm... știu eu?
Și-i cade o lacrimă pe umărul
meu de sticlă.

MOARTE LUMINATĂ CA ZIUA

În panica unui sfârșit de emoție
se pierd numele celor ce ți-au umblat
la creier.
Dar anul acesta scrie noi canalizări
peste anul trecut.
Dar firul din barbă e mai țepos
și mai ciufut.

Dar ochiul de sub lentilă e mai găngav
(noaptea sar din el ca din spargerea
unui geam
felii de moarte luminată ca ziua
puncte de vedere
și căderea gunoiului greu pe tobogan).

Singurătatea care-ți servește ceaiul
s-a ciobit.

Fata care-ți servește de scut
a făcut ce-a făcut și-a născut.
Anul acesta contractul de închiriere
se scrie cu mai multe clauze.
Ai curaj să nu semnezi anonim?
Ai curaj să dai mai departe?

— Ce-ai făcut cu vechile acte?
Lentila de azi transmite
raze mult mai curate
și te definește mai exact în puncte
de argint
pe un suport de gelatină.

Tehnic vorbind
imaginea de anul acesta
bate la puncte poza de anul trecut.
Totuși – firul din barbă...
Totuși – ventricolul stâng...
— Dă-mi și mie ceva de băut!
— N-am!
— Dă-mi și mie ceva de la tine!
— N-am!
— Atunci mă dau eu ție!
— N-am!

Dar noul detergent șterge mai eficient.
Anul acesta ești mai curățat.
Chiar sânul tău, iubito, e astăzi
mai lăsat.

Iar moartea uitată
e mai luminată –
imprimată
ștersă
reimprimată curat
pe cizma soldatului
la marginea patului
unde – anul acesta – se fac ciudate
exerciții

de înviorare:
— Cul-cat!
— Drepti!
— Cul-cat! CUL-CAT!!

Sub pleopă
ochiul se face gură și vorbește
pe când urechea se face gură
și amuțește.

*** Din antologia „Ospiciile imaginației”,
în curs de apariție la Editura Cartier.**

**Ediție alcătuită și prefată de Livia ȘTEFAN
Fotografii de Vlad BĂSCĂ**